

T.C
BİLECİK ŐEHY EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI

**YEŞİL BÜYÜME VE NEOLİBERAL HEGEMONYA: OECD, UNEP VE DÜNYA
BANKASI RAPORLARININ NEO-GRAMSCİCİ ANALİZİ (2005-2013)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OZAN ÇEPNİ

TEZ DANIŐMANI
DOÇ. DR. GÖRKEM ALTINÖRS

BİLECİK, 2025

10592175

T.C
BİLECİK ŐEHY EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI

**YEŞİL BÜYÜME VE NEOLİBERAL HEGEMONYA: OECD, UNEP VE DÜNYA
BANKASI RAPORLARININ NEO-GRAMSCİCİ ANALİZİ (2005-2013)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OZAN ÇEPNİ

TEZ DANIŐMANI

DOÇ. DR. GÖRKEM ALTINÖRS

BİLECİK, 2025

10592175

BEYAN

“Yeşil Büyüme ve Neoliberal Hegemonya: OECD, UNEP ve Dünya Bankası Raporlarının Neo-Gramscici Analizi (2005-2013)” adlı yüksek lisans tezi hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	×
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	/.....	

Ozan Çepni

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasının gerçekleştirilmesinde, değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, her türlü desteği sağlayan, saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Görkem Altınörs'e akademik vizyonumu geliştirmedeki katkıları ve tez sürecindeki yapıcı yaklaşımları için en derin minnetimi sunarım.

Eğitim hayatımda bugüne gelmeme vesile olan öğretmenlerime ve Lisans/Yüksek Lisans eğitimim boyunca akademik gelişimime katkı sağlayan, mesleki vizyonumu şekillendiren değerli öğretim üyelerine, bilimsel düşünce yapımın gelişmesindeki katkıları, öğrettikleri ve aktardıkları tüm değerli bilgiler için minnettarım. Onların rehberliği, akademik tecrübeleri ve destekleri olmadan bu noktaya ulaşmam mümkün olmazdı.

Hayatımın her aşamasında yanımda olan, eğitim hayatım boyunca bana olan inançlarını hiç kaybetmeyen, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Özellikle zorlu zamanlarda gösterdikleri sabır, anlayış ve koşulsuz destekleri için kendilerine minnettarım.

Ayrıca bu zorlu süreçte yanımda olan, motivasyon kaybettiğim anlarda beni cesaretlendiren, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, manevi desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim. Onların dostluğu ve desteği, bu sürecin çok daha verimli ve anlamlı geçmesini sağladı.

Bu çalışmanın, alanına katkı sağlaması ve gelecek araştırmalara ışık tutması en büyük temennimdir.

Ozan Çepni

2025

ÖZET

YEŞİL BÜYÜME VE NEOLİBERAL HEGEMONYA: OECD, UNEP VE DÜNYA BANKASI RAPORLARININ NEO-GRAMSCİ ANALİZİ (2005-2013)

Yeşil büyüme, ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirliği birleştiren bir yaklaşımdır. 1970'lerden itibaren sürdürülebilir kalkınma düşüncesiyle şekillenen bu kavram, 2005 yılında Seul'de düzenlenen Beşinci Çevre ve Kalkınma Bakanlar Konferansı'nda somut bir politika çerçevesi olarak benimsenmiştir. Yeşil büyüme, çevresel etkileri minimize ederek doğal kaynakların verimli kullanımını ve ekolojik bütünlüğün korunmasını hedefler. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için kaynak verimliliği ve sürdürülebilir kalkınma fırsatları sunar. Ancak, çevresel mal ve hizmetlerin gerçek değerini yansıtmayan piyasa mekanizmaları, yetersiz karar alma süreçleri ve beşeri sermaye eksikliği gibi engeller mevcuttur. Yeşil büyüme, OECD, UNEP ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların 2005-2013 yılları arasında yayınladıkları raporlarla politik bir çerçeveye oturmuştur. Bu raporlar, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir ulaşım ve doğal kaynak yönetimi gibi alanlarda politika önerileri sunmuştur. Ancak Neo-Gramscian perspektiften bakıldığında, bu raporların neoliberal hegemonyayı pekiştirdiği ve yeşil büyümeyi mevcut güç ilişkilerinin devamı için araçsallaştırdığı savunulmaktadır. Bu çalışma, yeşil büyüme söyleminin hegemonik yapılarla ilişkisini ve karşı-hegemonik mücadeleleri analiz etmektedir. Gramsci'nin hegemonya teorisi çerçevesinde, yeşil büyüme politikalarının ekonomik ve toplumsal etkileri incelenmekte; sürdürülebilirlik söyleminin neoliberal düzenin sınırlarını ne ölçüde sorguladığı veya yeniden ürettiği değerlendirilmektedir. Bu analiz, küresel iklim krizi bağlamında alternatif politik stratejilerin tartışılmasına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Büyüme, Sürdürülebilirlik, Gramsci.

ABSTRACT

GREEN GROWTH AND NEOLIBERAL HEGEMONY: A NEO-GRAMSCIAN ANALYSIS OF REPORTS BY OECD, UNEP AND THE WORLD BANK (2005-2013)

Green growth is an approach that combines economic growth with environmental sustainability. Shaped by the idea of sustainable development since the 1970s, this concept was adopted as a concrete policy framework at the Fifth Ministerial Conference on Environment and Development, held in Seoul in 2005. Green growth aims to minimize environmental impacts while ensuring the efficient use of natural resources and the preservation of ecological integrity. It particularly offers opportunities for resource efficiency and sustainable development in developing countries. However, there are several obstacles, including market mechanisms that fail to reflect the true value of environmental goods and services, inadequate decision-making processes, and a lack of human capital. Green growth was politically framed through reports published by international organizations such as the OECD, UNEP, and the World Bank between 2005 and 2013. These reports provided policy recommendations in areas such as energy efficiency, renewable energy, sustainable transportation, and natural resource management. From a Neo-Gramscian perspective, it is argued that these reports reinforce neoliberal hegemony and instrumentalize green growth to maintain existing power structures. This study analyzes the relationship between green growth discourse and hegemonic structures, as well as counter-hegemonic struggles. Within the framework of Gramsci's hegemony theory, it examines the economic and social impacts of green growth policies and evaluates the extent to which sustainability discourse challenges or reproduces the limits of the neoliberal order. This analysis contributes to discussions on alternative political strategies in the context of the global climate crisis.

Keywords: Green Growth, Sustainability, Gramsci.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. YEŞİL BÜYÜME.....	6
2.2. NEOLİBERALİZM VE YEŞİL BÜYÜME.....	10
2.3. NEO-GRAMSCİAN ÇERÇEVE VE YEŞİL BÜYÜME.....	20
3. METODOLOJİ.....	39
4. RAPORLAR.....	41
4.1. 2008 ÖNCESİ: RAPORLAR.....	41
4.1.1. 2005 YILI RAPORLARI.....	42
4.1.2. 2006 YILI RAPORLARI.....	46
4.1.3. 2007 YILI RAPORLARI.....	50
4.2. 2008 SONRASI: RAPORLAR.....	55
4.2.1. 2008 YILI RAPORLARI.....	57
4.2.2. 2009 YILI RAPORLARI.....	68
4.2.3. 2010 YILI RAPORLARI.....	74
4.2.4. 2011 YILI RAPORLARI.....	79
4.2.5. 2012 YILI RAPORLARI.....	84
4.2.6. 2013 YILI RAPORLARI.....	91
5. SONUÇ.....	94

KAYNAKÇA 97

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.3. Cox'un Diyalektiği	23
Tablo 4.1. 2008 Öncesi Raporlar.....	35
Tablo 4.2. 2008 Sonrası Raporlar	49

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

Ar-Ge : Araştırma ve geliştirme

CO2 : Karbondioksit

DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

GSYH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IEA : Uluslararası Enerji Ajansı

KOBİ : Küçük ve orta ölçekli işletmeler

MCED : Beşinci Çevre ve Kalkınma Bakanlar Konferansı

NREGA : Hindistan'ın İstihdam Garantisi Yasası

OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

SEEA : Çevresel-Ekonomik Muhasebe Sistemi

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

UN : Birleşmiş Milletler

UNEP : Birleşmiş Milletler Çevre Programı

UNFCCC : Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

1. GİRİŞ

Küresel ekonomik sistemin karşılaştığı çevresel zorluklar ve sürdürülebilirlik sorunları, yeni ekonomik büyüme modellerinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan yeşil büyüme kavramı, ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirliği birleştiren bir yaklaşımı temsil etmektedir. 1970'lerden itibaren sürdürülebilir kalkınma düşüncesiyle şekillenen bu kavram, özellikle 2005 yılında Seul'de düzenlenen Beşinci Çevre ve Kalkınma Bakanlar Konferansı'nda (MCED) somut bir politika çerçevesi olarak benimsenmiştir. Yeşil büyüme, çevresel etkileri minimize ederken doğal kaynakların verimli kullanımını ve ekolojik bütünlüğün korunmasını hedefleyen bir GSYH büyüme modelini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, insanların ihtiyaçlarını karşılarken çevresel etkileri en aza indirmeyi ve uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomik sistemin devamlılığını sağlamayı amaçlamaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklı öncelikler taşıyan yeşil büyüme, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kaynak verimliliği ve atık yönetimi konularında önemli fırsatlar sunmaktadır.

Yeşil büyümenin başarılı bir şekilde uygulanması, çeşitli politik araçlar ve kurumsal düzenlemeler gerektirmektedir. Sürdürülebilir altyapının geliştirilmesi, su gibi temel kaynaklara adil erişimin sağlanması ve yeşil büyüme politikalarının kamu yönetimine entegrasyonu, bu sürecin temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Özellikle yeşil bütçeleme ve vergi reformları gibi ekonomik araçların uygulanması, doğal sermayenin değerlendirilmesi ve piyasa mekanizmalarının çevresel hedeflerle uyumlu hale getirilmesi hedeflenmektedir. Ancak yeşil büyümenin önünde bazı önemli engeller de bulunmaktadır. Bu engellerin başında, çevresel mal ve hizmetlerin gerçek değerlerini yansıtmayan piyasa ekonomileri ve çevresel etkileri düzenleme konusunda yetersiz karar alma mekanizmaları gelmektedir. Ayrıca, birçok ülkede beşeri sermaye kapasitesinin yetersizliği ve bilgiye erişim eksikliği, yeşil büyüme hedeflerine ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere bu zorluklar daha da belirgindir. Bu ülkelere kısa vadeli ekonomik kazanımların öncelik haline gelmesi, acil gelir artırma ihtiyacı ve yeşil büyümeyi destekleyecek kamu politikalarının eksikliği, sürdürülebilir ekonomik dönüşümü engelleyebilmektedir.

Bu kapsamda, yeşil büyümenin başarıyla uygulanabilmesi için uluslararası işbirliği, teknoloji transferi ve kapasite geliştirme çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere yönelik finansal ve teknik destek sağlaması, küresel ölçekte sürdürülebilir bir ekonomik sistemin oluşturulması açısından kritik öneme sahiptir.

Yeşil büyümenin tarihsel gelişim sürecinde, özellikle 2008 öncesi dönemde çeşitli uluslararası raporlar ve girişimler önemli rol oynamıştır. 2005 yılında yayınlanan OECD Çevresel Göstergeler Raporu, yeşil büyümenin ölçülebilmesi açısından önemli göstergeler sunmuştur. Bu rapor, iklim değişikliği, hava kalitesi, su kalitesi, biyoçeşitlilik ve enerji kullanımı gibi temel alanlarda değerlendirmeler yaparak, yeşil büyümenin izlenmesi için bir çerçeve oluşturmuştur. Aynı dönemde, çok uluslu şirketlerin sürdürülebilir kalkınmaya katkıları konusunda da önemli çalışmalar yapılmıştır. Şirketlerin ekonomik büyümeyi sağlarken çevresel uyum ve sürdürülebilirliği nasıl devam ettirebilecekleri konusunda stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler, çevre yönetim sistemleri, yaşam döngüsü değerlendirmesi ve çevre yönetim muhasebesi gibi araçları içermektedir. 2006 yılında UNEP tarafından yayınlanan rapor, özellikle Asya ve Pasifik bölgesindeki yeşil büyüme hedeflerine odaklanmış ve sürdürülebilir kentsel kalkınma konusunda önemli öneriler sunmuştur. Bu rapor, çevresel olarak sürdürülebilir ekonomik büyümenin nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda yol gösterici olmuştur. 2007 yılına gelindiğinde, Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından yayınlanan raporlar, özellikle enerji sektöründe yeşil büyümenin nasıl sağlanabileceğine dair önemli perspektifler sunmuştur. Bu raporlar, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması konularında politika önerileri getirmiştir. Bu dönemde yapılan çalışmalar, yeşil büyümenin kavramsal çerçevesinin oluşturulmasına ve politika araçlarının geliştirilmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, 2008 sonrası dönemde yeşil büyüme kavramı daha sistematik bir şekilde ele alınmaya başlanmış ve uluslararası politika gündeminde daha merkezi bir konuma yerleşmiştir.

UNEP'in 2008 yılında yayınladığı "Yeşil İşler" raporu, sürdürülebilir ve düşük karbonlu bir ekonomiye geçişte istihdam boyutuna odaklanmıştır. Bu rapor, yeşil istihdamın oluşumu için gerekli kaynakları tanımlamış ve yeşil ekonomiye geçişin mevcut iş piyasasına etkilerini analiz etmiştir. 2009 yılında UNEP tarafından yayınlanan "Küresel Yeşil Yeni Anlaşma" raporu, küresel ekonomik krizin etkilerine karşı yeşil çözümlerin entegrasyonunu önermiştir. Bu rapor, enerji verimli binalar, sürdürülebilir ulaşım, sürdürülebilir enerji, tarım ve tatlı su yönetimi gibi alanlarda mali yardımların kullanılmasını tavsiye etmiştir. 2010 yılı, yeşil büyüme kavramının gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. OECD'nin "Yeşil Büyüme Stratejisi Ara Raporu", yeşil büyümeye geçişi destekleyecek temel stratejileri belirlemiştir. Bu stratejiler, sermaye ve işgücünün yeniden tahsisi, işgücü piyasası politikaları, yenilikçi finansman mekanizmaları ve uluslararası işbirliğini kapsamaktadır. 2011 yılında OECD tarafından yayınlanan "Yeşil Büyümeye Doğru" raporu, yeşil büyüme stratejilerinin önemini

vurgulayarak, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı tehdit eden olumsuz çevresel etkilere karşı çözüm önerileri sunmuştur. Bu rapor, yeşil büyümenin ölçülmesi için kapsamlı bir gösterge sistemi de geliştirmiştir. 2012 ve 2013 yıllarında yayınlanan raporlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yeşil büyümenin nasıl uygulanabileceğine odaklanmıştır. Bu raporlar, yeşil büyümenin yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasındaki rolünü vurgulamıştır.

Neoliberalizm ve yeşil büyüme arasındaki ilişki, günümüz politik ekonomisinin en tartışmalı alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Neo-Gramscian perspektiften yeşil büyüme kavramını inceleyerek, mevcut hegemonik yapıların bu kavramı nasıl şekillendirdiğini ve dönüştürdüğünü analiz etmektedir. Özellikle 1980'lerden sonra klasik liberalizmin yeniden canlandırılmasıyla ortaya çıkan neoliberal politikaların, çevresel sorunlara yaklaşımı ve yeşil büyüme söylemini nasıl araçsallaştırdığı merkezi bir tartışma konusudur. Bu bağlamda, yeşil büyümenin neoliberal hegemonyanın sürdürülmesinde oynadığı rol ve karşı-hegemonik hareketlerin bu alandaki mücadelesi, çalışmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır.

Küresel iklim krizi ve çevresel bozulmanın giderek derinleştiği günümüzde, yeşil büyüme kavramı politika yapıcılar ve uluslararası kurumlar tarafından bir çözüm önerisi olarak sunulmaktadır. Ancak bu yaklaşımın, neoliberal ekonomik sistemin temel varsayımlarını ve güç ilişkilerini ne ölçüde dönüştürebildiği tartışmalıdır. Bu çalışma, yeşil büyüme söyleminin arkasındaki hegemonik yapıları ve bu yapıların sürdürülebilirlik tartışmalarını nasıl şekillendirdiğini Neo-Gramscian bir perspektiften incelemektedir.

Uluslararası kuruluşların ekonomik, çevresel ve politik alanlarda etkinliği giderek artarken, bu kuruluşların yayınladıkları raporlar ve politikalar, belirli hegemonik ideolojilerin yayılması için önemli araçlar haline gelmiştir. OECD, UNEP ve Dünya Bankası gibi örgütler, 2005-2013 yılları arasında özellikle “yeşil büyüme” kavramını ön plana çıkarmış ve bu kavram üzerinden neoliberal hegemonyayı pekiştirme girişimlerinde bulunmuştur. Dolayısıyla, bu çalışmanın hipotezi, bu uluslararası kuruluşların, yeşil büyüme söylemini bir araç olarak kullanarak ekonomik liberalizasyon, sermaye birikimi ve küresel yönetim modellerini desteklediği yönündedir. Ayrıca, yeşil büyüme kavramı neoliberal hegemonyanın pekiştirilmesini sağlamak ve yaymak için kullanılan bir araç haline gelmiştir.

Araştırma, yeşil büyüme kavramının hem ortodoks hem de heterodoks yaklaşımlar çerçevesinde nasıl ele alındığını incelemekte ve özellikle devlet-piyasa ilişkileri bağlamında ortaya çıkan çelişkileri tartışmaktadır. OECD, Dünya Bankası ve UNEP gibi uluslararası

kurumların yeşil büyüme söylemini nasıl şekillendirdiği ve bu söylemin küresel ekonomik sistemdeki hegemonik yapıları nasıl etkilediği detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Bu kurumların yaklaşımları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler, yeşil büyüme kavramının çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır.

Neo-Gramscian teorinin sunduğu analitik çerçeve, yeşil büyüme tartışmalarını salt teknik veya ekonomik bir mesele olmaktan çıkarıp, politik ve toplumsal boyutlarıyla ele almamızı sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, organik entelektüellerin rolü, sivil toplumun konumu ve hegemonik mücadelenin dinamiklerini inceleyerek, yeşil büyüme söyleminin nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü analiz etmektedir.

Özellikle tarihsel blok kavramı üzerinden yapılan analiz, yeşil büyüme söyleminin nasıl bir hegemonik proje olarak işlev gördüğünü ve mevcut güç ilişkilerini nasıl yeniden ürettiğini göstermektedir. Bu noktada, karşı-hegemonik hareketlerin potansiyeli ve sınırlılıkları da tartışmaya açılmaktadır. Çalışma aynı zamanda, yeşil büyüme söyleminin post-truth karakterini ve popülist stratejilerle olan ilişkisini de mercek altına almaktadır.

Bu çalışma, Gramsci'nin hegemonya kavramı etrafında şekillenen teorik bir çerçeve sunarak, yeşil büyüme tartışmalarını daha geniş bir politik ekonomi perspektifinden ele almayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, sürdürülebilirlik söyleminin arkasındaki güç ilişkilerini ve politik mücadeleleri görünür kılmakta ve alternatif politik stratejilerin olanaklarını tartışmaya açmaktadır. Aynı zamanda, ekolojik kriz karşısında mevcut ekonomik sistemin sınırlarını ve dönüşüm potansiyellerini de sorgulamamıza olanak sağlamaktadır.

Bu bağlamda tezin araştırılmasına yönelik ana soru; Uluslararası kurumların (OECD, UNEP, Dünya Bankası) yeşil büyüme raporlarındaki politika önerileri, hangi teorik yaklaşımın hegemonik söylemini yansıtmaktadır? Bu ana soru üzerinden alt sorular kapsamında ilk olarak, yeşil büyüme politikalarının gelişmekte olan ülkelere yönelik önerileri, Neo-Gramscian perspektiften nasıl değerlendirilebilir? Yeşil büyüme raporlarında öne çıkan söylemler ve kavramlar, neoliberal hegemonyanın inşasına nasıl hizmet etmektedir? Uluslararası kuruluşların yeşil büyüme yaklaşımı, mevcut üretim ve tüketim kalıplarını ne ölçüde sorgulamakta veya meşrulaştırmaktadır?

Bu çalışmada, kavramsal çerçeve bölümünde büyüme modelleri ve yeşil büyüme kavramları açıklanmış, ardından neoliberalizm ile yeşil büyüme arasındaki ilişki literatür taraması yapılarak incelenmiştir. Daha sonraki bölüm olan Neo-Gramscian çerçeve ve yeşil büyüme başlığı altında, eleştirel bir bakış açısıyla yeşil büyüme literatürü analiz edilmiştir.

Metodoloji bölümünde ise çalışmanın nasıl ve neden yapıldığı açıklanmıştır. Raporlar bölümü 2008 öncesi ve 2008 sonrası olarak iki ana başlık çerçevesinde incelenmiştir. Bu ayrımın temel nedeni, 2008 finans krizinin etkilerinin çalışmaya olan yansımalarıdır. Bu bağlamda, raporlar belirli sorular çerçevesinde yıl yıl incelenmiştir. Rapor analizlerinin üst sınırı 2013 olarak belirlenmiştir. Bu kapsamın belirlenmesindeki temel sebep, tezin yazım sürecindeki zaman sınırıdır. Çalışmada Avrupa Yeşil Mutabakatı'na değinilmiş, ancak kapsamın genişlememesi adına ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır. Raporların incelenmesinin ardından sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yeşil Büyüme

Büyüme kavramı tartışılmaya başladığından bu yana birçok kavramın oluşumuna vesile olmuştur. Bu kapsamda büyüme, ekonomilerin zaman içerisinde üretim kapasitelerini artırmalarını ifade ederken, ekonomik büyüme kavramı, bir ekonominin üretim kapasitesindeki artışı ve bu artışın belirleyicilerini inceleyen temel bir makroekonomik olgudur. Kuznets büyüme, "bir ülkenin nüfusuna giderek artan miktarda mal ve hizmet sağlayabilme kapasitesindeki uzun dönemli artış" olarak tanımlanmaktadır (Kuznets, 1973: 247). Bu tanım, Thirlwall'ın belirttiği gibi, hem nicel hem de nitel boyutları içermektedir (Thirlwall, 2002: 38).

Ekonomik büyümenin ölçülmesi konusunda Stiglitz vd., GSYH'nin en yaygın kullanılan gösterge olduğunu, ancak bazı kısıtlamalarının bulunduğunu belirtmektedir (Ray, 1998: 23). Ray, büyümenin sadece üretim artışı olarak değil, aynı zamanda yapısal dönüşüm süreci olarak da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Ray, 1998: 47). Büyümenin kaynakları konusunda Denison, fiziki sermaye birikimi, işgücü artışı ve teknolojik gelişmenin temel belirleyiciler olduğunu ortaya koymuştur (Denison, 1962: 124).

Klasik iktisat düşüncesinin temel dayanaklarından biri olan büyüme anlayışı, sermaye birikimi ve işbölümü kavramları etrafında şekillenmektedir. Adam Smith'in öncülüğünü yaptığı bu yaklaşım, ekonomik büyümenin dinamik bir süreç olduğunu ve piyasa mekanizmasının kendi kendini düzenleyebilme kapasitesine sahip olduğunu öne sürmektedir. Smith, "görünmez el" metaforuyla, bireysel çıkarların toplumsal refaha dönüşümünü açıklamaktadır: "Birey kendi çıkarını gözetirken, görünmez bir el tarafından yönlendirilerek, başlangıçta hiç amaçlamadığı bir amacın gerçekleşmesine hizmet eder" (Smith, 1937: 423).

Klasik büyüme modelinin önemli bileşenlerinden biri olan sermaye birikimi süreci, Blaug'un belirttiği gibi, tasarruf ve yatırım ilişkisi üzerine kurulmuştur (Blaug, 1997: 85). O'Brien modelinin, tasarrufların otomatik olarak yatırıma dönüşeceği varsayımına dayandığını vurgulamaktadır (O'Brien, 2004: 112). Ricardo, azalan verimler yasasını ortaya koyarak, özellikle tarımsal üretimde kendini gösteren ve ekonominin uzun vadede durağan duruma yönelmesine neden olan süreci açıklamıştır (Ricardo, 1951: 67-84).

Sowell (2006), klasik modelde gelir dağılımının üç temel sınıf üzerinden analiz edildiğini vurgulamaktadır. Bunlar, toprak sahipleri, kapitalistler ve işçiler (Thomas, 2006: 167). Her sınıfın geliri (sırasıyla rant, kâr ve ücret), ekonomik büyüme sürecinde farklı dinamiklerle belirlenmektedir. Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, uluslararası

ticaretin bu gelir dağılımı ve büyüme sürecindeki rolünü açıklamaktadır (Ricardo, 1951: 128-149). Modelin önemli bir sınırlılığı, Blaug'un da belirttiği gibi, teknolojik gelişmeyi dışsal bir faktör olarak ele almasıdır (Blaug, 1997: 178). Her ne kadar Smith, teknolojik ilerlemenin işbölümü ve uzmanlaşmanın bir sonucu olduğunu vurgulasa da (Smith, 1937: 8-9), O'Brien modelin teknolojik değişimin içsel dinamiklerini yeterince açıklayamadığını belirtmektedir (O'Brien, 2004: 207). Hollander, klasik büyüme modelinin günümüz ekonomilerini açıklamada birtakım yetersizliklerini şöyle sıralamaktadır: devletin ekonomideki rolünün minimal görülmesi, tam rekabet varsayımının gerçekçi olmaması ve kurumsal faktörlerin ihmal edilmesidir (Hollander, 1987: 245-246).

Neoklasik büyüme teorisinin temel taşlarından olan Solow-Swan büyüme modeli, Robert Solow ve Trevor Swan'ın 1956 yılında birbirinden bağımsız olarak yayımladıkları çalışmalarla iktisat literatürüne kazandırılmıştır. Neoklasik modelin temel varsayımları, Barro ve Sala-i-Martin'in belirttiği gibi, üretim faktörleri arasındaki ikame esnekliği ve azalan verimler yasasına dayanmaktadır (Barro ve Sala-i-Martin, 2004: 27). Solow modelinin üretim fonksiyonunun Jones tarafından bu fonksiyonun ölçeğe göre sabit getiri ve üretim faktörlerine göre azalan verimler özelliklerini taşıdığını belirtmektedir (Jones, 2002: 123). Bu özellikler, Acemoglu'nun vurguladığı üzere, modelin durağan durum dengesine ulaşmasını sağlayan temel mekanizmayı oluşturmaktadır (Acemoglu, 2009: 56). Ayrıca Solow gibi iktisatçılar tarafından geliştirilen büyüme modelleri, ekonomik büyümenin kaynaklarını ve dinamiklerini açıklar. Solow modelinin eleştirileri konusunda Lucas, teknolojik gelişmenin dışsal olarak ele alınmasının modelin açıklama gücünü sınırladığını öne sürmektedir (Lucas, 1988: 5). Diğer taraftan, küçülmeciler ile ilgili daha net düşünceler açıklanacaktır fakat, bu argümanı savunanların ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmadığını ve çevresel sınırları zorladığını öne sürerler. Dolayısıyla bu bağlamda, bu argümanlar ve yaklaşımların yeşil büyümeye perspektifi ile nasıl ilişkili olduğunu incelemek önemlidir.

Yeşil büyüme, literatürde yeni bir kavram sayılabilir fakat bu kavramın oluşumuna giden yol sürdürülebilirlik kavramından geçmektedir. 1970'li yıllardan itibaren sürdürülebilir kalkınma noktasındaki düşünceler ile yeşil büyüme yolunda adımlar atılmıştır. Bu noktada öncelikle 1972 yılında yapılan Stockholm Çevre Konferansı'nda ilk defa "çevreyi dışlamayan kalkınma" terimi kullanılmıştır. Bu terim ile kastedilen önemli nokta, yerel kaynaklardan adaletli bir şekilde faydalanılması ilkesidir (Yılmaz, 2018: 82). Daha sonrasında ise, 1987 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonunun sürdürülebilir kalkınma için yaptığı tanımlama; "sürdürülebilir kalkınma, gelecek neslin kendi ihtiyaçlarını

karşılayabilmesi tehlikeye atılmadan, bugünün ihtiyaçlarının karşılanabilir olmasıdır” diye ifade edilerek, kuşaklar arasında sürdürülebilirliği vurgulamışlardır (Soubbotina ve Sheram, 2000: 9). Bu bağlamda, yeşil büyümenin önemi sürdürülebilirlik içerisinde artmaktadır.

Yeşil büyüme anlayışı, öncelikle MCED ile gelişmiştir. Mart 2005'te Seul'de düzenlenen MCED, bu bölgelerden 52 hükümet ve paydaş, sürdürülebilir kalkınma söylemlerinin çerçevesini aşmak için "yeşil büyüme" yolunda ilerleme kararı almıştır (Allen ve Clouth, 2012: 33). Bu karar kapsamında, Seul Yeşil Büyüme Girişimi Ağı adı verilen bir Bakanlar Bildirisi ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bölgesel bir uygulama planı benimsenmiştir (Allen ve Clouth, 2012: 33). Yeşil büyüme, çevresel etkileri göz önünde bulundurarak doğayı korumayı amaçlayan ve ekolojik bütünlüğü yeniden tesis eden bir GSYH büyüme modelini ifade eder. Bu yaklaşım ile kastedilen, insanların ihtiyaçlarını ve tüketilen ürünleri çevresel etkiye en düşük olacak şekilde karşılamayı hedeflemektedir. Yeşil büyüme, sürdürülebilir bir ekonominin, uzun vadede devamlılığını sağlayabilmesi ve sosyal kalkınma için mal ve hizmetlerin üretimi üzerinde bir ekonomik devrimi temsil etmektedir. Yeşil büyümenin öncelikleri, ülkelerin gelişim seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, bu farklar az gelişmiş ülkeler ve geçiş ekonomileri için verimli kaynak kullanımı ve atık minimizasyonu öncelikli hedef olmalıdır. Diğer yandan, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler için ekolojik olarak verimli tüketim, küresel çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir kavram olarak öne çıkacaktır (ESCAP, 2005: 24).

Bu kapsamda, sürdürülebilir altyapının geliştirilmesi ile birlikte su gibi kaynaklara daha adil bir erişimin sağlanması, yeşil büyümenin kamu politikalarına entegre edilmesi, genel anlamda daha yüksek küresel ekolojik verimliliğe katkıda bulunur. Ayrıca yeşil büyüme, çevresel korumayı destekleyen girişimleri desteklemeyi ve ekolojik sürdürülebilirliği artırmak amacıyla doğal sermayeye yatırım yapmayı içerir. Yeşil bütçe ve vergi reformu gibi ekonomik araçların uygulanması ve doğal sermayenin değerlendirilmesi dahil olmak üzere ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekçi değerlendirmeleri, piyasa ve kamu politikası kararlarını yeşillendirme konusunda teşvikler sağlamak için gereklidir (ESCAP, 2005: 24). Dolayısıyla yeşil büyüme yaklaşımları, üretim ve tüketim faaliyetlerinin ekolojik verimliliğini artırmaya ve doğal sermayeye yapılan yatırımları güçlendirmeye odaklanarak, ekonomik büyüme ile çevresel koruma hedeflerini uyumlu hale getirmek için vazgeçilmezdir.

Yeşil büyümenin kavramsallaştırılması ve ölçülmesi bakımından yapılan çalışmalar incelendiğinde Paul Ekins'e göre, ekonomik büyüme, genellikle bir ülkenin sınırları içinde üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeri (GSYH) veya ulusal varlıklar tarafından hem ülke

içinde hem de dışında üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeri (GSMH) ile ölçülür. Ayrıca, ekonomik büyüme, ekonomik faaliyetler tarafından işlenen malzeme miktarı, yani fiziksel işleme kapasitesi açısından da tanımlanabilir (Ekins, 2000: 58-59). Bu bağlamda Ekins, işlenen malzeme miktarı ile yeşil büyümeyi ifade etmektedir. Ayrıca, yeşil büyüme hem ekonomik büyüme ve sosyal gelişim hem de çevresel koruma ile aralarında bir bağlantı oluşturur ve bu bağlantılardan da faydalanarak yeşil büyüme gerçekleştirilir. Bir girişim fırsatı olarak çevresel korunmanın teşvik edilmesi, kaynaklara erişimin eşit bir şekilde artırılması, sosyal eşitsizliğin azaltılması ve doğal sermayeye yatırım yapılması, uzun vadede ekonomi, toplum ve ayrıca doğal çevre için önemli faydalar sağlar. Bu nedenle, yeşil büyüme aktif olarak desteklenmelidir (ESCAP, 2005: 152).

Yeşil büyüme, çevresel zararı en aza indirme hedefi ile birlikte çevresel kaliteyi koruyan veya ekolojik bütünlüğü yeniden sağlayan bir ekonomik büyüme modelidir. Dolayısıyla bu yaklaşım, ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlamak için üretilen malların ve hizmetlerin uzun vadede ekonomik ve sosyal devamlılık için hayati önem taşıdığını ifade etmektedir. Bu sebeple, çevre, hem ekonomiyi kapsayan, destekleyen hem de ona hayat veren bir alan olarak görülmelidir. Yeşil büyüme, sürdürülebilir bir ekonominin ve yaşamın ana noktasıdır. Çevresel etkilerin toplumsal olarak eşitsizlik yarattığı göz önüne alındığında, ekofeminist düşünce kapsamında çevresel bozulmanın kadınların mağduriyetini ve yoksulluğunu artıracığı ifade edilir (İmga ve Olgun, 2017: 389). Dolayısıyla, yeşil büyüme çevresel bozulma kaynaklı eşitsizlikleri gidermek için de kullanılabilir bir kavramdır.

Yeşil büyüme sadece gelişmiş ülkelerin gündeminde olan bir konu olmamalıdır. Az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişen ülkelerin yeşil büyüme yollarını yapıcı bir şekilde geliştirmeleri için güçlü nedenler vardır. Yeşil büyümenin gerçekleştirilebilmesi için karşılanması gereken birçok temel ihtiyaç bulunmaktadır ve ülkelerin tüketim alışkanlıkları gözden geçirilmelidir. Dolayısıyla az gelişmiş ülkelerin yeşil büyümeye odaklanması hem mevcut maliyetleri azaltırken hem de gelecekteki ekonomik sürdürülebilirliği sağlayacak, bu vesileyle kaynak kullanım verimliliği artırılarak yoksulluk ve sefalet ile mücadele konusunda gelişme katedilebilir. Bu politik yaklaşım, ayrıca gelişmekte olan ülkeler için de önemlidir. Ülkelerin ekonomileri için daha verimli üretim süreçleri geliştirmek ile birlikte çevresel kirliliğin kontrol altına alınması noktasında uygulamaların iyileştirilmesi ve bu ülkelerdeki nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılamasında önemli bir rol oynar.

Tabii, yeşil büyümenin gerçekleştirilebilmesi için önünde birçok engel de bulunmaktadır. Bu engellerin başında, çevresel malların ve hizmetlerin asıl değerlerini

yansıtmayan piyasa ekonomileri ve bu nedenle çevresel etkileri düzenleyecek karar alma süreçlerini içermeyen piyasa ekonomisi de gelmektedir. Ayrıca, birçok ülkede var olan beşeri sermayenin veya kapasitesinin yetersizliği, yeşil büyümenin gerçekleştirilebilmesini engelleyen diğer önemli faktörlerden biridir. Bunların yanında, bilgiye erişim eksikliğinin de, kamu katılımının politik karar alımı sürecindeki yetersizliği ile etkilemesi ve çevresel konularda adalete ulaşımın yetersiz olması, özellikle dezavantajlı grupların sürdürülebilirlik açısından toplumlarda rol alan aktörler haline ulaşma potansiyelini azaltmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde ise bu engeller daha da göze çarpar. Bu ülkelerde, politik karar alma süreçlerinin hızlı ve kısa vade odaklı olması, acil gelir artırma ihtiyacı ve yeşil büyümeyi teşvik edecek kamu politikalarının eksikliği, yeşil büyüme amacıyla ilerlemeyi engelleyen diğer örnekler arasında yer almaktadır.

2.2. Neoliberalizm ve Yeşil Büyüme

Klasik liberalizmin temel karakteristiği olan laissez-faire anlayışı, Britanya'nın küresel hegemonyası altında belirlenen serbest ticaret ve piyasa modelini oluşturur. 19. Yüzyıl, minimal devlet müdahalesi, altın standardı ve serbest ticaret ilkeleri etrafında örgütlenen bir uluslararası ekonomik düzeni temsil etmekteydi. Adam Smith'in "görünmez el" metaforu ile düşünsel temelini oluşturan bu liberal düzen, 19. yüzyıl boyunca küresel ticaretin ve sanayileşmenin gelişimine katkı sağlamıştır. Ancak, hem I. Dünya Savaşı hem de Büyük Buhran etkisi nedeniyle uluslararası serbest ticaret sisteminde aksamalar yaşanmıştır. Bu bağlamda, II. Dünya Savaşı sonrasında John Maynard Keynes tarafından şekillenen ve yeni ekonomik model olan Keynesyen model ortaya çıkmış ve devletin ekonomiye aktif müdahalesini öngörmekle birlikte tam istihdam hedefini benimsemiştir. Ayrıca, sosyal refah devleti uygulamalarını desteklemekteydi.

1944'te kurulan Bretton Woods sistemi, sabit döviz kuru rejimi ve sermaye hareketlerine getirilen kısıtlamalarla bu modelin uluslararası çerçevesini oluşturdu. Bu dönemde, Küresel Kuzey'de refah devleti uygulamaları yaygınlaşırken, Küresel Güney'de ithal ikameci sanayileşme stratejileri benimsendi. 1970'lerin başında Bretton Woods sisteminin çöküşü ve ardından yaşanan stagflasyon krizi, Keynesyen modelin sorgulanmasına yol açtı. Bu süreçte, daha önce 1947'de kurulan Mont Pelerin Topluluğu'nun düşünsel temelleri önem kazandı. Friedrich Hayek ve Milton Friedman gibi düşünürlerin öncülüğünde gelişen neoliberal teori, serbest piyasa, özelleştirme ve devletin ekonomideki rolünün sınırlandırılması gibi ilkeleri savundu. Chicago Okulu'nun monetarist yaklaşımı ve Alman ordoliberalizminin katkıları,

neoliberal düşüncenin teorik çerçevesini zenginleştirdi. Ordoliberaler, güçlü bir hukuki çerçeve ve rekabet düzeni içinde işleyen piyasa ekonomisini savunurken, devletin düzenleyici rolüne özel bir önem atfetmişlerdir. Bu yaklaşım, özellikle Avrupa'daki neoliberal dönüşümün karakterini etkilemiş ve "düzenlenmiş piyasa" anlayışının gelişmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda 1970'lerde yaşanan stagflasyon krizi, bu teorik gelişmelerin pratik politikalara dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Keynesyen politikaların hem işsizlik hem de enflasyon ile mücadelesinin yetersiz kalması, neoliberal politikaların hayata geçmesine vesile olmuştur. Farklı düşünce okulları tarafından teorik olarak oluşturulduktan sonra 1980'ler itibariyle Neoliberalizm, Margaret Thatcher ve Ronald Reagan tarafından 1980'ler itibariyle klasik liberalizmin yeniden canlandırılması ile oluşmuştur. Keynezci ekonomik modele tepki olarak devlet müdahalesinin ekonomik gelişme ve düzeni bozduğu ifade edilerek piyasaların serbestçe işlediği bir ekonomik model olma amacı güder. Kendi kendini düzenleyen piyasa içerisinde ekonomik büyümenin sağlanması, rekabet ortamının oluşturulması hedeflenir. Özelleştirme ve ticaret serbestliği ile piyasalar aracılığıyla ihracat ekonomisi desteklenmektedir.

Neoliberalizm politik açıdan laissez-faire ilkesi ile ifade edilir. Bu yaklaşım, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan devlet müdahalesi ile planlı ekonominin desteklenmesini sağlayan Keynezci ekonomi politikasının sebep olduğu ekonomik sorunlara bir tepki olarak ortaya çıkan ekonomi politik kavramdır (Chang, 2014: 40). Neoliberalizm, ekonomideki aşırı devlet müdahalesine karşıt, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini savunan, serbest piyasa ve fiyat mekanizmalarının aktif rol alması gerektiğini ifade eden bir kavramdır (Palley, 2004: 20). Dolayısıyla, devlet ve piyasa tartışmasını ana odağı haline getirmiş bir kavram olduğu da ifade edilebilir (Venugopal, 2015: 174). Bu kapsamda neoliberalizm, işsizlik, yoksulluk, çevresel bozulma gibi sorunları çözüme noktasında doğru politikaların uygulanmasını sağlayabilecek politik ve teknik çerçeveyi içerdiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu dönem, özelleştirme, deregülasyon, sendikasılaştırma ve finansal serbestleşme politikalarıyla karakterize oldu. 1989'da formüle edilen Washington Konsensüsü, neoliberal politika setini küresel ölçekte yaygınlaştırdı. IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finansal kuruluşlar, yapısal uyum programları aracılığıyla bu politikaların Küresel Güney'de uygulanmasında aktif rol oynadı. 1990'ların sonlarından itibaren, Washington Konsensüsü'nün katı piyasa yönelimli yaklaşımı yerini daha esnek bir anlayışa bıraktı. Post-Washington Konsensüsü olarak adlandırılan bu dönemde, kurumsal yapıların önemi vurgulandı ve devletin düzenleyici rolü yeniden tanımlandı. Bu dönüşüm, neoliberalizmin devlet karşıtı bir doktrin olmaktan çok, devletin piyasa lehine yeniden yapılandırılması olarak anlaşılması gerektiğini gösterdi. 2008 Küresel

Finans Krizi, neoliberal modelin ciddi biçimde sorgulanmasına yol açtı. Artan eşitsizlikler, çevresel sorunlar ve finansallaşmanın yarattığı kırılganlıklar, alternatif ekonomik modellerin tartışılmasını beraberinde getirdi. Mortgage piyasasındaki çöküş, finansal sistemin kırılganlığını ve piyasaların kendi kendini düzenleme kapasitesine dair neoliberal varsayımların geçersizliğini gösterdi. Kriz sonrası dönemde devletlerin finansal kurtarma paketleri ve merkez bankalarının genişlemeci para politikaları, "piyasa çözümleri" yerine kamu müdahalesinin önemini vurguladı.

Bu bağlamda neoliberalizme alternatif olarak görülen küçülme kavramı daha belirgin hale gelmiştir. Küçülme, ekonomik büyümenin çevresel ve toplumsal maliyetlerini ele almayı amaçlayan bir paradigma değişimidir. Spangenberg, küçülmeyi çevresel tavan ve sosyal taban olarak iki temel noktada incelemiştir. Çevresel tavan, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanım sınırlarını aşmama gerekliliğini vurgular. Sosyal taban ise, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına ve onurlu bir yaşam sürmelerine olanak tanıyan minimum kaynak erişimini ifade eder. Bu iki sınır arasında sürdürülebilir tüketim ve üretim mümkün hale gelir (Spangenberg, 2014: 63-65).

Spangenberg, bu bağlamda, çevresel tavanın bilimsel olarak ölçülebilir olduğunu ve ekosistem üzerindeki insan baskısını azaltma hedefiyle somut politikalara dönüştürülebileceğini belirtir. Sosyal tabanın ise toplumsal değerler ve adalet ilkelerine dayandığını, bireylerin yaşam standartlarını asgari düzeyde iyileştirmeyi hedeflediğini ifade eder (Spangenberg, 2014: 69-72). Bu kapsamda gelir sınırlandırması, temel gelir uygulaması, progresif fiyatlandırma (daha fazla kaynak tüketen bireylere yönelik daha yüksek birim maliyeti) gibi politikalar ile adil tüketim ve gelir dağılımı hedeflenmektedir. Ayrıca Spangenberg, küçülme kavramının kültürel bir değişim ile kurumsal yapıların dönüşümüne etki edeceği ve bireylerin tüketim alışkanlıkları değişerek daha az kaynak tüketimi ile daha kaliteli ürünlere yöneleceğini ve bunun da sürdürülebilirliğin artacağını ifade etmiştir.

Neoliberal yaklaşım ideolojik olarak incelendiğinde ise kapitalist sınıfın egemen gücünü koruma ve neo-kolonyal sürecin devamlılığını sağlama projesi gibi görülmektedir (Saad-Filho ve Johnston, 2005: 93). Bu yaklaşım ile sosyo-politik aktör vurgusu ve bu aktörlerin aralarındaki çıkar ve güç çatışması vurgulanmaktadır (Harvey, 2005: 32). Harvey neoliberalizmi kapitalist sınıfın çıkarlarını yeniden yerleştirmek için kurumsal şirket gücünü yoğunlaştırması ile gerçekleşen ideolojik bir araç olarak tanımlamıştır (Harvey, 2005: 38).

Dolayısıyla, gücün bu şekilde sosyo-ekonomik seçkinlerin tekelinde toplanmasının neoliberalizmi güçsüzün ezilmesini sağlayan, seçkinlerin hak ve yetkileri gerektiğinde uluslararası şantaj ve askeri güç ile kullanması, medya ve ideolojik olarak her bir direnişin karşısında karşı konulamaz politik bir kavram olarak gözüktüğü ifade edilmiştir (Saad-Filho ve Johnston, 2005: 2). Gelirin sermaye lehine yeniden inşa edilmesinin sonucu oligopoller yaratılmasına imkan tanımaktadır (Amin, 2011: 4-6).

Dolayısıyla, neoliberalizm kendisini bir sağduyu oluşturarak tartışılmaz bir anti-ideolojik biçimde gösterirken antitezlerini ideolojik olarak inşa etmektedir (Hallin, 2008: 52). Bu nedenle, devlet-piyasa çıkar çatışması içerisinde var olan ekonomik politik bir kavram olmaktan ziyade, siyasal bir nitelik taşıdığı da ifade edilebilir.

Literatürde yeşil büyümeye yapılan atıflar, neoliberalizm tartışmaları içinde mevcut olmasından kaynaklı olarak politik bir tepki olarak ifade edilmektedir. Mevcut çalışmalar neoliberalizm sebebiyle oluşan sorunların yeşil büyüme yolu ile ekonomik politik bir çerçeve oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, yeşil büyümenin neoliberalizm kaynaklı sorunların çözümünde kullanılabilecek bir kavram olarak yaratılan politik tepki olarak görülmektedir.

Bu bakış açısında ortodoksi ve heterodoksi olmak üzere iki temel yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşımların ayrılan noktası politika oluşturma sürecindeki devletler ve piyasalar bağlamındadır (Hallegatte vd., 2012: 3-4).

Hallegatte vd, yeşil büyümeyi neoklasik ekonomi üzerinden Ortodoks bir yaklaşım ile incelemişlerdir. Onlara göre, bugün karşılaştığımız çevresel sorunlar ve bozulma neoliberalizm kaynaklıdır ve dolayısıyla neoklasik ekonominin dikkate almadığı piyasa başarısızlığı sebebiyle oluşmuştur (Hallegatte vd., 2012: 3). Bu sebeple, çevrenin bir üretim faktörü ve doğal sermaye olduğu ifade edilmektedir.

Doğal sermayenin fiyatlandırılmaması veya değerinin altında fiyatlandırılması çevresel bozulmayı artırmış ve bu durumun piyasa başarısızlığına neden olduğu ifade edilmiştir (Hallegatte vd., 2012: 4). Bu kapsamda, piyasanın doğal sermayeyi doğru fiyatlandığı ve çevresel bozulmanın azalmasına etki edecek yani dışsallıkların içselleştirilmesi yolu ile ekonomik büyümenin gerçekleştirilebileceği bir politik kavram ihtiyacı dolayısıyla yeşil büyümenin ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir (Hallegatte vd., 2012: 22).

Diğer akademisyenler olarak Kammen ve Engel, devletlerin büyük yatırımlar yaparak yeşil büyümenin gerçekleşmesini sağlaması için aktif bir rol alması gerektiğini ifade ederek keynezci bir yaklaşım ile sorunların çözülebileceğini ifade etmişlerdir (Kammen ve Engel,

2009: 11-12). Dolayısıyla, devletlerin öncülüğündeki bu dönüşümün çevresel bozulmayı azaltmasının yanında yeşil endüstriler ile önemli istihdam ve yoksulluk azaltılabileceğini ifade etmişlerdir (Kammen ve Engel, 2009: 4). Bu sebeple, yeşil büyüme önemli bir politikadır.

Yeşil ekonomi/büyüme eleştirmenlerinin neoliberal ortodoksiler ile sınırlamaları noktasında sert bir dönüşün olmadığını savunarak yeşil büyümeye ikna olmamışlardır (Lander, 2011: 6-7). Onlara göre, yeşil ekonomi/büyüme temel anlamda inovasyonun yeşil bir hale gelmesi, fiyatlandırılmamış kaynakların piyasaya dahil edilmesi, düzenleyici çerçeveler ve devletin rollerinin azaltılması, doğal kaynakların özelleştirilmesi ile tanımlanarak ekonomi kavramının içerisinde somutlaşmamaktadır (Brown vd., 2014: 248).

Akademisyenlerin bu noktada ulaştığı sonuç yeşil büyümenin, neoliberalleştirilmiş çevre yönetimi kapsamında politikasını yoğunlaştırmasından başka bir anlam ifade etmediği savunulmaktadır (Finley-Brook, 2007: 105). Dolayısıyla, neoliberal çevre yönetişiminin yeşil ekonomi girişimleri vesilesiyle doğanın hızlıca metalaştırılacağına dair bir kaynak sunulmuştur.

Kapitalizm, doğayı doğrudan ilhak etme yolu ile kar etmenin yanında artık düzenleyici koruma faaliyetleri ile doğanın piyasaya dahil edilerek kar maksimizasyonunu artırmaya çalışmaktadır (Corson vd., 2013: 9). Bu akademisyenlere göre, yeşil ekonomi çerçevesi içerisinde doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımını sağlayan sosyoekonomik faaliyetlerin de desteklenmesi kapitalizme dahildir (Fletcher vd., 2018: 2).

Neoliberal kapitalizm bu sebeple kapitalist genişlemenin gelişmesini sağlamak için ana akım korumacılığını çerçeveler (Büscher vd., 2012: 7). Bu durum, ekosistemin bozulması, doğal kaynakların tüketimini artıracığı gibi finansallaşma yoluyla doğa, neoliberalizmin birikim stratejisinin temeli haline gelir (Apostolopoulou ve Adams, 2014: 18). Örnek olarak Yunanistan, IMF ve AB tarafından borç ödemesini tanımlama noktasında biyolojik çeşitlilik, doğa, çevre, sürdürülebilir kalkınma gibi terimlere yer verilmemiş; kapitalizmin doğa ile alakalı bir göndermesi olmamıştır (Apostolopoulou ve Adams, 2014: 21).

Mevcut kapitalist sistem içerisinde yeşil büyüme işlenerek bir çıktı elde edilir. Bu noktada yeşil büyümenin radikal bir değişime ihtiyacı olmadan sadece politika ve ekolojik stratejilerinin bütünleştirilmesi gerekmektedir (Fiorino, 2018: 189). Bazı akademisyenlere göre, yeşil büyüme karbon fiyatı gibi bazı politikaların geliştirilmesi ile çevresel bozulma ve iklim değişikliği sorununu ele almak için yeterli olduğu kanısına varılmaktadır (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 6).

Ekonomik büyüme ve çevresel sorunlar arasında bağ kuran yeşil büyüme, var olan neoliberal kavramı içerisinde iklim değişikliğini ele almak ve apolitik bir hale getirmek için etkili bir stratejik görevi üstlenir (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 13). Kenis ve Lievens'e göre, yeşil büyümenin kısa süre içerisinde çevresel alanı hegemonize ederek literatürde çok fazla muhalif tarafın odağı olmuştur (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 13). Örneğin Kanada'da kapitalizmin yeşillendirilmesi, var olan çıkarlarını mevcut statükoyu koruma amacı içerisinde olan siyasi ve ekonomik elitler tarafından önerilmektedir (Wanner, 2015: 36). Yeşil kapitalizm, yeşil ekonomi veya yeşil büyüme olarak kavramlaştırılan bu durum, fosil yakıt kaynaklarını azaltmayı hedefleyen, emisyonları ekonomik büyümeden ayrı tutan alternatif bir büyüme modeli olarak Kanada'da temiz büyüme girişimleri bulunmaktadır (O'Manique, 2017: 2). Bu bağlamda, neoliberal çözüm yollarının çevreyi odak noktasına alarak genişletilmesi ile hem sorun hem de çözüm noktasında bu söylem, büyük bir eleştiri odağı haline gelmiştir (O'Manique, 2017: 2).

2005 yılında Kyoto Protokolü ile beraber gelişmiş ülkeler tarafından düşük karbon salınımının olduğu toplum oluşturma modeli küresel olarak baskı oluşturulması beklenmekteydi. OECD ülkeleri içerisinde sera gazı emisyonları kapsamında Güney Kore en hızlı artan ülke noktasına gelmiştir (Inhye, 2015: 356). Bu kapsamda, Güney Kore'de uluslararası örgüt kurulma çabası ile 2010'da çalışmaları başlatılan ve 2012 yılında uluslararası örgüt olan Küresel Yeşil Büyüme Enstitüsü kuruldu (Inhye, 2015: 358).

OECD'ye göre yeşil büyüme, refahımızın dayandığı doğal kaynakların ve ekolojik döngü düzeninin devam ederken ekonomik büyümenin sağlanmasını hedefleyen bir kavramdır. Bunun gerçekleşmesi için sürdürülebilirliği sübvansedecek ve yeni ekonomik fırsatların oluşturulmasını sağlayacak olan yatırımlar ve yeniliklerin hızlandırılması gerektiği ifade edilmiştir (OECD, 2011: 9). Tanımlar konusunda genel bir fikir birliği olmamasına rağmen yeşil büyüme savunucularını doğal varlıklar ile üretilen mal ve hizmetlerin korunmasını sağlayan ekonomi fikri birleştirmektedir. Dolayısıyla yeşil büyüme, çevre korumasını da kapsayan GSYH büyümesidir (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 6).

Doğal sermaye muhasebesi, neoliberalleşmenin bir aracıdır. Doğal sermaye muhasebesinin, doğal yaşamın ekonomik büyümeye katkısı göz önüne alınarak potansiyelinin değerlendirildiği ve yaşamın temel kaynaklarını sürdürdüğü amacı yeşil büyüme olarak değerlendirilmektedir (Fletcher vd., 2018: 6). Doğal sermaye muhasebesinin temelinde doğal kaynakların finansal getiri sağlayabileceği ve sürdürülebilirlik sayesinde devamlılığının

sağlanacağı, bir pazar oluşturmak ve çevresel korumayı sağlarken karlılık seviyesini de artırmaktır (Thiam, 2016: 3).

Yeşil büyüme projelerinin savunucuları, iklim değişikliğinin durdurulması için sürdürülebilir bir toplumsal düzen oluşturulmasının gerekliliğine ve bunun sağlanması için de bütüncü politik değişikliklerin gerekliliğine inanmaktadırlar (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 11). Disiplinsel köken olarak yeşil büyüme, neoklasik ekonominin bir dalı olan çevre ekonomisi içerisinde yer almaktadır (Spangenberg, 2016: 141).

Yeşil büyüme, kapitalizm ile çatışmıyor olsa da politik olarak devamlılığını sürdürme konusunda zorluk yaşamaktadır. Bu noktada, güvenilirliği ve meşruiyeti açısından yeşil büyümenin temeli, ikna edici bir rol üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla yeşil büyüme savunucularının, neoklasik ekonomiden mutlak bir ayrışmanın gerçekleşmemesinin yeşil büyümeyle ilgili kalmanın bu tür durumu değiştirmenin bir anahtarı olabileceği vurgulanmıştır (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 11). Yeşil büyüme projesinin, kapitalizmdeki değişiklikleri öngörerek sürdürülebilirlik dönüşümü için piyasa aktörlerinin önemini vurgular ve ana akım ekonomiye atıf yapar (Buch-Hansen ve Carstensen, 2021: 11).

Dünya Bankası ve OECD tarafından yeşil büyümeyle yapılan atıflar liberalizasyon gündemi yaratma açısından düşünülmektedir (Brown vd., 2014: 246). Bu açıdan bakıldığında, piyasa başarısızlıkları, çevre vergilendirmesi ve fiyatlandırmalar gibi doğanın alınıp satılabilir bir hale gelmesi özellikle fiyatı doğru belirlemek ile ilgilidir (World Bank, 2012: 12).

OECD, Dünya Bankasının çalışmalarından faydalanarak yeşil büyümenin temelindeki maddelerin kullanımı ve pazar oluşturma sürecine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, yeşil büyümenin Kuzey ekonomilerinin hammadde ihtiyaçlarını karşılamak ve küresel mali krizin sonuçlarında yeni büyüme kaynakları bulma hedefi doğrultusunda yeşil büyüme gündemi oluşturulmuştur (Brand, 2012: 28).

UNEP'in yeşil büyüme noktasında büyümenin kendisine odaklanılmasından ziyade daha yeşil ve yoksulluğu azaltma etkisinde bir kalkınmaya geçişi savunmaktadır (Brown vd., 2014: 247). Yeşil Ekonomiye Doğru isimli raporda, insan refahı ve toplumsal eşitliğin sağlanması ve bunun yanında çevresel bozulmanın azaltılmasını sağlayabilecek bir ekonomik model olarak tanımlanmıştır (Endl ve Sedlacko, 2012: 5). Dolayısıyla, UNEP'in yaklaşımı toplumsal eşitlik, adalet, yoksulluğu azaltacak bir amaç olarak tanımlanırken, büyümenin bu noktada bir araç olduğu ve yeşil büyümenin aslında bir yeşil dönüşüm olarak ifade edilmektedir (Death, 2014: 7).

Yeşil büyümeye yakın olan gruplar bu kavramı, özellikle ekonomik şartlara odaklanarak sürdürülebilirliğin pratik eylemlerine ve çok ihtiyaç duyulan bir kavram olarak ele almaktadır (Brown vd., 2014: 248). Diğerleri ise, yeşil ekonomiyi kaynakların kontrolü üzerinde oluşan güç mücadelesini yapan politik ve ekonomik elitler için gerekli olan sürdürülebilirlik hedeflerini desteklenmeye çalışıldığı bir kavram gibi ifade edilmektedir (Endl ve Sedlacker, 2012: 31-32). Örneğin Güney Kore'de yeşil büyüme, daha müdahaleci devlet baskısı ile kurumsal olarak desteklenmektedir. Neoliberal esneklik yolu ile yeşil büyüme özellikle beş yıllık kalkınma planları içerisinde yer almıştır. Bu durum da diğer aktörler dışlanarak, kaynakların stratejik olarak seçilmesi plan dahilinde gerçekleşmiştir (Watson, 2014: 56). Dolayısıyla, piyasanın sert bir şekilde düzenlenmesi ve özelleştirilmesi noktasında devlet ve bürokratların aracı bir rol oynadığı görülmektedir. Güney Kore hükümetinin 2009 yılında başlatılan "Kısıtlı Kalkınma Bölgeleri Ayarlama ve Yönetim Planı" ile Seul'de yeşil büyüme ve neoliberal politika bölgesi olarak ifade edilmektedir (Watson, 2014: 58).

Gill'e göre ulusötesi liberalizm, uzun yıllarca sürececek ekonomik kalkınmanın politik projesi olarak tanımlanmaktadır (Gill, 1995: 412). Yerel olarak neoliberal sermaye toplumların ve devletlerin neoliberalizmi esas aldığı şekle bürünmektedir (Watson, 2014: 61). Dolayısıyla, düzenlemeyi ve kontrol edebilmeyi hedefleyenler ile piyasayı reformlar ile daha fazla düzenlemeyi hedefleyen seçkin kesim arasında güç kazanma mücadelesi oluşmaktadır. Bu durum, yerel ile ulusötesi ekonomik sınıfların siyasi çıkar tartışmalarına sebep vermektedir. Bu nedenle yeşil büyüme, var olan krizlerin ele alınması ve iklim değişikliği ile mücadele gibi ekonomik büyümeye katkı sağlayacak acil zorlukların çözülmesinde önemli rol oynayacaktır (Watson, 2014: 63). Birçok Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) temsilcilerine göre, ekonomik büyümenin tekrardan canlanması için iş/istihdam yaratmak ve ticaret sistemindeki düzensizliklerin çözülmesi için serbest piyasanın genişletilmesi için yeşil büyümeye olumlu yaklaşmaktadır. Yerel sübvansiyonlar ile yapılacak çalışmaların özellikle piyasayı zayıflatacağının düşünülmesi ve bunun yerine yeşil büyüme ile piyasanın daha aktif bir hale getirilmesinin karbon emisyonları yoğun endüstrilerin kilitlenmesinden kaçınmanın bir yolu olduğunu ifade etmektedir. Böylelikle, DTÖ, "sınırlı kamu kaynaklarını, kamu desteğini stratejik olarak tahsis etme, özel sektör katılımını teşvik etme ve yatırımcı güvenini artırma" hedefleri ile yeşil büyümenin gelişmesine, iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel bozulmanın risklerinin azaltılmasında önemli olacağını vurgulamıştır (Watson, 2014: 63). Bu bağlamda, yeşil büyümenin, neoliberal ekonomik aksiyonlarının çevresel mal ve hizmetlerin kapsamında yeşil teknolojiler ile rekabeti ve yeni pazarlar oluşturacağı ifade edilmiştir.

OECD'nin yeşil büyüme konsepti üzerinde bir rolü olmamakla birlikte kaynak ekonomisini savunmaktadır; doğanın bir meta olduğu ve ulusal zenginliğin sağlanması için fiyatlandırılması gerektiğini kabul eden neoklasik ekonomidir (Lorek ve Spangenberg, 2012: 4). Dolayısıyla, neoliberal ekonomik politika söylemlerinden uzaklaşmamakta ve yeşil büyüme vesilesiyle oluşturulacak olan yeşil teknolojik çözümlerin sonuca ulaştırabileceğini ifade eder.

Yeşil büyümenin amacı neoliberal bir şekilde sürdürülebilir kalkınma noktasında piyasaların oluşturulup uygulanması, yoksulluğun azaltılması, yeşil teknolojilere geçilerek ekolojik zorunluluklara dikkat edilmesi argümanlarını içermektedir. Dolayısıyla, piyasa içerisinde eko-vergiler yeşil büyüme için önemlidir. Yeşil büyümenin eksikliklerinden biri olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kapsamında ekonomik durumun farklı işleyişleri arasında bir ayrımın olmaması söz konusudur (Wanner, 2015: 29). Bu sebeple, yeşil büyüme noktasında stratejilerin herkese aynı uygulanmadığı ve farklı politik çözümlerin gerektiğini ve bunun da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin farklı fırsatlar ve zorluklar ile karşılaşacağı kabul edilmektedir (OECD, 2011: 10). Roland-Holst yeşil büyüme noktasında Kaliforniya örneğini vermiştir. Ona göre, Kaliforniya'da üretilen yeşil büyüme politikaları, neoliberal konut krizinin etkisinden kaynaklı piyasa başarısızlığının çözümünde ana kavram olmuştur (Roland-Holst, 2008: 6). Bu politikalar sayesinde enerji tasarrufu ve invasyona yönelik yatırımlar hem enerji verimliliğini, hem ekonomide istihdamı hem de gerçek hane gelirinin 48 milyar dolar civarında artırıldığını ifade etmiştir (Roland-Holst, 2008: 35). Dolayısıyla, yeşil büyüme, neoliberal piyasa başarısızlıklarını çözüme noktasında politik bir tepki olduğu ifade edilebilir.

Yeşil büyüme konusunda devletçi yaklaşım içerisinde devlet tarafından yönetilen kurumlar ile birlikte özel şirketler, piyasalar gibi alanlar, devletin üstlendiği liderlik rolü ile yönlendirme yapılarak canlandırılması hedeflenmektedir (Mazzucato ve Perez, 2014: 2). Tabii, yeşil büyümeye olan bakışın neoliberal politika kavramsallaştırılması içerdiği görülmekle birlikte devletler ve piyasalar bazında politika tartışmaları içerisinde sıkışmıştır.

Diğer bakış açılarına geçerseniz, neoliberalizme yanıt olarak yeşil büyümeyi kullanan diğer akademisyenler de bulunmaktadır. Wanner Polanyci bakış açısıyla, neoliberalizmin kullandığı ideolojik araçlarının yeşil büyüme üzerinden çevre dostu olarak sunduğunu ve bu durumun ideolojik destek sağladığını ileri sürmüştür. Spash ise, yeşil büyümenin, neoliberalizme meydan okumadığını ve neoliberal ideolojiyi depolitize ederek savunduğunu ileri sürmüştür.

Küresel Kuzey'deki yaşam biçimi hegemonik olarak yaratılmıştır. Diğer bir deyişle, Brand ve Wissen'e göre kurumsal güvencenin var olduğu ve nüfusun günlük yaşantısına bu yaşam biçiminin yerleştiği ifade edilmiştir. Bu noktada kaynakların yoğun tüketimi söz konusudur, fakat yeşil ekonomi/büyüme bu "emperyal yaşam biçimini" dikkate almamaktadır (Neusteurer, 2016: 320). Dolayısıyla, çevresel ve toplumsal açıdan bozulmanın azaltılması için karbon emisyonlarının azaltıldığı bir ekonomi ve büyümenin de fosil yakıttan ayrılması gerekmektedir (Neusteurer, 2016: 320). Bu bağlamda kapitalizm içerisinde yoğun enerji talebi karşısında yeşil büyüme sorgulandığından kaynaklı olarak fosil yakıt kullanılmasının azaltılması pek mümkün görünmemektedir.

Yeşil ekonomi üzerinden yeşil büyümenin çelişkilerini araştıran Wanner, ilk olarak ekonomik büyümenin çevreden ve kaynak tüketiminden ayrılamayacağını savunarak kaynakların daha verimli kullanımı hedefinin göreceli olarak gerçekleşebileceğini ama mutlak olarak mümkün olmayacağını ifade etmiştir (Wanner, 2015: 22-23). Bu kapsamda, kaynak verimliliği üzerindeki artışın ekonomik büyümeden daha yüksek olması gerektiği bunun da geçerliliği pek olmadığı savunulmaktadır (Neusteurer, 2016: 320).

Diğer bir nokta ise, yeşil ekonomi ile sınırsız büyüme inancına karşı çıkmıştır. Bu durum, insan ve doğa kaynaklı olarak kapitalist üretim ve tüketim biçimi kapsamında doğanın bir sermaye olarak görülmesi, ekonomik büyümeyi sınırlayan bir duruma itmekle birlikte doğada bazı kaynakların ikame edilemeyeceği savunulmaktadır (Neusteurer, 2016: 320-321). Buna göre, ekonomik büyümenin artırılabilmesi için verimliliğin ve bazı doğal kaynakların yenilenmesi ekolojik sınırların aşılmasına yetmeyeceği ifade edilmiştir (Wanner, 2015: 29).

Neoliberalizmin küresel ekonomik kriz sonrasındaki yaşadığı kavramsal krizleri ve eleştirileri aşmanın yolu olarak yeşil ekonomi/büyüme ortaya çıkmıştır (Neusteurer, 2016: 321). Dolayısıyla, yeşil büyüme kapitalizmi yeşillendirmeyi amaçlayan bir kavram olarak ifade edilebilir. Ayrıca yeşil büyüme, var olan güç yapıları değişime uğramadan yapılan söylem olarak da ifade edilebilir. Bu nedenlerle yeşil yatırımların önemi ifade edilir ve çevre koruma kısıtlamaya kıyasla yüksek getirili bir yatırım fırsatı olarak görülmektedir (Ossewaarde ve Ossewaarde-Lowtoo, 2020: 2). Yeşil büyüme söyleminin yeni güç yapıları ile politik sorunları çözme gerçeği dikkate alınmaz ve sadece yeni politik düzenlemeler ile ekolojik krizin çözülebileceği savunulmaktadır. Dolayısıyla, büyüme için ekolojik kriz yeni bir fırsat olarak görülmektedir. Bu nedenle, yeşil büyüme savunucularının geleneksel kahverengi ekonomik güçlerin var olduğu kapitalist politik ve ekonomik kavramı temsil ettiği ifade edilmiştir (Ossewaarde ve Ossewaarde-Lowtoo, 2020: 2-5).

Sonuç olarak, literatürde yeşil büyüme 2008 krizi ile birlikte neoliberalizmin yaşadığı politik sorunların çözümünde etkin bir kavram olarak kullanılmaktadır. Krizin yarattığı problemler yeşil büyümenin vaat ettiği söylemler üzerinden çözüme kavuşturulma hedefi ve neoliberalizmin etkin gücünün revize edilerek korunmasına çıkmaktadır. Bu konu sıradaki konu olarak Neo-Gramscian bakış açısıyla daha detaylı incelenmiştir.

2.3. Neo-Gramscian Çerçeve ve Yeşil Büyüme

Gramsci teorisi, Avrupa entegrasyon sürecinin baskın ekonomik grupların çıkar çatışması içerisinde hegemonya oluşturan bir proje olduğunu ifade etmektedir. Avrupa entegrasyonu ile küresel neoliberal hegemonyanın daha geniş toplumsal çıkarlardan faydalandığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, seçkinler toplumsal ilişkiler ile kamu politikalarını düzenleyen hegemonik proje ile ifade edilmektedir.

Literatürde, Neo-Gramscian teoriyi AB'deki hegemonya ve yapısal olarak var olan değişimlerin nasıl ve nedenine odaklanan akademisyenler (Andreas ve Morton, 2001; Apeldoorn, 2004) ile Neo-Gramscian teorisinin çerçevesi ile kurumsal stratejilerin nasıl topluma ulaştırıldığı, çevresel tartışmalarda sermaye, devlet politikaları ve sosyal güçlerin kesişimini vurgulayan akademisyenler (Levy ve Egan, 2003), entegrasyon sürecinin yapısal çıkarlar tarafından nasıl şekillendirildiğini de açıklamışlardır (Caradaica, 2024: 6).

Winkler, Neo-Gramscian teoriyi yeşil büyümenin Avrupa toplumu üzerindeki etkisi ve sürecini anlamak için uyarlamıştır. Bu kapsamda ideoloji, hegemonya gibi kavramlar ile değişim aktörlerinin koalisyonlarını birleştiren bir ideolojik anlatıyı ifade etmek için uygulanmıştır. Bu aktörlerin rolleri, ittifaklar oluşturup yüksek karbon salınımı odaklı olan ekonominin değişimini destekleyen kültürel hegemonyanın gelişmesine katkı sunmaktır (Winkler, 2020: 8). Diğer bir tanımla, organik aydınların liderlik rolü üstlenerek toplumsal hegemonyayı örgütlediği görülmüştür (Evans, 2005: 25). Geleneksel aydınlar ise etki alanlarını korumaya çalışan toplumsal örgütlenme ve değişimlerin karşısında olan aktörlerdir (Silva, 2022: 7-8). Organik aydınlar, kendi sınıflarının yönelimini ve yapısını etkileyip, bilincini düzenleyen aktif bir katkıları vardır (Pijl, 2005: 499-500). Bu sebeple, organik aydınlar değişim aktörü olarak Avrupa'nın yeni iklim hegemonyasının bir parçasıdır (Caradaica, 2024: 7). Dolayısıyla Neo-Gramscian teori, fosil kapitalist hegemonya sivil toplum içerisinde tartışılmakta ve ittifak değişim aktörleri, organik aydınlar, sendikalar ve STK'lar vb. tarafından adil bir geçişin sağlanması hedefli Avrupa iklim hegemonyası oluşturulmakta olduğunu ifade etmektedir (Caradaica, 2024: 7).

Neo-gramscian teori Paterson, Newell, Levy ve Egan'ın çabalarıyla küresel çevre politikalarına 2000'ler itibariyle uygulanmıştır (Winkler, 2020: 2). Literatürde özellikle sermayenin yapısal anlamdaki gücü ile birlikte hegemonya kavramı üzerinden çevresel sorunlara dikkat çekilmiştir (Winkler, 2020: 2). Stegemann ve Ossewarde, AB hegemonik söyleminde sürdürülebilir enerji dönüşümlerini, "çevresel popülist ifadeler" ve "popülist gerçek sonrası eğilimleri" içerdiğini ifade etmektedir (Winkler, 2020: 3). Newell ise, Neo-Gramscian teoriyi, devletin küreselleşme üzerindeki rolüne odaklanarak bu teorinin uluslararası politik ekonomi üzerinde yeni araştırma konularını önermiştir (Newell, 2020: 344-345).

Neo-Gramscian teorisinde ideoloji, değişim aktörlerinin koalisyonu sağlamlaştırmasına göre ifade edilir. Bu nedenle ideoloji kurumlar ve bireylerin gerçekleştirdiği bir kavramdır. Dolayısıyla birden fazla iradenin, heterojen bir amaç için kültürel sosyal birliği sağlayan ve yönlendiren kavramdır (Roger, 2015: 112). Bu durum, sosyal güçlerin rıza yolu ile kültürel hegemonya sağlanması olarak açıklanabilir. Dolayısıyla, ideoloji hegemonyanın elde edilmesini gerçekleştirirken ittifak birliğini de sağlamaktadır. Bu kapsamda kültürel hegemonya önemlidir. Hegemonya sivil toplum içerisinde uygulanmakla birlikte doğrudan çatışma veya zorlama yolu ile gerçekleşmez. Dolayısıyla, geçiş süreçlerindeki değişimler için önemlidir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, hegemonik bir blok yeni bir ideoloji yaratmaz tam aksine ideolojik unsurların yeniden üretilmesini sağlar (Ramos, 1982: 16).

Yeşil işler ile insana yakışır yaşam standartını sağlamak özellikle yeşil büyüme içerisinde çokça vurgulanmaktadır. İklim müzakerelerinde de düşük emisyon sağlayan ve emeğin yoğun olduğu teknolojilere yatırımlar ile istihdamın artırılması hedeflenerek, enerjiye ulaşımın adil ve uygun erişimi, işçilerin yeni sektörlere geçişin adaptasyonu noktasında eğitim verilmesi gibi temalar ile yeşil büyümeye dikkat çekilmiştir (Winkler, 2020: 4). Bu noktada enerjinin fosil yakıt öncelikli ve yüksek sera gazı salınımına yol açmasının yüksek yoksulluk ve eşitsizlik yarattığı ortadadır. Dolayısıyla sanayileşmiş ülkelerin kalkınma yolları, uygulanabilir bir gelişme yöntemi olamaz (Winkler, 2020: 4). Bu nedenle, ittifak dışındaki aktörleri yeşil büyümeye ikna etmek için ahlak temeline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda Haidt, zarar/bakım, adalet/karşılıklılık, grup içi sadakat, otorite/saygı, saflık/kutsallık gibi ahlak temeli tanımlayarak bunların birkaçı veya hepsine ihtiyaç duyulduğu yazar tarafından ifade edilerek muhafazakar grupların bu temellerin hepsini tercih ettiğini iddia etmiştir (Winkler, 2020: 7).

Karmaşık hegemonya Williams'a göre, politik, ideolojik, ekonomik ve jeopolitik süreçlerin etkileşimlerinden var olan bir kavramdır. Bu noktada kapitalizm, GSYH büyümesini

salt olarak kabul etmek yerine büyümenin, rekabet ortamındaki teoriler ve tarihsel kopuşlar ile yeniden tartışıldığı ve yeniden yapılandırıldığını kabul ederek koşulları yeniden oluşturup entegre ederek esnek bir hal alır. Dolayısıyla büyümeyi hegemonik bir proje haline getirir (Albert, 2024: 3). Bu nedenle, bu proje karşıtı bir hareket için büyük ve çok boyutlu bir analizin gerektiği ifade edilir.

Gramsci, küresel siyasi ekonomi üzerinden kapitalizmdeki eşitsizlikler ve güç dengesizliklerini açıklamıştır (Bieler vd., 2015: 137-138). Gramsci, kapitalizmin iç dinamikleri ve sermaye ile devletin birbiri ile olan ilişkisinden kaynaklı olarak mevcut statükonun nasıl muhafaza edildiğini araştırarak hegemonyanın nasıl kurulduğu ve korunduğunu incelemiştir (Finkeldey, 2022: 7). Tarihsel bloğun oluşumu incelendiğinde uluslararası güç ilişkileri ile devlet ilişkileri bağlantılıdır ve ulusal kombinasyonlar sonucunda kapitalist ilişkilerin uluslararası olarak genişlemesini sağlamaktadır (Bieler ve Morton, 2004: 94). Bu kapsamda tarihsel blok içerisinde otorite krizi oluşabilir, çünkü meşruiyeti rızaya dayalı olarak tehditlere karşı savunmasızdır (Heras, 2024: 52). Dolayısıyla, karşı hegemonik hareketler, mevcut tarihsel blok içerisinde alternatif aktörler kurma sebebiyle alt grupları da etkisi altına alacak bir mevzi savaşı oluşumuna sebep olabilir (Heras, 2024: 53).

Yeşil büyüme kavramında var olan enerji dönüşümü içerisindeki güç ilişkileri incelenirse, iktidar ve seçkinlere odaklanılması gerekir (Ford ve Newell, 2021: 5). Kapitalizm, fosil yakıtlar ile büyümeyi yönlendirerek kahverengi ekonominin gelişimine sebep olmuştur (Huber, 2008: 108). Bu durum, Küresel Kuzey'de hızlı sanayileşme süreci ile sermayenin büyümesine, sömürgeleştirme yoluyla da kapitalizmin gelişmesine sebep olmuştur (Heras, 2024: 53).

Fosil yakıt üretimi açısından sermaye ve kapitalizm arasındaki bağlantı devletin rolünü ifade eder (Newell ve Paterson, 1998: 680). Neo-Gramscian analiz bu güç ilişkilerini kurumsal yapıların nasıl yeniden şekillendirildiğini açıklamaktadır (Heras, 2024: 54). Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği kaynaklı olarak nasıl abluka altına alındığı da incelenebilir. Bu doğrultuda, Neo-Gramscian bakış, istikrarlı rejimler ile sermayenin çıkarlarını sıralayan bir tarihsel bloğun oluşumunu vurgular. Ayrıca, devletin sermaye ile ilişkisinin zorlayıcı uygulamaları rıza ve uyumu gerçekleştirebilmek için söylemsel çabalar ile meşruiyet sağlama yolunda hegemonya oluşturur (Heras, 2024: 69).

Yeşil büyümeğe geçiş konusunda sosyo-ekolojik çatışmaların yanında somut politik önlemlerin uygulanması noktasında da anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Örneğin piyasa odaklı,

enerji ve iklim üzerindeki dönüşüm, hızlı karbonsuzlaştırma süreci ve sosyal adalet noktasındaki endişelerin anlaşmazlıklara sebep olduğu ifade edilmektedir (Kalt, 2024: 3). Diğer taraftan, kapitalist siyasal ekonomi içerisindeki değişkenleri ekoloji ve genişletilmiş olarak siyasal bir ekonominin kaygılarını birleştiren Neo-Marksist söylem, iktidarın sınıf ilişkilerini ekonomik yapılar üzerinde konumlandırmasına odaklanmıştır (Blaikie ve Brookfield, 1987: 17). Bu, yeşil büyüme geçişi için yapısal kısıtlamalar oluşturarak, yeşil sermayenin harekete geçmesi ile sömürü ve baskı sürecinin artırılmasına ve siyasal ekonomik yapıların arasındaki geçiş süreci çatışmalarının alanının belirtilmesinde rol oynar (Kalt, 2024: 4). Bu kapsamda örnek olarak, Avrupa çevresindeki lityum kaynaklarının çıkartılması, Mozambik'te iklim değişikliğine duyarlı yapılan tarım aktiviteleri, Meksika'da oluşturulan rüzgar çiftlikleri ifade edilmiştir (Kalt, 2024: 4).

Gramsci siyasetin, çatışma ve mücadele kapsamında gerçekleştiğini ifade eder (Fontana, 2006: 30). Bu noktada hegemonya, egemen güçlerin sadece zorlama yolu olmaksızın aynı zamanda egemenliğini sağladığı grupların rızasını alarak kontrolü sürdürme sürecini açıklamaktadır. Bu hegemonik durum, toplumsal eşitsizliklerin, baskıcı koşulların fiziki çatışmalara dönüşmesini engeller. Hegemonya sürekli olarak üretilmek zorundadır. Yeni krizler, hegemonya içerisindeki kırılma noktalarını büyütebilir. Hegemonyayı sağlayan güçlerin yönettiği konjonktürel krizlerin yerine organik krizler, yapısal çelişkilerin ortaya çıktığında düzeltilmesi zordur (Gramsci, 1971: 178). Organik krizlerin oluşması mevcut hegemonyayı sarsabilir ve bu durum da yeni politik ve kültürel mücadele alanı oluşması olasılığını yaratabilir (Carroll, 2010: 170-171). Dolayısıyla organik krizler bu vesilesiyle hegemonya mücadelelerinin var olma koşulları oluşur (Gramsci, 1971: 404).

Neo-Gramscian birçok akademisyen, ekolojik sorunlara odaklanmak yerine toplumsal yapı ve sınıf mücadelesine odaklanmış fakat politik ekolojistler hegemonya üzerinden ekolojik boyutun incelenmesi yeni sayılır (Kalt, 2024: 5). Neo-Gramscian politik ekolojistler, çatışmaların doğa arazisinde gerçekleştiğini ifade eder. Bu durum, hegemonyanın pekiştirildiği ekolojik krizler ile doğanın tartışıldığı bir çatışma alanına dönüştürür (Ekers vd., 2009: 289). Toplumsal güçler hegemonya mücadelelerine ekolojik kriz etkisiyle doğa ve çevreyi dahil etmelidir (Ekers vd., 2009: 287).

Hegemonya derinlemesine politik bir kavramdır. Gramsci, tarihsel blok egemen toplumsal aktörlerin birleşerek belirli çıkarlarını sunarak, güçlü aktörler (birey veya grup) ile ittifaklar oluşturarak, taviz ve anlaşma yollarıyla alt grupların katılımını sağlayarak, devlet aygıtları, yargı, kamu kuvvetleri ve orduyu kapsayan siyasi topluma güç uygulayarak

hegemonyalarını oluştururlar (Kalt, 2024: 7). Bu nedenle, organik krizler içerisinde toplumdaki alt grupların toplumsal çelişkilerin farkına varması sonucunda tarihsel blok hegemonyasında çatlaklar oluşabilir (Perkins, 2011: 564). Neo-Gramscian literatüründe hegemonyaya karşı oluşan meydan okumalar, yerleşik egemenlik aygıtlarına karşı bir oluşum süreci ve özgürleştirici alternatiflere yönelme ve bu alternatiflerin inşası olarak ifade edilen karşı hegemonya oluştuğu ifade edilir (Kalt, 2024: 6). Bu kapsamda hegemonya projesi kavramı, Neo-Gramscian literatüründe rekabet halinde olan hegemonya ve karşı hegemonya ittifaklarının mücadelelerini ifade eder (Kalt, 2024: 7).

Hegemonya projeleri, toplumsal dönüşümün karmaşık bir sürecidir. Bu projeler, sermaye birikiminin ötesinde, sosyal ve politik değişimin dinamik bir aracı olarak işlev görür. Farklı toplumsal aktörler, kendilerine özgü ideolojik yaklaşımlar ve stratejik hedeflerle bu projelerin merkezinde yer alırlar. Söz konusu aktörler, yalnızca somut politik girişimlerle sınırlı kalmaz, aynı zamanda toplumsal rızayı inşa etme ve kendi çıkarlarını evrenselleştirme çabasıdadırlar. Hegemonya projelerinin temel stratejisi, belirli çıkarların meşrulaştırılması ve geniş toplumsal katmanlar tarafından benimsenmesini sağlamaktır. Bu süreçte, aktörler kurumsal mekanizmalar aracılığıyla kendi perspektiflerini yaygınlaştırır ve toplumsal düzenin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunurlar. Böylece, hegemonya projeleri salt politik bir müdahale olmaktan öte, toplumsal düşünce ve pratiklerin dönüştürülmesine yönelik kapsamlı bir strateji halini alır. Hegemonya projeleri, sermaye birikimi amacıyla stratejisinde, bir dizi aktör, ideolojik inanç ve politik stratejiyi içerir (Kalt, 2024: 8). Mevzi savaşları, hegemonik ideolojilere karşı verilen entelektüel ve kültürel bir mücadele alanıdır. Bu yaklaşım, toplumsal dönüşümün temelini atan radikal bir stratejidir.

Özgürleştirici değişim fikirlerini geliştirmek, alternatif yaşam modellerini tasarlama ve kolektif kimlik inşasını güçlendirme hedefleri bu mücadelenin temel bileşenleridir. Söz konusu stratejinin kritik yönü, dar grupçu bakış açılarını aşarak geniş toplumsal ittifaklar oluşturmaktır. Farklı mücadeleleri birbirine bağlayan, kapsayıcı bir "kolektif irade" yaratmak, hegemonik yapıların sorgulanmasında belirleyici rol oynar (Nilsen ve Cox, 2013: 81). Bu yaklaşım, izole edilmiş siyasal hareketlerin ötesine geçerek, toplumun tamamını kucaklayan bir dönüşüm potansiyeli taşır. Karşı-hegemonik düşüncenin yayılması, yalnızca fikirsel bir mücadele değil, aynı zamanda siyasal ve etik bir liderlik inşası anlamına gelir. Çeşitli toplumsal kesimlerin ortak bir vizyon etrafında bir araya gelmesi, alternatif toplumsal düzen arayışının temel dinamiğini oluşturur (Gramsci, 1971: 130). Bu kapsamda örnek olarak, Almanya'daki enerji krizi ve Güney Afrika'daki kömür sektörü üzerinde işçiler ve sendikalar ile sınıflar arası bir ittifak kurulması,

koalisyon gücünden faydalanılmasını ifade etmektedir. Buna göre, kurulan bu hegemonik ittifak, fosil enerjiden faydalanan grupların çıkarlarının toplumda daha geniş bir yankı bulmasına yararken çevreci gruplar ile arasındaki bölünmelere sebebiyet oluşturur (Kalt, 2024: 8-9). Bu noktada, fosilci grupların etki alanı, devlet mekanizmalarının stratejik noktalarına nüfuz etme kapasitelerinden de beslenir. Güney Afrika Maden Kaynakları ve Enerji Bakanlığı ile Almanya Sosyal Demokrat Partisi örneklerinde görüldüğü üzere, bu gruplar siyasi elitlerle organik bağlar kurarak kurumsal ve örgütsel güçlerini harekete geçirirler (Kalt, 2024: 8). Bu aktörler, yalnızca resmi kanalları değil, aynı zamanda toplumsal algıyı şekillendirme konusunda da stratejik davranırlar. Böylece, bilimsel gerçekliklerden ziyade kendi ekonomik ve politik çıkarlarını meşrulaştıran bir retorik inşa ederler (Lamb, vd, 2020: 4). Bu yaklaşım ile iklim krizi karşısında bir mücadele yaratmayı ve radikal dönüşüm taleplerinin etkisizleştirilmesi için bilinçli bir entelektüel strateji olarak işlev görmektedir. Radikal sosyo-ekolojik projeler, mevcut politik ve ekonomik sistemlerin ötesinde köklü bir dönüşüm vizyonu sunar. Bu yaklaşım, hem fosilci grupların sürdürülebilirlik karşıtı politikalarına hem de yeşil-liberal yaklaşımların sınırlı çözüm önerilerine net bir alternatif oluşturur. Temel hedef, enerji sektörünün radikal bir dönüşümüdür. Bu dönüşüm, yalnızca teknolojik bir karbondan arındırma süreciyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda demokratik katılımı ve toplumsal mülkiyeti merkeze alan bütüncül bir dönüşüm tasarımı içerir. Söz konusu projeler, yeşil kapitalizmin çözümlerinin ve yeşil sömürgeciliğin sınırlarını aşarak gerçek bir sistemsel değişimi hedefler. Radikal sosyo-ekolojik bakış açısı, ekolojik adaleti, toplumsal eşitliği ve demokratik katılımı bütünsel bir perspektifle ele alan karşı-hegemonik bir yaklaşımı temsil etmektedir (Kalt, 2024: 7-8).

Neo-Gramscian yaklaşım, sosyal ve politik güç dinamiklerini anlamada benzersiz bir perspektif sunar. Bu bakış açısı, maddi ve sosyal bağlamları merkeze alarak, farklı aktörlerin etkililik düzeylerini çözümlenmeye odaklanır. Söz konusu yaklaşımın temel işlevi, ayrıcalıklı aktörlerin kendi çıkarlarını sıradan bir hale getirme stratejilerini açığa çıkarmaktır. Mevcut sosyal alanlarda, belirli grupların hegemonik konumlarını sürdürmek için geliştirdikleri uyum mekanizmaları kritik önem taşır (Newell, 2021: 155). Görevdeki aktörler, sosyo-tekniik dönüşümler karşısında iki temel strateji izlerler. Birincisi, potansiyel itirazları etkisizleştirmek ve mevcut konumlarını korumaktır. İkincisi ise, değişen dinamiklere uyum sağlayarak yeni pazar olanaklarını ve birikim stratejilerini keşfetmektir (Holmberg vd., 2024: 2). Bu yaklaşım, salt savunmacı bir tutumun ötesinde, dönüşüm süreçlerinde aktif ve esnek bir pozisyon almayı ifade eder. Böylece, hegemonik güçler hem mevcut konumlarını korur hem de gelecekteki fırsatları değerlendirir (Holmberg vd., 2024: 2).

Neo-Gramscian yaklaşımda hegemonya kavramı, sosyal ve ekonomik yapıların süreklilik mekanizmalarını açıklayan kritik bir analitik araçtır. Bu perspektif, belirli grupların sistemli avantajlarını üreten yapısal dinamikleri mercek altına alır (Holmberg vd., 2024: 2-3). Rejim çalışmalarıyla örtüşen bu kavram, egemenlik ilişkilerinin karmaşık dokusunu ortaya koyar. Hegemonya yalnızca kurumsal aktörlerle sınırlı değildir; devlet mekanizmaları, şirketler ve sivil toplum örgütlerinin kompleks etkileşimini kapsayan bütüncül bir analiz sunar. Devletler ve büyük şirketler arasındaki ilişki, iç içe geçmiş ve karşılıklı bağımlı bir yapı arz eder. Birçok devletin ulusötesi şirketlere sahip olması, bu yapısal bütünleşmenin somut bir göstergesidir. Bu yaklaşım, iktidarın yeniden üretim mekanizmalarını anlamak için zengin bir teorik çerçeve sağlar, basit ikili karşıtlıkların ötesinde, sosyal güç dinamiklerinin çok katmanlı doğasını açığa çıkarır (Holmberg vd., 2024: 2).

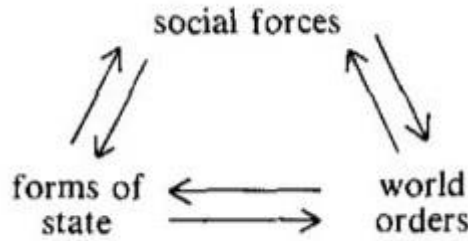
Doğanın sosyal bir yapı olarak kavramsallaştırılması, modern özneliliğin temel dinamiklerini açıklayan psikanalitik bir yaklaşımı temsil eder. Bu perspektif, yeşil büyüme anlatısını nevrotik değil, psikotik yapılar bağlamında ele alır (Schmidlehner, 2023: 725). Yeşil büyüme kavramı, OECD'nin geliştirdiği 'bağlantıyı kesme' teorisi üzerine inşa edilmiştir. Bu teori, çevresel sorunlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin kopartılabileceğini varsayar. Göreceli ve mutlak bağlantı kesme modellerini tanımlayarak, ekonomik kalkınma ile ekolojik sürdürülebilirliğin uyumlu olabileceğini öne sürer (World Bank, 2012: 73). Ancak birçok bilim insanı, yeşil büyüme teorisinin temel varsayımlarının deneysel olarak kanıtlanamadığını vurgular. Hickel ve Kallis gibi araştırmacılar, bu yaklaşımın politik olarak ekonomik büyümeyi sorgulanamaz kabul ettiğini ve alternatif stratejileri reddettiğini eleştirir (Schmidlehner, 2023: 725). Söz konusu teori, uluslararası iklim hedeflerine ulaşmada yetersiz kalacak bir ekonomik stratejinin meşrulaştırılması anlamına gelmektedir. Eleştirel yaklaşımlar, mevcut büyüme modellerinin sürdürülebilirlik açısından ciddi sınırlarına işaret etmektedir.

Gramsci'nin hegemonya kavramı, sosyal ve politik düşüncede devrim niteliğinde bir yaklaşım sunmaktadır. Geleneksel Marksist anlayıştan farklı olarak, iktidarın sürdürülmesini salt zorlama yerine rıza mekanizmalarıyla açıklar (Bond, vd., 2020: 3). Hegemonya, belirli grupların sistemli avantajlarını üreten toplumsal yapıların sürekliliğini ifade eder. Bu yaklaşım, iktidarın sivil toplum üzerindeki hakimiyetini, zorunlu yöntemler yerine rızaya dayalı meşruiyet üzerinden inşa eder (Levy ve Newell, 2002: 86). Tarihsel blok kavramı, devlet otoritesi, ekonomik hakimiyet ve sivil toplumun rızasının kesişim noktasını tanımlar. Bu yapı, entelektüel ve ahlaki liderlik yoluyla gücünü sürdürür (Bond, vd, 2020: 3). Pasif devrim stratejisi, baskın grupların hegemonik konumlarını korumak için yaptığı uzlaşmaları ifade eder.

Buna karşılık, alt gruplar mevzi savaşı yoluyla bu yapıları istikrarsızlaştırmaya çalışırlar (Bond, vd., 2020: 3). Levy ve Newell'in analitik çerçevesi, bu dinamiklerin çok katmanlı doğasını anlamak için kritik bir yaklaşım sunar (Bond, vd., 2020: 4).

Ulusötesi tarihsel materyalizm, Henk Overbeek'in uluslararası ilişkiler ve küresel politik ekonomi alanına tarihsel materyalist bir yaklaşım olarak tanımladığı bir perspektiftir (Overbeek, 2000: 168). Bu yaklaşımın teorik temelleri, Robert Cox, Stephen Gill, Mark Rupert ve Hollandalı akademisyenler Kees van der Pijl, Overbeek ve Otto Holman gibi düşünürlerin çalışmalarında şekillenmiştir (Radice, 2008: 53).

Tablo 2.3. Cox'un Diyalektiği

Kaynak: (Cox, 1981: 136).

Modern uluslararası sistemin analizi için çoklu aktörler ve yapılar arasındaki karmaşık ilişkilerin incelenmesi adına Cox'un Tablo 3.1'deki şekli kullanılmaktadır. Bu kapsamda, günümüz küresel sisteminin yeni dinamiklerini üç temel bileşen üzerinden incelemektedir:

- Toplumsal hareketler,
- Kurumsal yapılar,
- Uluslararası aktörler.

Dijital çağda toplumsal hareketler, ulusal sınırları aşan bir etki alanına sahiptir. Cox'un sosyal güçler analizine göre (Cox, 1981: 141), bu hareketler hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etki yaratabilme potansiyeline sahiptir. İklim aktivizmi, toplumsal adalet hareketleri ve dijital haklar savunuculuğu gibi çağdaş hareketler, hem ulusal politikaları hem de uluslararası kurumların gündemini şekillendirmektedir. Ulus devletler ve kurumsal yapılar, küreselleşmenin etkisiyle önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Cox'un belirttiği gibi (Cox, 1981: 139), uluslararası sistemdeki değişimler ulusal yapıları da dönüştürmektedir. Özellikle pandemi sonrası dönemde, ulusal kurumların uluslararası işbirliğine ve koordinasyona olan ihtiyacı artmıştır. Bretton Woods kurumları olarak bilinen IMF ve Dünya Bankası gibi yapılar, küresel ekonomik düzenin sürdürülmesinde merkezi rol oynamaktadır (Cox, 1981: 145). Günümüzde

uluslararası organizasyonlar, sadece devletlerarası koordinasyon mekanizmaları olmanın ötesine geçmiştir. Bu bağlamda, küresel normların belirlenmesi, çok taraflı işbirliği koordinasyonu, kriz yönetimi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanması konularında aktif rol almaktadır. Dolayısıyla uluslararası örgütler sadece küresel politika araçları olarak değil, aynı zamanda hegemonik düzenin kurulması ve sürdürülmesinde aktif aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası örgütler, kurumsal altyapı üzerinden hegemonyanın kurulup genişlemesini sağlayan kurallar düzeni oluşturur (Cox, 1983: 172). Bu kurallar ekonomik alan üzerinde daha belirgindir. Örneğin, Bretton Woods kurumları, ulusal sosyal politikaları liberal dünya ekonomisi hedefleriyle uyumlu hale getirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca uluslararası örgütler ulusal olarak belirli uygulamaları ve kurumları meşru bir hale getirmeye çalışır (Cox, 1983: 172). Uluslararası örgütler, üye devletler arasında politika koordinasyonunu sağlayarak hegemonik düzenin sürdürülmesine katkıda bulunur (Cox, 1983: 171-172). Bu noktada, çevre ülkelerin entegrasyonu süreci ile bu ülkelerden gelen elitleri sisteme dahil ederek potansiyel muhalif fikirlerin sisteme dahil edilmesi ile hegemonyayı güçlendirir (Cox, 1983: 172).

Uluslararası örgütler, modern dünya düzeninde yalnızca yönetim araçları değil, aynı zamanda küresel hegemonyayı destekleyen mekanizmalar olarak da önemli bir rol oynamaktadır. Bu örgütler, özellikle neoliberal ekonomik sistemin küresel ölçekte benimsenmesinde etkili olmuşlardır. Robert Cox'un hegemonya teorisine göre, bu kuruluşlar hem mevcut düzenin kurallarını yansıtır hem de bu kuralları ulusötesi düzeyde uygulayarak düzenin sürekliliğini sağlar (Altınörs, 2017: 493-497).

IMF gibi örgütler, hegemonik dünya düzeninin normlarını meşrulaştırmak için ideolojik bir işlev görmektedir. Özellikle çevre ve yarı çevre ülkelerde, ekonomik politikaların yeniden yapılandırılması sürecinde ulusal elitleri ve hükümetleri kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmektedirler. Örneğin, IMF'nin önerdiği reform paketleri, sermaye hareketlerinin serbestleşmesini, kamu sektörünün küçültülmesini ve sosyal politikaların piyasa dostu bir yapıya dönüştürülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte, ulusal hükümetlerle iş birliği içinde çalışan bu örgütler, yerel direnci absorbe ederek neoliberal politikaların uygulanabilirliğini artırmaktadır (Altınörs, 2017: 497).

Uluslararası örgütlerin bu işlevi, sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal yapıları da etkiler. Sermaye hareketlerinin serbest bırakılması, sendikaların gücünün azaltılması ve sosyal devlet yapılarının zayıflatılması gibi değişiklikler, ülkelerdeki sınıfsal

dengeleri hegemonik güçlerin lehine yeniden şekillendirmektedir. Böylece, bu örgütler yalnızca küresel sermaye sınıfının çıkarlarını koruyan araçlar değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde hegemonik bir düzenin inşasında kritik bir rol oynayan aktörler haline gelir (Altınörs, 2017: 498-503).

Uluslararası örgütlerin ulus-devletler üzerindeki etkileri, özellikle Bretton Woods kurumları çerçevesinde incelendiğinde, ideolojik ve yapısal dönüşümler ön plana çıkmaktadır. Bu örgütlerin Türkiye örneğindeki rolü, hem ekonomik hem de siyasi dönüşüm süreçleriyle bağlantılıdır. 1980 sonrası dönemde, Türkiye'nin neoliberal politikaları benimsemesi, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların dayattığı koşullarla mümkün olmuştur. Bu süreçte, siyasi İslam'ın yükselişi dikkat çekici bir ideolojik değişim olarak ortaya çıkmıştır. Neoliberal ekonomik reformların dini söylemlerle birleştirilmesi, bu ideolojinin toplumda daha geniş bir taban bulmasına neden olmuştur (Altınörs, 2021: 1344-1345).

Bu ideolojik değişimin yanı sıra, otoriter eğilimlerin güçlenmesi de uluslararası örgütlerin etkisinin bir parçası olarak görülmektedir. Özellikle 1980 askeri darbesi sonrası dönemde, IMF'nin önerdiği stabilizasyon politikaları, devletin otoriter yapısını daha da pekiştirmiştir. Darbe sonrası uygulamaya konulan ekonomik reformlar, parlamentonun yetkilerinin kısıtlanmasına ve karar alma süreçlerinin uluslararası kurumların kontrolüne geçmesine yol açmıştır (Altınörs, 2021: 1342). Bu durum, demokratik kurumların zayıflamasına ve ulus-devletin egemenliğinin azalmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin neoliberal dönüşüm süreci, uluslararası baskılar ve yerel çıkar gruplarının ortak çabalarıyla şekillenmiştir. Bu bağlamda, IMF'nin ekonomik reformları bir hegemonya aracı olarak kullanması, ulus-devlet yapılarının dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Ancak bu hegemonik baskıların, devletlerin demokratik yapısında yarattığı tahribat da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, IMF'nin demokratikleşme söylemleriyle eş zamanlı olarak Türkiye gibi ülkelerde uyguladığı politikalar, aslında bu ülkelerdeki otoriter eğilimleri desteklemiştir (Altınörs, 2021: 1350-1351).

Dolayısıyla, Neo-Gramscian bakış açısı, mutabakatlı yönetim kavramını merkeze alır. Bu yaklaşım, devlet gücünün toplumsal güçler tarafından nasıl yapılandırıldığını ve hegemonyanın inşa edildiğini analiz eder (Cox, 1987: 105). Egemen toplumsal grupların organik entelektüelleri, kendi ideolojik perspektiflerini "sağduyu" olarak çerçeveleyen ve alt grupları mevcut toplumsal düzene entegre eden bir rol üstlenir (Gramsci, 1971: 181-182). Kontrol kavramları, bu teorik çerçevede merkezi bir öneme sahiptir. Bunlar, sermayenin

tarihsel düzenlemelerinin ideolojik ve hegemonik yapısını tanımlarken, aynı zamanda yapı ve fail arasındaki dinamik ilişkiyi de ortaya koyar. Birikim kalıpları yapıyı, üretim ilişkilerinden kaynaklanan toplumsal güçler ise failliği temsil eder (Overbeek, 2000: 174). Ulusötesi tarihsel materyalist perspektif, William K. Carroll ve Robert S. Ratner'in çalışmalarında güncel küresel sorunlara yenilikçi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkar. Örneğin, iklim ve ekolojik krizlere yönelik çözüm arayışında, karşı-hegemonik hareketlerin adalet ve ekoloji arasında köprü kurması gerektiğini vurgularlar (Carroll ve Ratner, 2010: 12). Bu yaklaşım, toplumsal değişimin yapısal dinamiklerini anlamak için eleştirel ve tarihsel bir bakış açısı sunar. Hegemonik güçlerin stratejilerini, toplumsal grupların etkileşimlerini ve iktidar ilişkilerini derinlemesine analiz etmeye olanak sağlar.

Gramsci'nin devlet ve hegemonya teorisinde, siyasi ve sivil toplum kapitalist düzenin iki temel mekanizması olarak işlev görür. Siyasi toplum zorlama alanını temsil ederken, sivil toplum rıza üretiminin merkezi konumundadır. Bu karmaşık ilişkiyel yapıda, ekonomik bağımlılık ve güç ilişkileri rıza ile zorlama arasındaki sınırları bulanıklaştırır. Sivil toplumun kurumsal ağı, başat toplumsal grupların (özellikle burjuvazinin) çıkarlarını yansıtır ve mevcut hegemonik düzeni sürdürür.

Makyavelist etkileriyle hegemonya kavramı, egemenlik ve boyun eğme ilişkilerini küresel düzlem de dahil olmak üzere çeşitli ölçeklerde analiz etmeye olanak sağlar (Mayo, 2008: 420). Gramsci'nin hegemonya anlayışının en dikkat çekici özelliği, onun dinamik ve sürekli yenilenmeye açık doğasıdır. Bu süreç, "pozisyon savaşı" metaforuyla kavramsallaştırılır; hakim kültürel örüntülere meydan okuyarak alternatif bir dünya vizyonu inşa etme çabasını ifade eder (Mayo, 2008: 424). Karşı-hegemonik hareketler, mevcut hegemonik çerçevenin sınırları içinde kısmi kazanımları reddetmek ve daha radikal dönüşümler için alt gruplar arasında güçlü dayanışma ağları örmek durumundadır. Bu süreç, sivil toplumun stratejik olarak ele geçirilmesi anlamına gelir (Cox, 1994: 164-165). Tarihsel blok kavramı, maddi güçler, kurumlar ve ideolojiler arasındaki stratejik uyumu temsil eder. Bu yapı, hegemonik fikirler etrafında farklı sınıf güçlerinin politik örgütlenmesini ve bu unsurlar arasındaki etkileşimli ilişkileri kapsar (Gill, 2008: 60).

Gramsci, ekonomik alanı diğer faaliyet alanlarıyla eşdeğer tutarak indirgemeci yaklaşımlardan kaçınır. Üstyapı ve yapı arasındaki dinamik ilişkiselliği vurgular (Cox, 1994: 167). Entelektüeller kategorisi, Gramsci tarafından iki temel grupta ele alınır: Geleneksel ve organik entelektüeller. Geleneksel entelektüeller, akademik geleneklere bağlı ve disiplinler arası bir karaktere sahipken; organik entelektüeller belirli sosyal sınıfların çıkarlarını ve

özlemlerini temsil eden aktörler olarak işlev görürler. Geleneksel entelektüeller tarihsel sürekliliği korurken, organik entelektüeller sınıfsal dönüşümlerin dinamik taşıyıcıları konumundadır. Her iki kategori, toplumsal değişim süreçlerinde kritik roller üstlenir (Ramos, 1982: 15-16). Gramsci'nin organik entelektüeller kavramı, sınıf oluşumu ve bilgi üretimi arasındaki dinamik ilişkiyi açığa çıkarır. Yeni ekonomik alanların ortaya çıkışı, ortak çıkarlar etrafında şekillenen bir sınıf bilincinin inşasını beraberinde getirir (Crehan, 2016: 82). Organik aydınlar, işçi sınıfının politik ve toplumsal homojenliğini sağlama işlevini üstlenir. Konum savaşı stratejisiyle, geleneksel aydınları ideolojik olarak dönüştürmeye ve alt sınıfın karşı-hegemonik projesine entegre etmeye çalışırlar (Gramsci, 1971: 10). Neo-Gramscian yaklaşım, mevcut toplumsal ve kurumsal yapıları sorgulamayı, bunların tarihsel kökenlerini ve dönüşüm potansiyellerini analiz etmeyi hedefler. Bu eleştirel teori, var olanı mutlaklaştırmak yerine, sürekli bir değişim ve yeniden üretim sürecine işaret eder. Organik aydınların rolü, salt bilgi üretiminin ötesinde, sınıfsal bilincin inşası ve hegemonik mücadelenin stratejik yönetimi açısından kritik önem taşır (Cox, 1981: 129).

Gramscian perspektifler, enerji dönüşümlerinin küresel toplumsal dinamiklerini anlamak için kritik bir analitik çerçeve sunmaktadır. Araştırmacılar, bu teorik yaklaşımı farklı boyutlarda kullanarak dönüşüm süreçlerinin karmaşık yapısını çözümlenmeye çalışmaktadır. Newell, küresel güç ilişkilerinin enerji geçişlerindeki rolünü derinlemesine incelemiş; Blondeel ise mevcut iktidar yapılarının çıkarlarını analiz etmiştir. Winkler, adil geçiş teorisiyle emisyon azaltımı ve yoksullukla mücadele arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Ford ve Newell, mevcut kurumsal yapıların değişime direncini mercek altına almış; Silvester ve Fisker ise devletin stratejik rolünü sürdürülebilirlik bağlamında incelemiştir (Suárez-Eiroa vd., 2024: 3).

Yeşil büyüme tartışmaları iki temel yaklaşımı karşı karşıya getirir: Avrupa Komisyonu gibi kurumlar ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirliğin uyumunu savunurken, büyüme sonrası teorisyenler radikal bir dönüşümü gerekli görür. Jackson gibi araştırmacılar, sosyal-ekolojik teori üzerinden sürekli büyüme paradigmasının sorgulanması gerektiğini vurgular (Suárez-Eiroa vd., 2024: 3). Toplumsal değişimin kompleks dinamiklerini anlamak için üç temel unsur öne çıkarılmaktadır: imgeler, toplumsal yapılar ve toplumsal yönetim mekanizmaları. Bu bileşenler, aralarındaki diyalektik etkileşime rağmen belirli bir özerkliğe sahiptir (Suárez-Eiroa vd., 2024: 4). Değişim süreci, hakim grupların stratejik seçicilikleri ile toplumsal aktörlerin geliştirdiği stratejiler arasındaki sürekli müzakere ve etkileşimden beslenir. Folke ve arkadaşlarının yaklaşımını izleyerek, bu süreçlerin ekolojik bir sistemin parçası olduğu ve doğayla içkin bir bağıntı içinde gerçekleştiği varsayılmaktadır (Suárez-Eiroa,

Ferreira vd., 2024: 3-4). Toplumsal imgeler, bireylerin kolektif varoluşlarını kavrayış biçimlerini ve gelecek öngörülerini temsil eder. Gramsci'nin ideoloji kavramsallaştırması çerçevesinde, bu imgeler gündelik sağduyu ve yaygın kültürel kabullerle şekillenir. Belirli imgeler o denli derinleşebilir ki farklı zamansal ve mekânsal bağlamları dahi etkileyebilir (Taylor, 2004: 63-70).

Sürdürülebilirlik geçişlerinin toplumsal kabulü, mevcut imgelem dünyasının sınırlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, toplumsal imgelerin kapsamını genişletmek dönüşümcü stratejiler açısından kritik önem taşır (Silvester ve Fisker, 2023: 5). Sosyal yapılar, üretim-tüketim sisteminin karmaşık ağını ve düzenleyici çerçevesini analiz ederek anlaşılabilir. Kapitalist bağlamda, bu yapılar yerel ve küresel pazarlarda faaliyet gösteren birbirine bağlı işletmelerden oluşur. Ancak günümüzde üretim ve tüketim süreçleri, hibrit modeller aracılığıyla kamu ve topluluk dinamiklerini de içerecek şekilde genişlemektedir (Suárez-Eiroa, Ferreira vd., 2024: 5-6). Sosyal yönetim, iktidarın kullanımını ve karar alma mekanizmalarını şekillendiren sosyal ilişkilerin ve kurumların bütünsel bir analizini gerektirir. Politik aktörlerin mevcut sosyo-teknik rejimleri korumak için nasıl stratejik ittifaklar oluşturduğunu ortaya koyar (Ford ve Newell, 2021: 6). Gramsci'nin tarihsel blok kavramıyla doğrudan ilişkili olan bu yaklaşım, ideolojik ve ekonomik unsurların iç içe geçmişliğini vurgular. Bu karmaşık etkileşim, ekonomik sistemdeki dönüşümlerin uygulanmasını zorlaştırır (Suárez-Eiroa vd., 2024: 7).

Jessop'un devlet kavramsallaştırmasını referans alarak, devlet gücü "hiyerarşinin gölgesinde hükümet ve yönetim" olarak tanımlanır. Bu perspektif, siyasi ve sivil toplumun bütünleşik doğasını açığa çıkarır ve meta-yönetim dinamiklerini görünür kılar (Jessop, 2016: 246). Sürdürülebilirlik geçişleri ancak bu karmaşık sosyal yapıların ve yönetim mekanizmalarının eleştirel bir analiziyle anlaşılabilir ve dönüştürülebilir (Jessop, 2016: 165). Stratejik seçicilik, egemen konjonktürün belirli eylem ve yaklaşımları tercih etme mekanizmasını ifade eder. Bu kavram, iktidarın kullanımında ve kaynakların dağılımında belirgin bir önyargı yaratır. Gramsci'nin hegemonya teorisini referans alarak, bu seçicilik bazen zorlama yerine rızaya dayalı mekanizmalarla işler (Jessop, 2001: 1222). Sosyal ve ekolojik sistemlerin birbirine bağımlılığı, herhangi bir alandaki değişimin diğerini kaçınılmaz olarak etkileyeceğini gösterir. Hegemonik krizler, toplumsal imgelerde, yapılarda veya yönetim mekanizmalarında başlayabilir ve mevcut stratejik seçiciliği sorgulamaya açabilir (Suárez-Eiroa vd., 2024: 9-10).

İklim değişikliği, kaynak kıtlığı gibi ekolojik bozulmalar, toplumsal yapıları istikrarsızlaştırarak hegemonik krizi tetikleyebilir. Gramsci'nin kavramsallaştırmasıyla, bu kriz

mevcut düzenin sorgulandığı ancak yeni düzenin henüz belirginleşmediği geçişken bir süreçtir. Neo-Gramscian perspektiften sosyo-teknik geçişler, çatışan çıkarlar arasındaki sürekli mücadeleden ortaya çıkar. Önemli olan husus, her geçişin otomatik olarak sürdürülebilir olmadığıdır. Geçişler, toplumsal aktörlerin stratejik seçiciliği ve doğa koşullarıyla olan etkileşimleri tarafından şekillendirilir (Suárez-Eiroa vd., 2024: 10). Güncel stratejiler, yeşil büyüme paradigmasını merkeze alan bir yaklaşım sergiler. Temel hedef, ekonomik büyümeyi materyal tüketimi ve emisyon üretiminden bağımsızlaştırmaktır. Bu yaklaşım, Avrupa Birliği'nin resmi politikalarından ve uluslararası girişimlerden beslenmektedir. Dairesel ekonomi modeli, "sürdürülebilir büyümenin" ana mekanizması olarak sunulmaktadır. İş yaratma, finansal istikrar ve bölgesel rekabetçilik gibi ekonomik parametreler üzerinde dönüştürücü bir etki öngörülmektedir. Stratejiler, bu modeli küresel pazarda stratejik bir rekabet aracı olarak konumlandırmaktadır. Çevresel ve sosyal faydalar genellikle ikincil konuma itilmekte, ekonomik hedefler ön plana çıkarılmaktadır. Mevcut yaklaşımların asıl odağı, var olan ekonomik büyüme modelini sürdürmek ve meşrulaştırmak görünmektedir. Bu çerçevede, dairesel ekonomi söylemi daha çok bir "yeşil büyüme" retoriği olarak işlev görmekte, gerçek yapısal dönüşümden ziyade mevcut sistemin devamını hedeflemektedir. Dairesel ekonomi, günümüz sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezinde yer alan kompleks ve çok boyutlu bir kavramdır. Bu yaklaşım, ürün tasarımından iş modellerine, yeniden üretim tesislerinden yeni finansal mekanizmalara kadar geniş bir yelpazede köklü dönüşümleri içermektedir (Suárez-Eiroa vd., 2024: 9).

Mevcut ekonomik sistemin temelinde yatan büyüme anlayışı, sınırsız hammadde varsayımına dayanmaktadır. Ancak pratikte %100 dairesel sistemlerin uygulanabilirliği ciddi bir meydan okuma teşkil etmektedir. Bu zorluk, sistemin mevcut güç yapılarını ve ayrıcalıklı konumları korumaya yönelik eğilimleriyle daha da karmaşık bir hal almaktadır (Suárez-Eiroa, Ferreira vd., 2024: 10). Dairesel ekonomi, aynı zamanda yeni hayal, yapı ve yönetim modellerinin inşası için kritik bir alan sunmaktadır. Bu süreç, Gramsci'nin "pozisyon savaşı" kavramını andıran stratejik bir mücadeleyi beraberinde getirmektedir. Mevcut büyüme odaklı sosyo-teknik rejim artık mutlak bir hakimiyet sergileyememekte, aksine varlığını sürdürmek için sürekli bir mücadele içinde bulunmaktadır (Wanner, 2015: 30).

Günümüz küresel politikalarında yeşil büyüme söylemi, Neo-Gramscian perspektiften bakıldığında oldukça kompleks bir hegemonik inşa sürecini temsil etmektedir. Bu söylem, mevcut güç ilişkilerinin meşrulaştırılması ve yaygınlaştırılması için stratejik bir araç işlevi görmektedir (Andrée, 2013: 176). Tarihsel blok olarak adlandırılan oluşum (hükümet, şirket ve

sivil toplum aktörlerinin ağı) belirli bir dilin ve anlatının inşasıyla hegemonyanın sürekliliğini sağlamaya çalışmaktadır. Yeşil büyüme söylemi, alternatif modellerin (örneğin küçülme yaklaşımları) marjinalleştirilmesi ve baskın ekonomik paradigmanın normalleştirilmesi üzerine kurgulanmaktadır (Wiseman, 2017: 2). Avrupa Birliği'nin bu süreçteki rolü kritiktir. AB, statükoyu korumak ve karşı-hegemonik hareketlerin meydan okumalarını etkisizleştirmek için aktif bir "pozisyon savaşı" yürütmektedir. Söylemsel mücadele, farklı politik aktörlerin dil ve anlamlandırma pratikleri aracılığıyla sürdürülmektedir (Laclau ve Mouffe, 2001: 52). Söylemin dinamik doğası, sürekli yeniden üretilen ve değişen güç ilişkilerini yansıtmaktadır. Popülist hareketler ve AB karşıtı söylemler, yeşil büyüme retoriğinin sınırlarını zorlayarak alternatif tanımlamalar getirmeye çalışmaktadır (Swyngedouw, 2010: 227). Laclau ve Mouffe'un kavramsallaştırması ile "boş gösteren" olarak tanımlanan merkezi tema, hegemonik söylemin inşasında belirleyici rol oynamaktadır. Bu, iktidarın söylemsel stratejilerinin nasıl işlediğini anlamamıza olanak sağlamaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 28). Bu kapsamda, yeşil büyüme söylemi salt bir çevre politikası meselesi değil, aynı zamanda derin siyasal ve ekonomik mücadelelerin alanıdır. Söylemin inşası, değişim ve direnç dinamiklerinin sürekli yeniden üretildiği kompleks bir süreçtir.

Yeşil büyüme söylemindeki sürdürülebilir enerji dönüşümü, anlam bakımından oldukça esnek ve yoruma açık bir merkezi tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema, sabit bir anlamdan ziyade, sürekli müzakere edilen ve dönüşen bir nitelik taşımaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 28). Merkezi temanın "hakikatinin" sorgulanabilir olması, aslında stratejik bir işlev görmektedir. Bu belirsizlik, "pozisyon savaşı" adı verilen kompleks bir hegemonik mücadele alanı yaratmaktadır. Söz konusu mücadele, var olan hegemonik söylemin kademeli olarak değiştirilmesi ve dönüştürülmesi amacını taşımaktadır. Post-truth karakterdeki bu argümantasyon pratiği, söylemsel unsurların yeniden yapılandırılmasına olanak sağlamaktadır. Özellikle sağcı popülist söylemlerle ilişkilendirilen bu yaklaşım, hegemonik alanın sınırlarını esnetme potansiyeli taşımaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 30). Laclau'nun popülizm kavramsallaştırması, bu durumu daha da derinleştirmektedir. Popülizm, belirli bir siyasal hareket ya da partiden ziyade, rızanın üretilmesi ve yönlendirilmesi sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bakış açısı, hegemonik mücadelelerin dinamik ve akışkan doğasını anlamamıza yardımcı olmaktadır (Laclau, 2005: 19). Söz konusu süreç, salt retorik bir mücadele değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal gerçekliğin yeniden inşası anlamına gelmektedir. Sürdürülebilir enerji dönüşümü gibi merkezi temalar, tam da bu inşa sürecinin araçları olarak işlev görmektedirler. Dolayısıyla, yeşil büyüme söylemi içindeki merkezi

temalar, sürekli müzakere edilen, değişime açık ve stratejik olarak kullanılan söylemsel inşalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Laclau, 2005: 129).

Yeşil büyüme söylemi, günümüz siyasal ve ekonomik dinamiklerinde oldukça sofistike bir hegemonik araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu söylem, farklı ve çoğu kez çatışan çıkarları - endüstriyel aktörler ile ulusal devletlerin farklı perspektiflerini - bir arada tutabilme becerisi sergilemektedir (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 26-27). Sürdürülebilir enerji dönüşümü mitinin işlevselliği, tam da bu noktada kendini göstermektedir. Mit, mevcut sistemdeki çelişkileri örtbas etme ve rızanın yönetilmesi sürecinde kritik bir rol üstlenmektedir. Böylece ekonomi-ekoloji gerilimi, görünürde uzlaştırılabilir bir alana çekilmektedir. Ortaya çıkan "post-Politik durum", karar alma mekanizmalarının demokratik niteliğini büyük ölçüde zayıflatmaktadır. Politik süreçler, post-gerçek bir rıza üretim mantığı içinde eritilmekte ve şeffaflıktan uzaklaştırılmaktadır (Swyngedouw, 2010: 227).

Neo-Gramscian perspektiften bakıldığında, süreç şu dinamikler etrafında örülmektedir:

1. Popülizm, geleneksel ulusal enerji üretim modellerinin savunuculuğunu yapan karşı-hegemonik bir güç olarak işlev görür.
2. Tarihsel blok, politik istikrarsızlık dönemlerinde yeni uzlaşma mekanizmaları geliştirmek zorundadır.
3. Söz konusu blok, "boş gösteren" olarak sürdürülebilir enerji dönüşümünü devreye sokarak karşı-hegemonik söylemleri absorbe etmeye çalışmaktadır.

Bu emilim sürecinde, yeşil büyüme söylemi "çevresel popülist" bir retorik inşa eder. Bu retorik, çevre korumacılığını ekonomik büyümenin ve "halkın çıkarlarının" önünde bir engel olarak sunmaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 27). Dolayısıyla, yeşil büyüme söylemi, mevcut iktidar ilişkilerini yeniden üretme ve meşrulaştırma işlevi gören sofistike bir hegemonya aracıdır. Yeşil büyüme söylemi, kendine özgü bir mit inşası üzerinden işlemektedir. Bu mit, çevresel popülist bir retorik aracılığıyla ekonomik büyüme ile çevre korumanın uyumlu olduğu yanılsamasını yaratmaya çalışmaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 27).

Söylemin post-truth karakteri, bilginin ve gerçekliğin manipülasyonu üzerine kuruludur. Hegemonik güçler, alternatif söylemleri etkisizleştirmek ve mevcut ekonomik modelin devamını sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler. Bu süreçte, çarpıcı örnekler göze çarpmaktadır. Çokuluslu petrol şirketleri aniden "sürdürülebilirlik" kahramanları olarak sunulmakta, petrol vb. kaynakları çıkarmak için kullanılan (fracking) yöntemler ile çevre tahribatına yol açan uygulamalar "yeşil çözüm" olarak pazarlanmaktadır. Jeomühendislik

teknolojileri çevre koruma adı altında meşrulaştırılmaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 27). Böylesi bir post-truth yaklaşım, gerici güçlerin radikal değişimin öznelere olarak sunulmasına olanak sağlamaktadır. Fosil yakıt şirketlerinin (BP, Shell gibi) çevresel bozulmanın temel üreticileri olmasına rağmen sürdürülebilir dönüşümün liderleri olarak gösterilmesi, bu manipülasyonun en çarpıcı örneğidir (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 27).

Tarihsel blok, bu söylem aracılığıyla neoliberal ekonomik modelin devamını garanti altına almakta ve alternatif sistemlerin (post-neoliberal veya post-kapitalist yaklaşımların) dışlanmasını sağlamaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 27). Dolayısıyla, yeşil büyüme söylemi, mevcut iktidar ilişkilerini korumak için sofistike bir post-truth stratejisi inşa etmektedir. Bu strateji, gerçekliğin yeniden tanımlanması ve manipülasyonu üzerine kurgulanmaktadır. Avrupa Birliği'nin Avrupa 2020 ve Enerji 2020 stratejileri, hegemonik bir yeşil büyüme söylemi inşa etmektedir. Bu söylem, "sürdürülebilirlik" kavramını merkezi bir boş belirteç olarak kullanarak enerji sektörünün çeşitli aktörlerini yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Strateji belgelerinde "sürdürülebilirlik", ağırlıklı olarak ekonomik büyümenin yeni bir kaynağı olarak sunulmaktadır. Bu yaklaşım, küresel iklim değişikliği mutabakatı ve mali kriz sonrası ekonomik toparlanma hedefleriyle yakından ilişkilidir (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 30-31).

Söylemin ilginç bir özelliği, ekolojik kaygılardan ziyade ekonomik ve jeopolitik hedeflere odaklanmasıdır. Çevresel bozulma ve biyolojik çeşitlilik kaybından bahsedilirken, asıl vurgu "yeşil teknolojiler pazarında liderlik" ve küresel rekabet gücü üzerinedir. Jeopolitik boyut, Avrupa'nın enerji arz güvenliği etrafında şekillenmektedir. Stratejinin temel hedefi, enerji ürünlerinin kesintisiz tedarikini sağlamak ve dış kaynaklara bağımlılığı azaltmaktır. Bu çerçevede, üçüncü ülkelerle ve enerji şirketleriyle stratejik ilişkiler kritik önem taşımaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 28). Avrupa Komisyonu'nun yaklaşımı, enerji politikasını sosyal ve iklimsel hedeflerle uyumlu hale getirmeyi öngörmektedir. Fosil yakıtların geleceği ve olası kıtlığı, stratejinin merkezinde yer almaktadır. Dolayısıyla, yeşil büyüme söylemi, çevresel kaygıları ekonomik büyüme ve jeopolitik çıkarlarla harmanlayan kompleks bir retorik inşa etmektedir. Bu söylem, Avrupa'nın küresel rekabette avantaj elde etme stratejisinin bir parçası olarak işlev görmektedir (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 30).

Yeşil büyüme söylemi, çok katmanlı ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu söylemin temel düğüm noktaları, farklı enerji aktörlerinin stratejik yaklaşımları etrafında şekillenmektedir. Bu kapsamda birinci düğüm noktası, enerji karışımı kavramıdır. Bu yaklaşım, fosil, yenilenebilir ve nükleer enerji alanındaki aktörlerin optimize edilmiş bir sistemde bir

arada var olmasını öngörmektedir. Emisyon yoğunluğu ve yenilenebilir enerji payı, bu sistemin temel parametre ve hedefleri olarak belirlenmektedir. İkinci düğüm noktası, enerji dönüşümünün uzun soluklu bir toplumsal ve teknolojik zorluk olarak tanımlanmasıdır. Dünya Ekonomik Forumu ve McKinsey gibi küresel kuruluşlar, bu dönüşümü onlarca yıl sürecek acil bir meydan okuma olarak nitelendirmektedirler. Üçüncü düğüm noktası, enerji verimliliği üzerine odaklanmaktadır. Geleneksel enerji üreticileri, kendi pozisyonlarını yeşil büyüme söylemi içinde yeniden konumlandırmaya çalışmaktadırlar. Nükleer enerji aktörleri güvenlik standartları ve atık yönetimi, fosil yakıt şirketleri ise emisyon azaltımı gibi alanlara odaklanmaktadırlar (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 31).

Kısacası, enerji karışımı kavramını kullanan aktörler, Avrupa'nın çevre ve enerji çerçeve söylemini kendi kurumsal çıkarları doğrultusunda yeniden yorumlamakta ve üretmektedirler. Her bir enerji aktörü, kendi politik projelerini yeşil büyüme retoriği içinde yeniden tanımlamaya çalışmaktadır. Bu süreç, onlara dönüşmekte olan enerji rejiminde daha esnek ve sürdürülebilir bir konum elde etme imkânı sağlamaktadır. Söz konusu stratejik yeniden konumlanma, aktörlere sürdürülebilirlik gündeminin merkezinde yer alma fırsatı vermektedir. Böylece, geleneksel enerji üreticileri bile kendilerini bu dönüşümün bir parçası olarak sunabilmektedirler.

Enerji politikalarının şekillendiği ekonomik forumlar, Gramsci'nin pozisyon savaşı kavramını somutlaştıran alanlar olarak değerlendirilebilir. Bu platformlar, farklı aktörlerin stratejilerini ifade ettikleri ve paylaştıkları dinamik mücadele alanları niteliğindedir. Popülist hareketler, enerji politikalarında kendine özgü bir söylem geliştirmişlerdir. Öncelikle ucuz tüketici fiyatları ve geleneksel enerji üretim modellerinin devamını savunmaktadırlar. Ulusal çıkarları merkezine alan bu yaklaşım, AB'nin ulusüstü enerji politikalarına karşı net bir meydan okuma niteliği taşımaktadır. Almanya'daki kömür, Polonya'daki yerli enerji kaynakları ve Fransa'daki nükleer enerji gibi ulusal endüstriyel miraslar, bu popülist stratejinin temel dayanakları olarak öne çıkmaktadır. Temel hedef, enerjinin bağımsız ve özerk bir şekilde ulusal düzeyde sağlanmasıdır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 31).

Çevresel popülizmin karakteristik özelliği, karmaşık uzun vadeli stratejiler yerine basit, kısa dönemli çözümlere odaklanmasıdır. Bu yaklaşım, sürdürülebilirlik dönüşümünün önündeki önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Yeşil büyüme söyleminin zayıf noktası, ekonomik getirim odaklı kısa vadeli bakış açısı ile sosyal, ekonomik ve çevresel hedeflerin uzun soluklu entegrasyonu arasındaki gerilimdir. Bu tutarsızlık, AB karşıtı ve sağcı popülist hareketler için kritik bir eleştiri alanı sunmaktadır (Stegemann ve Ossewaarde, 2018: 31).

Dolayısıyla, enerji politikalarındaki söylemsel mücadele, basit ikili karşıtlıkların çok ötesinde karmaşık bir hegemonya savaşını yansıtmaktadır.

3. METODOLOJİ

Bu çalışma, eleştirel bir Neo-Gramscici çerçeveye dayalı olarak kurgulanmıştır. Yeşil büyüme söylemi ile neoliberal hegemonyanın kesişim noktalarının anlaşılması amaçlanmaktadır. Araştırma, uluslararası örgütler tarafından yayımlanan politika raporları, strateji belgeleri ve kalkınma hedefleri belgelerinin kapsamlı bir metin analiziyle incelenmesine odaklanmıştır. Bu belgeler, hegemonik yapıların sürdürülebilirlik tartışmalarını nasıl şekillendirdiği ve bu süreçte hangi söylemsel araçları kullandığına dair ipuçları sunmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada incelenen ana soru; Uluslararası kurumların (OECD, UNEP, Dünya Bankası) yeşil büyüme raporlarındaki politika önerileri, hangi teorik yaklaşımın hegemonik söylemini yansıtmaktadır? Bu ana soru üzerinden alt sorular, yeşil büyüme politikalarının gelişmekte olan ülkelere yönelik önerileri, Neo-Gramscian perspektiften nasıl değerlendirilebilir? Yeşil büyüme raporlarında öne çıkan söylemler ve kavramlar, neoliberal hegemonyanın inşasına nasıl hizmet etmektedir? Uluslararası kuruluşların yeşil büyüme yaklaşımı, mevcut üretim ve tüketim kalıplarını ne ölçüde sorgulamakta veya meşrulaştırmaktadır?

Metodolojik yaklaşım, üç ana aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, uluslararası örgütler tarafından yayımlanan raporlar sürdürülebilirlik, yeşil büyüme, yeşil işler anahtar kelimeleri üzerinden seçilmiş ve içerik analizi için sistematik bir veri seti oluşturulmuştur. Bu raporlar, yeşil büyüme kavramının neoliberal söylemle nasıl ilişkilendirildiğini, hangi politika araçlarının önerildiğini ve bu politikaların hangi varsayımlara dayandığını belirlemek için detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Özellikle OECD, UNEP ve Dünya Bankası gibi küresel aktörlerin yayımladığı strateji belgeleri ve politika raporları, çalışmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Bu kapsamda, verilerin desteklenmesi açısından belirtilen yıllar arasında IMF ve IEA gibi aktörlerin raporları da eklenmiştir. İkinci aşamada, seçilen metinler Neo-Gramscici bir teorik çerçeve doğrultusunda eleştirel bir söylem analizine tutulmuştur. Bu analiz, metinlerdeki hegemonik ve karşı-hegemonik söylemleri, güç ilişkilerini, çıkar çatışmalarını ve toplumsal projeleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Özellikle, metinlerde kullanılan söylem, metaforlar, dilsel stratejiler ve bu unsurların hegemonik yapıların yeniden üretimindeki işlevleri derinlemesine incelemiştir. Son aşamada, uluslararası düzeydeki politika önerilerinin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki yansımaları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yeşil büyüme politikalarının neoliberal hegemonyanın sürdürülmesindeki rolleri analiz edilmiştir. Bu aşama, uluslararası raporların yerel düzeyde

nasıl yankı bulduğunu ve hangi karşı-hegemonik stratejilere yol açtığını anlamaya yönelik bir tartışmayı içermektedir.

Bu çalışmanın hipotezi OECD, UNEP ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların 2005-2013 yılları arasında yayınladıkları raporlar, neoliberal hegemonyayı pekiştirmek ve yaymak amacıyla yeşil büyüme kavramını araçsallaştırmaktadır. Bu kapsamda, yeşil büyüme kavramı, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik büyümeyi bir arada ele alarak, kapitalist sistemin ekolojik krizlere çözüm sunabileceği iddiasındadır. Ancak bu yaklaşım, ekonomik büyümenin sınırlarını ve ekolojik tahribatı göz ardı ederek, mevcut üretim ve tüketim kalıplarını sorgulamadan sürdürmeyi hedefler. Uluslararası kuruluşlar, raporlarında yeşil büyümeyi teşvik ederek, neoliberal politikaların çevresel boyutunu meşrulaştırmaya ve hegemonik konumlarını korumaya çalışmaktadır. Bu raporların söylemleri, devletin rolünü sınırlandıran, piyasa temelli çözümleri önceleyen ve şirketlerin gücünü artıran bir çerçeve sunmaktadır. Neo-Gramsci'nin hegemonya kavramı üzerinden bakıldığında, yeşil büyüme raporları aracılığıyla neoliberal değerler ve pratikler, evrensel ve kaçınılmaz bir gerçeklik olarak sunulmaktadır.

Araştırmanın yöntemi, nitel veri analizine dayalıdır. Bu kapsamda ele alınan metinlerin derinlemesine yorumlanmasını gerektiren hermeneutik bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu yöntem, hem teorik çerçeveye uygun bir analiz yapılmasını hem de mevcut literatürdeki boşlukların doldurulmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

4. RAPORLAR

4.1. 2008 Öncesi Raporlar

Tablo 4.1. 2008 Öncesi Raporlar

Yıl	İsim
2005	Beşinci Çevre ve Kalkınma Bakanlar Konferansı (MCED)
	Bir Bakışta Çevre: OECD Çevresel Göstergeler Raporu
	OECD Çevre ve Çok Uluslu Şirketler için Kılavuz Rehberi: Kurumsal Araçlar ve Yaklaşımlar
2006	UNEP Ortaya Çıkan Zorluklar: Çevresel Değişim ve İnsan Sağlığı
	IEA Dünya Enerji Görünümü Raporu
	IEA Enerji Teknolojisi Perspektifi Raporu
	Dünya Bankası Temiz Enerji ve Kalkınma: Bir Yatırım Çerçevesine Doğru
2007	UNEP Küresel Çevre Görünümü 4
	İklim Değişikliği 2007 İklim Değişikliğinin Azaltılması Paneli
	Birleşmiş Milletler Taraflar Konferansının 2007 Raporu

Tablo 4.1. Tablonun Devamı

	Dünya Bankası Temiz Enerji ve Kalkınma için Bir Yatırım Çerçevesi
--	---

4.1.1. 2005 Yılı Raporları

MCED konferansında büyüme noktasında yapılan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin küresel düzelda uygulanması Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu bölgesi için de geçerli olmak ile birlikte, bu bölgeye özgü bazı zorluklar da bulunmaktadır. Asya ve Pasifik bölgesi, önümüzdeki yıllarda küresel ekonomik büyümenin merkezi olmaya devam etme potansiyeline sahiptir. Bölgedeki birçok ülke bu ekonomik büyümeyi memnuniyetle karşılayacak olsa da, aynı zamanda kalkınma zorluklarının ve çevresel baskıların artacağını da kabul etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, büyümeyi sürdürme ve yoksulluğu azaltma ihtiyacı, çevresel baskıyı en aza indirme gerekliliği ile birlikte, bu bölgede diğer yerlerden daha kritik bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu zorluklara yanıt olarak, bölgesel hükümetler tarafından yeni bir politika odağı olarak yeşil büyüme ile çevresel sürdürülebilirliği sağlarken yoksulluğu azaltmayı hedeflemektedir (ESCAP, 2005: 188).

Bölgesel bir gelişim hedefi olan MCED konferansı, yeşil büyümenin ekonomik ilerleme ile birlikte yoksulluğun azaltılmasının acil bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Bunu hedeflerken de insan hayatını olumsuz etkilemeyecek bir şekilde doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğin, yeşil büyüme ile birlikte uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmek için bir çözüm önerisi olmuştur. Dolayısıyla bu konferans aşağıdaki sorulara yanıt olarak yeşil büyümeyi örnek göstermiştir:

1. Asya ve Pasifik bölgesi, çevresel sürdürülebilirlik yolunda ilerlerken ekonomik büyümeyi nasıl gerçekleştirebilir?

Bu noktada rapor, bölgenin hızlı gelişimi sonucunda çevrenin olumsuz etkilenebildiğine yönelik saptamalar gerçekleştirmiştir. Bu noktada ekosisteme verimli üretim ve tüketim süreçlerine öncelik veren yeşil büyüme politikalarının soruna çözüm olabileceğini ifade etmiştir (ESCAP, 2005: 151-153).

2. Sürdürülebilir kalkınmayı tehdit eden/edecek olan potansiyel çevresel zorluklar nelerdir?

Bu bağlamda, doğal kaynakların aşırı boyutlarda kullanımının ekosistemleri bozmasının yanında iklim değişikliği tehditinin varlığı ile birlikte sürdürülemez tüketim ve üretim alışkanlığının neden olduğu çevresel etkiler açıklamıştır (ESCAP, 2005: 21-22).

3. Çevresel bozulmada sanayileşmenin etkisi nedir?

Raporda belirtilen ihracat odaklı büyüme yönteminin sanayileşmeyi hızlandırdığı ifade edilmektedir. Bu durum, çevresel bozulmada anahtar sorun olarak tanımlanmaktadır. Sanayileşmenin kirliliği, kaynakların aşırı boyutlarda çıkarılarak çevreyi tahrip etmesi ve enerji tüketiminin sürdürülemez bir şekilde oluşması nedeniyle etkilerinin büyük olduğu gözlemlenmiştir (ESCAP, 2005: 21-22).

4. Ekonomik büyümeyi sürdürürken çevresel etkileri azaltmak için nasıl adımlar atılabilir?

MCED hedefleri doğrultusunda eko-verimlilik önlemleri ile ekonomik büyümenin çevresel etkileri en aza indirecek şekilde olmasını ve bu ayrıştırmanın da çevrenin korunması ile birlikte ekonomik büyümenin arasında bir bağlam kurulmasının gerektiği ifade etmektedir. Dolayısıyla bu kapsamda yeşil büyüme öncelikli hedef olarak gösterilmiştir (ESCAP, 2005: 153-155).

Literatürde 2008 öncesinde birçok ulusal ve uluslararası çalışma bulunmaktadır fakat bu çalışmalar içerisinde direkt olarak yeşil büyüme bulunmamaktadır. Yeşil büyüme yolunda gelişme sağlayan birçok çalışma vardır. Bu çalışmalardan birisi de Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) Bir Bakışta Çevre: OECD Çevresel Göstergeler 2005 raporudur. Bu rapor ile çevresel etkilerin süreçleri ve ilerlemelerin, performansların gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Bu raporda göze çarpan sorunlar genel itibariyle iklim değişikliği, hava kalitesi, su kalitesi, biyoçeşitlilik ve enerji kullanımı başlıkları altında toplanmıştır. Bu kapsamda yeşil büyümenin ölçülebilmesi açısından bu rapor değerlidir. Dolayısıyla yeşil büyüme noktasında değerlendirilebilecek bazı odaklanılan sorular şunlardır:

1. CO2 emisyonları ekonomik büyümeden nasıl ayrıştırılmaktadır ve uluslararası iklim anlaşmaları uyarınca ülkelerde bu konudaki gelişimler ne kadar katedildi?

Bu noktada iklim değişikliği üzerinde durulmakta ve sera gazı yoğunlukları ile birlikte CO2 emisyonlarının ölçülebilmesi açısından değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Enerji kullanımından kaynaklanan CO2 emisyonları, özellikle ulaşım ve enerji dönüşüm sektörlerindeki artışlar nedeniyle birçok ülkede yükseliş eğilimini sürdürmektedir. 1980'den bu yana, OECD ülkelerinde emisyon artış hızı küresel ortalamanın altında seyretmiştir. Bununla

birlikte, güncel veriler OECD ülkelerindeki büyüme oranlarının artık küresel oranlarla benzer seviyelere ulaştığını göstermektedir. OECD üyesi ülkeler arasında emisyon azaltımı konusunda kayda değer farklılıklar bulunmaktadır. Üye ülkelerin önemli bir bölümü, endüstriyel yapıdaki değişimler, enerji tedarikindeki dönüşümler ve üretim süreçlerinde enerji verimliliğinin kademeli olarak iyileştirilmesi sayesinde CO2 emisyonlarını GSYİH büyümesinden kısmen ayırmayı (zayıf ayrışma) başarmıştır. Bununla beraber, enerji kullanımından kaynaklanan CO2 emisyonları, özellikle OECD Asya-Pasifik bölgesi ve Kuzey Amerika'da artış göstermeye devam etmektedir. Bu artışın temel nedenleri arasında, genel olarak düşük enerji fiyatlarıyla birleşen enerji üretim ve tüketim kalıpları ile eğilimleri gösterilebilir. OECD Avrupa bölgesinde ise, 1980-2002 yılları arasında enerji kullanımından kaynaklanan CO2 emisyonlarında yaklaşık %5'lik bir azalma kaydedilmiştir. Bu düşüş, ekonomik yapılardaki değişimler, enerji tedarik kompozisyonundaki dönüşümler, enerji tasarrufu uygulamaları ve bazı ülkelerde ilgili dönemde yaşanan ekonomik aktivite düşüşleri gibi faktörlere atfedilebilir. (OECD, 2005: 37-44).

2. OECD ülkelerinde enerji kaynaklarının verimli kullanımı konusunda ne tür çalışmalar yapılmaktadır?

Enerji kullanımının yeşil büyüme açısından kritik olduğu göz önüne alındığında raporun bu bölümünde OECD ülkelerinin enerjinin verimli kullanımı açısından göstergeler ile incelenmesi yeşil büyümenin ölçülebilmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda, enerji kullanım fiyatlarının çevresel etkileri ve ekonomik dinamikleri üzerine yapılan araştırmalar, fiyatlandırmanın enerji talebi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Enerji faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel baskıların belirlenmesinde, nihai enerji fiyatları ve yakıt karışımı kompozisyonu kritik rol oynamaktadır. Bu bağlamda, fiyatlandırma mekanizmaları çevresel maliyetlerin içselleştirilmesine katkıda bulunabilmektedir. Sektörel bazda fiyat esneklikleri farklılık gösterse de, tarihsel veriler ve ülkeler arası karşılaştırmalı analizler, enerji fiyatlarındaki artışların enerji kullanımını ve buna bağlı çevresel etkileri azalttığını ortaya koymaktadır. OECD ülkelerinin çoğunda, 2002 yılına kadar reel nihai enerji fiyatlarında genel bir düşüş eğilimi gözlemlenmiştir. Ancak bu düşüş oranları ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermiştir. 2002'den sonraki dönemde ise, özellikle ham petrol fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak reel nihai enerji fiyatlarında artış eğilimi görülmüştür. Dikkat çekici bir diğer husus, gerek sanayi gerekse hanehalkı için enerji fiyatları ve ilgili vergilerin tüm enerji türlerinde ülkeler arasında geniş bir yelpazede değişiklik göstermesidir. (OECD, 2005: 113-116).

2005 yılında yeşil büyümeye direkt olarak kavramsal atıf yapılmasa da gelişmesine katkıda bulunan diğer bir rapor ise çok uluslu şirketler ile ilgilidir. Özellikle doğal kaynakların

sürdürülebilirliğinin sağlanarak, ekonomik büyüme ve kalkınmanın teşvik edilmesi amaçlı hazırlanan OECD raporu aşağıdaki sorulara çözüm aramaktadır:

1. Çok uluslu şirketlerin sürdürülebilir kalkınma açısından nasıl katkıları olabilir?

Raporda, yeşil büyümenin 1970'lerden bu yana bağlamsal açıdan iç içe bulunduğu sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için çevre yönetimi uygulamalarının stratejiler kapsamında nasıl entegre edilebileceği tartışılmıştır (OECD, 2005: 13-18).

2. Şirketler ekonomik büyümeyi sağlarken çevreye uyum ve sürdürülebilirliği devam ettirmek için hangi araçlar ve politikaları izleyebilir?

Bu noktada şirketlerin, rekabet gücünü korurken operasyonel verimliliğini sağlaması ile çevresel ayak izlerini azaltmaya yardımcı olacak politik sistemleri belirlenmiştir. Bu noktada çevre yönetim sistemleri, yaşam döngüsü değerlendirmesi ve çevre yönetim muhasebesi gibi araçlar ile bu soruna çözüm bulmak hedeflenmiştir (OECD, 2005: 21-40).

3. Şirketlerin ekonomik büyüme gerçekleştirirken diğer yandan da çevresel iyileştirme sürecine sürekli olarak nasıl katkıları olabilir?

Şirketlerin çevre sağlığını bozmadan, büyümeyi destekleyen temiz üretim, ekonomik verimlilik ile yeşil ürün geliştirmek amacıyla aktif bir şekilde çevre yönetimi politikalarının nasıl uygulanabileceği tartışılmıştır (OECD, 2005: 55-66).

4. İnovasyonun çevresel etkilerin azalması noktasında rolü nedir?

Şirketlerin nasıl bir araştırma ve geliştirme yöntemleri izleyerek yeşil teknolojileri benimsemesinin gerekliliği ve kaynak verimliliğinin artırılabilmesi için inovasyonun rolüne değinilmiştir. Bu noktada, hem çevrenin korunması hem de ekonomik ilerlemenin sürdürülebilmesi amaçlanmıştır (OECD, 2005: 93-102).

5. Şirketler yeşil büyümeyi destekleme noktasında, çevresel konuları tedarik zincirine nasıl bir şekilde entegre edebilirler?

Yaşam döngüsü değerlendirmesi (life-cycle assessment) ile tedarik zinciri yönetimi gibi politikalar aracılığıyla tüm bu süreci kapsayacak şekilde çevresel etkilerin azaltılmasına yönelik araştırma yapılması ve bununla birlikte, ekonomik büyümeyi de sürdürülebilir bir hale getirmeyi nasıl sağlayabilecekleri ifade edilmiştir (OECD, 2005: 56).

Raporda ayrıca şirketlerin şeffaflık konusunda açık olması, kamu iletişiminin şirketlerin güven ortamı sağlamasında ve yeşil büyüme için gerekli olan desteğin sağlanması ile

sürdürülebilir politikaların teşvik edilmesine nasıl katkıda bulunabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla, ekonomik büyüme sürdürülebilir bir şekilde ilerlemesi ve çevresel risklerin azaltılması noktasında rapor, şirketlere risk yönetimi ve acil durumlar noktasında bir araç olmaktadır. Şirketlerin yeşil büyümeyi nasıl entegre edilebileceği noktasında önemli bir çalışmadır.

4.1.2. 2006 Yılı Raporları

2006 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) Ortaya Çıkan Zorluklar: Çevresel Değişim ve İnsan Sağlığı yıllık raporunda yeşil büyüme ile ilgili bazı dikkat çekici noktalar bulunmaktadır. MCED'e atıf yaparak Asya ve Pasifik bölgesindeki yeşil büyüme yolundaki hedefler ve sürdürülebilir kentsel kalkınma yolunda Afrika ve Asya'da sürdürülebilir şehirler açısından neler yapılabileceğine odaklanmıştır. Bu kapsamda rapor aşağıdaki sorulara odaklanarak çözüm aramaktadır:

1. Çevresel olarak sürdürülebilir bir ekonomik büyüme nasıl gerçekleştirilebilir?

Bu noktada raporun atfı MCED içerisindeki hedefler doğrultusunda yeşil büyümenin bölge için ileriye dönük bir yol olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu bölgede hızlı büyüyen ekonomiler içerisinde sürdürülebilir kalkınmanın nasıl uygulanabileceği ile çevresel konuların ulusal ekonomik sistemlere nasıl entegre edilebileceği tartışılmaktadır (UNEP, 2006: 14-18).

2. Sürdürülebilir kentsel bölgeler geliştirmek için en uygun yöntemler nelerdir?

Raporun bu bölümünde özellikle kentsel planlamanın, çevresel bozulmayı engelleyecek bir şekilde ilerlemesi amaçlanmıştır. Karbon ayak izinin azaltılması ile birlikte sürdürülebilir bir çevre sağlığının sağlanması hedeflenmektedir. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma hedefiyle kentlerin hızlı büyümesi, nüfus artışının yüksek olması üzerinde tartışılarak ekonomik büyümenin nasıl gerçekleştirilebileceği ele alınmıştır (UNEP, 2006: 31-32).

UNEP yıllık raporu direkt olarak yeşil büyümenin kavramları üzerinden büyümeye odaklanmış ve asıl atfı MCED'e yaparak bölgesel bir gelişme hedefi tartışılmıştır.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) yıllık olarak yayınlamış olduğu Dünya Enerji Görünümü 2006 yılında enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, teknolojik gelişmeler ile sürdürülebilir kalkınma ve politika oluşturma konuları üzerinde bir rapor yazılmıştır. Yeşil büyüme açısından bağlantılı olunan sorular aşağıdaki gibidir:

1. Enerji güvenliği sağlanırken karbon salınımının azaltılması için hangi tür politikalar yapılabilir?

Raporun yenilenebilir enerjinin kullanımını konusunda teşvik edici yönü bulunmaktadır. Bu kapsamda hem yenilenebilir enerji kullanımını hem de araç yakıt ekonomisinin geliştirilmesi ve bu süreçlerin iyileştirilmesi için karbon emisyonlarını azaltmayı hedefleyen çeşitli politik etkiler araştırılmıştır. Bu bağlamda hükümetlerin nükleer enerji yolundaki engellerin aşılması için politik karar almaları gerektiğine vurgu yapılırken nükleer santraller için ünite başına 2 milyar dolar - 3.5 milyar dolar gerektiği, yeni nesil reaktörlerin geliştirilmesi açısından rol alınabileceği ifade edilmiştir (IEA, 2006a: 384).

2. Sanayi, ulaşım ve enerji üretimi gibi kritik noktalarda enerji verimliliği nasıl yükseltilebilir?

Bu sorunun yanıtı olarak raporda, yenilenebilir enerjiye yatırım yapılması ile birlikte kömür santrallerinin iyileştirilmesinin karbon emisyonlarını azaltacağı ve elektrikte enerji kullanımının geliştirilmesi, iyileştirilmesi ile birlikte bu sektörlerde verimliliğin artacağı ifade edilmiştir (IEA, 2006a: 240-241).

3. Yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilerek benimsenmesinin faydaları nelerdir?

Güneş, rüzgar ve biyoyakıt gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının büyüme potansiyeli incelenmiş ve karbon emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olması ile birlikte yeşil büyümeye katkı sağlama noktasında rolleri vurgulanmıştır (IEA, 2006a: 220).

4. Teknolojideki gelişmelerin yeşil büyümeye katkısı nasıl olabilir?

Sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçişte, ikinci nesil biyoyakıtlar ile karbon yakalama alanındaki teknolojik gelişmeler kritik unsurlar olarak ifade edilmiştir (IEA, 2006a: 257-261).

Aynı yılda yazılan diğer bir rapor ise IEA tarafından yazılan Enerji Teknolojisi Perspektifidir. Bu raporda temiz ve güvenli bir enerji geleceği için yapılan senaryo ile 2005 G8 zirvesine çözüm önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin mevcut ve gelişmekte olan halinden oluşan bir plan yapılarak dünyadaki enerji güvenliğinin artırılması ile birlikte CO2 emisyonlarındaki olağandışı büyümenin kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Dolayısıyla raporda hedeflenen başlıklar enerji verimliliğini artırmak, CO2 emisyonlarını yakalayıp depolamak, yenilenebilir enerji ile birlikte nükleer enerjidir. Bu kapsamda rapor aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır:

1. Yeşil büyümenin gerçekleştirilebilmesi için CO2 emisyonlarının yakalanıp depolanması sürecinde enerji teknolojilerindeki değişimlerin rolü nedir?

CO2 emisyonlarının azaltılması için gerekli olan rüzgar, biyokütle jeotermal ve güneş gibi çeşitli enerji gruplarına odaklanılarak yeşil büyüme noktasında bir gelişim sağlanabilir. Bu kapsamda hidroelektrik, CO2 emisyonlarının %2 azaltılmasına katkı sağlarken, biyokütle ve diğer hidro olmayan enerji kaynakları da rapordaki senaryoya göre 2050 yılına kadar yaklaşık %6 emisyonların azaltılmasına katkıda bulunacaktır (IEA, 2006b: 123).

2. Yeşil büyümenin geliştirilebilmesi için yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılmasının önündeki ana engeller nelerdir?

Başlıca engellerin başında maliyet sorunu olmaktadır. Yenilenebilir enerji teknolojisinin geleneksel enerji üretimine kıyasla daha yüksek maliyeti bulunmaktadır. Ayrıca hidroelektrik santralleri, jeotermal, biyokütle, rüzgar gibi enerji kaynakları maliyet açısından belli bölgelerde rekabet edebilir durumdadır, fakat kitlesel dağıtım sorunu olduğundan araştırma ve geliştirme (AR-GE) çalışması ve devlet subvansiyonları gerekmektedir (IEA, 2006b: 122).

3. Yenilenebilir enerjinin yaygın bir hale gelmesi daha sürdürülebilir bir enerji geleceğini nasıl destekler?

Yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaşmasının CO2 emisyonları üzerinde bir azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Bu durumun da yeşil büyümeye katkısı gösterilmektedir. Özellikle rüzgar, biyokütle ve güneş enerjilerinin emisyonları azaltmada etkisi oldukça fazladır. Dolayısıyla sürdürülebilir bir enerji geleceğine geçiş açısından anahtar bir rol oynayacağı ifade edilmektedir (IEA, 2006b: 123-125).

4. Yeşil büyüme politikalarının fosil yakıt talebi üzerindeki etkisi nedir?

Yenilenebilir enerji ile yeşil büyüme açısından yapılan baskılara rağmen fosil yakıt tüketimi 2050 yılında dünya genelinde enerji tüketiminin %66 ile %71'ini sağlayacağı öngörülmektedir; bu durum da yeşil büyüme senaryosu içinde bile geleneksel enerji kaynaklarının kullanımı ve yatırımının gerekli olduğu görülmektedir (IEA, 2006b: 39). Dolayısıyla yeşil büyüme için çaba harcanırken fosil yakıt ihtiyacının yerini doldurmak uzun vadeye yayılmaktadır.

2006'da yayımlanan önemli diğer bir rapor ise, Dünya Bankası'nın Temiz Enerji ve Kalkınma: Bir Yatırım Çerçevesine Doğru çerçeve raporudur. Sürdürülebilirlik ile bağlantılı olarak ekonomik kalkınmaya vurgu yaparak düşük karbonlu ekonomiler yaratmaya odaklanılmıştır. Bu gerçekleşirken de iklim değişikliğine karşı bir aksiyon alınması hedeflenmiştir. Raporda yeşil büyüme ile ilgili belirlenen sorular aşağıdaki gibidir:

1. İklim değışikliği, küresel kalkınma ve yerinden edilme üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

Raporda iklim değışikliği yüzyılın en önemli sorunu olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla iklim değışikliği ve yarattığı sorunlar bakımından (doğal afetler, temiz su sorunu gibi) 2010 yılına kadar yaklaşık 50 milyon insanın yer değıştireceği düşünölmekteydi. Bu kapsamda temiz enerji ve kalkınma gibi çerçeveler ile iklim değışikliği meselesinin ele alınmasının zaruri olduğu vurgulanmıştır (World Bank, 2006: 1).

2. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) iklim değışikliğinin ele alınması noktasında nasıl bir etkiye sahiptir ve ortak fakat farklılaştırılmış sorunlar ilkesi nedir?

Bu noktada rapor UNFCCC'nin iklim değışikliği bağlamında uygun düzenleyici çerçeveye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ortak fakat farklılaştırılmış sorunlar ilkesi ile gelişmiş ölkelerin tarihsel olarak geçmişlerindeki çevresel bozulmaya verdikleri zararın sorumluluklarını üstlenmesi ve gelişmekte olan ölkelerin ekonomik büyümelerine odaklanmasını sağlayan bir ilkedir (World Bank, 2006: 1-2).

3. Temiz enerjinin gelişimi için hangi finansman mekanizmaları gereklidir?

Rapor bu konuda temiz enerji finansman aracı, güç rehabilitasyonu finansman aracı ile teknolojinin benimsenmesi için girişim sermayesi fonları gibi birçok finansman aracını önermektedir. Bu araçların kullanımı ile gelişmekte olan ölkelerin üzerinde aşırı baskı oluşmadan gelişmiş ölkeler aracılığıyla ek finansman sağlanması amaçlanmıştır (World Bank, 2006: 2).

4. İklim değışikliği ile mücadele noktasında teknoloji transferinin önemi nedir ve bu konuda Dünya Bankası nasıl bir rol alabilir?

Rapor, teknoloji transferinin iklim değışikliği ile mücadelesindeki çabaların karşılığı için hayati önem taşıdığını vurgular. Gelişmiş ölkelerin, gelişmekte olan ölkelere daha temiz ve düşük karbon emisyonlu teknolojinin transferinde rol alması gerektiği ifade edilir. Dünya Bankası ise bu noktada gerekli finansman ve bütçe yardımı ile işbirliği programlarını teşvik etmek, teknik yardımı sağlamak açısından aksiyon alabileceği ifade edilmiştir (World Bank, 2006: 2-3).

5. Sürdürülebilir büyüme noktasında enerji kullanımını üzerinde verimlilik neden önemlidir?

Raporda belirtilen hem arz hem de talep doğrultusunda verimlilik yoluyla kazanımların temiz enerji üzerinde olabileceği ve bunun da sürdürülebilir kalkınma için gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Öncelikle enerjinin talep yönlü yönetimi üzerinde ilgilenilmesinin yüksek enerji ihtiyacı olan ülkeler açısından önemli faydalar sağlayabileceği ifade edilmiştir (World Bank, 2006: 3).

6. Yenilenebilir bir enerji olarak hidroelektrik nasıl daha iyi tanınabilir?

Rapor bu noktada 2002 Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ne atıf yaparak, daha fazla finansman fırsatının önünün açılmadığı gerekçesiyle hidroelektrik konusunda eleştiri yapmaktadır. Dolayısıyla hidroelektrik enerjinin temiz ve yenilenebilir bir kaynağı olarak görüldüğünden güçlü bir duruş olması gerektiği savunulmaktadır (World Bank, 2006: 3-4).

4.1.3. 2007 Yılı Raporları

2007 yılındaki önemli raporlar arasında yeşil büyüme ile ilgili olarak UNEP'in yayınlamış olduğu Küresel Çevre Görünümü 4 raporundan başlamak gerekir. Bu raporda yeşil büyümeyi ilgilendiren noktalar aşağıda belirtilmiştir:

1. Sürdürülebilirlik ile yeşil büyümeyi teşvik etmek amacıyla hangi politikalar izlenmelidir?

Bu noktada raporda bazı örnekler verilmiştir. Verimsiz enerji kullanımının azaltılması ile birlikte sürdürülebilir kaynak tüketimi önerilmektedir. Çin ve Japonya gibi ülkelerin yeşil satın alma girişimlerini başlatması öncü olmaktadır. Dolayısıyla bu tarz politikaların kaynak verimliliğini artırma ve enerji tüketimini azaltma ile birlikte endüstriyel atıkların geri dönüşümünün artırılması amaçlanmıştır (UNEP, 2007: 474).

2. Yeşil büyümenin gerçekleşmesi için politikaların uygulanmasının önündeki engeller nelerdir?

Rapor bu noktada engellerin başında yeşil büyümeyi destekleyecek olan yapısal değişikliklerden etkilenen sektörlerin yarattığı direnç olduğunu vurgulamaktadır. Hükümetler bu konuda sosyal ve siyasi mali yükümlülüğün yüksek olmasından kaynaklı olarak bu zor politikaları uygulamayı ertelemektedir. Dolayısıyla sınırlı siyasi idare ile yoksulluk, güvenlik gibi ana konuların çevre ile ilgili konuları geri plana ittiği görülmektedir (UNEP, 2007: 467-473).

3. Küresel ölçekte başarılı olan yeşil büyüme girişimleri nelerdir?

Rapor, Norveç ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üzerinden örnekler vermiştir. Norveç'te hurdaya ayrılan elektrik ve elektronik ürünlere ilişkin politika ile ABD'de ise otomobillerde katalitik konvertörlerin kullanılması gibi girişimlerin yenilikçi çevre politikaları üzerinden yeşil büyümeye nasıl bir katkı sağlayabileceğini gösterdiği vurgulanmıştır (UNEP, 2007: 470).

Diğer bir kaynak ise, 2007 yılındaki UNEP tarafından düzenlenen hükümetlerarası panel raporudur. Bu raporda da yeşil büyümeyi ilgilendirebilecek bazı noktalar bulunmaktadır:

1. Sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği üzerinde yeşil büyümenin etkisi nasıl olabilir?

Ekonomik, sosyal ve çevresel süreçlere entegre bir şekilde bağlı olan yeşil büyüme, sürdürülebilir kalkınma ile içiçedir. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınmanın iklim değişikliği hedeflerini doğrudan etkileyebileceği iki yönlü bir ilişkisi olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla iklim değişikliği hedefleri yeşil büyüme ile desteklenebilir veya engellenebileceği öne sürülmüştür. Bu yüzden yeşil büyüme politikalarının benimsenmesi ile enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve arazi kullanım planlamaları gibi stratejiler hem sürdürülebilir kalkınmaya hem de iklim değişikliğini azaltma hedeflerine varmak için yardımcı olabilir (UNEP, 2007: 693).

2. Yeşil büyüme politikalarının sanayileşmiş ülkelerde ne gibi faydaları bulunmaktadır?

Yeşil büyüme, sanayileşmiş ülkelerdeki ekonomik büyümeyi sera gazı emisyonlarından ayırmanın bir yolu olarak görülmektedir. Yeşil büyümenin ekonomik büyümeden ödün vermeden enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve arazi kullanım politikaları aracılığıyla sera gazı emisyonlarını azaltmada önemli rol oynayacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu stratejilerin verimliliğinin artırılabilmesi için ana akım kalkınma politikalarına dahil edilmesi gereklidir (UNEP, 2007: 705-707).

3. Daha düşük emisyon oluşturmak ile ekonomik büyüme yolları arasındaki ilişki nedir?

Raporda, daha düşük emisyon için ekonomik büyümenin azaltılmasının gerek olmadığı ifade edilmektedir. Politika tercihlerinin ekonomik büyüme ile sera gazı emisyonlarını etkilediği gözlemlenmektedir. Bu sebeple ülkelerin, yapısal değişiklikleri enerji verimli teknolojiler ile birlikte yüksek emisyonlu sektörler üzerinde yapmasının hem emisyonları

azaltacağına hem de ekonomik büyümeyi artıracak olan yeşil büyüme politikalarını takip edebilecekleri belirtilmiştir (UNEP, 2007: 707).

4. Gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasında yeşil büyüme stratejilerinin uygulanma noktasındaki farklılıkları nelerdir?

Bölgesel durum yeşil büyümenin stratejilerini etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler iklim değişikliği sebebiyle daha kırılgan bir yapıdadır. Dolayısıyla bu tür ülkelerde iklim değişikliğine uyum yoluna öncelik verilirken gelişmiş olan ülkeler sanayileşmiş olduğundan dolayı enerji dönüşümü yolu ile iklim değişikliği etkilerini azaltmaya odaklanması gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, yeşil büyüme politikaları sürdürülebilir kalkınma ile sürdürülebilir kaynak yönetimini teşvik etmesinden dolayı hem uyum sürecine hem de iklim değişikliğinin azaltım sürecine katkı sağlayarak genel kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında yardımcı olabilir (UNEP, 2007: 705-707).

5. Yeşil büyüme politikalarının uygulanması açısından karşılaşılabilecek zorluklar ve fırsatlar nelerdir?

Yeşil büyüme politikalarının yaratacağı fırsatlar emisyonların azaltılması ile sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesidir. Zorluklar bakımından değerlendirildiğinde, politika taahhüdü ile birlikte sektörler arasındaki koordinasyonun sağlanabilmesi ihtiyacı görülmektedir. Rapor bu noktada, yeşil büyüme politikalarının potansiyellerini gerçekleştirebilmesi için birkaç on yıl boyunca bu politikaların sürdürülebilir bir şekilde devamlılığının esas olduğunu ve farklı kalkınma hedefleri arasındaki çakışmayı dengelemek için çaba gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedir (UNEP, 2007: 699-706).

3-15 Kasım 2007'de Bali'de düzenlenen Birleşmiş Milletler (UN) Konferansı'nda yeşil büyüme yolunda bazı kritik sorular cevaplanmıştır. Yeşil büyümeyi ilgilendiren sorular aşağıdaki gibidir:

1. Çevreye duyarlı teknolojilerin transferi ve yaygınlaştırılmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) rolleri nelerdir?

KOBİ'ler ve ortak girişimler çevreye duyarlı teknolojilerin geliştirilmesi, yönetilmesi ve işletilmesi süreçlerinde aktif rol almaktadır. Bu noktada KOBİ'ler için çevreye duyarlı teknolojilerin entegre sürecine dahil olunup teknik yardım yapılması ile birlikte çevre sektörü üzerinde AR-GE, inovasyon ve maliyet düşürmenin teşvik edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla KOBİ'lere bu noktada destek verilerek yeşil büyüme yolunda bir katkı sunulmaktadır (UNFCCC, 2007: 20).

2. İklim dostu teknolojilere yatırım yapılması için özel sektör nasıl teşvik edilebilir?

Raporda, özel sektöre elverişli alan yaratılması için devlet desteği ile hedefi olan sübvansiyon programlarına daha fazla erişim imkanlarının sağlanması tavsiye edilmektedir. Dolayısıyla politik karar mercii ile sanayi sektörü arasındaki diyalogun güçlendirilmesi ile yenilikçi, çevre duyarlı teknolojilere yönelik yatırım koşullarının iyileştirilmesi ifade edilmektedir (UNFCCC, 2007: 21).

3. Çevreye duyarlı teknolojilerin geliştirilmesi ve transferleri için hangi finansman seçenekleri mevcuttur?

Rapor bu noktada kamu-özel sektör finansman mekanizmaları ile araçlarının önemini vurgulamaktadır. Kamu fonlarının özel sektör sermayesinden yararlanma fırsatını artırmak ve büyük ölçekli altyapı yatırımcıları ile küçük ölçekli proje geliştiricilerin arasındaki boşluğu kapatabilecek küçük ölçekli projeleri bir araya getirerek risklerin azaltılması hedeflenmektedir (UNFCCC, 2007: 20).

4. İklim değişikliği girişimlerinin uygulanması noktasında uluslararası işbirliği nasıl geliştirilebilir?

Alt-bölgesel, bölgesel ve uluslararası işbirliği, tarafların sözleşmeyi uygulama konusundaki kolektif yeteneklerini geliştirebilir. Bu durum çeşitli sözleşmeler arasındaki uyumu daha da artırabilir ve hem sivil toplum kuruluşları hem de hükümetler bazında tarafların katılımı yoluyla sürdürülebilir kalkınma çabaları geliştirilebilir (UNFCCC, 2007: 40).

Dünya Bankası'nın yatırım amaçlı 2007 yılında yayınladığı çerçeve rapor da yeşil büyüme yolu ile bağlantılıdır. Rapor aşağıdaki sorular ile incelenmiştir:

1. Yenilenebilir enerji ile birlikte enerjinin temiz kullanımının ekonomik büyüme katkısı nasıl gerçekleştirilebilir?

Ekonomik büyümenin mutlak sağlanabilmesi kurum ve kuruluşların uzun vadede koordinasyonu ile gerçekleşir. Bu noktada, endüstri, finans, siyasi irade, akademi ile uluslararası kuruluşların koordinasyonu sağlanması gerekir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için mevcut girişimleri ve koordinasyonu artıracak yeni politikalar ile finansman yaklaşımlarının bir zaruri olduğu vurgulanmıştır (World Bank, 2007: 2).

2. Temiz enerji kaynaklarının yatırımlarının teşvik edilmesi açısından Dünya Bankası'nın rolü nedir?

Enerji verimliliği yeşil büyüme açısından çok önemlidir. Bu noktada yenilenebilir enerji kaynaklarının, enerji verimliliğinin, temiz enerji üretiminin yatırımlarının artırılması için Dünya Bankası hükümetler ile uluslararası finans kuruluşları arasındaki işbirliğini artırarak özel sektörü de araya katma rolünü üstlenmektedir. Bu vesile ile iklim değişikliğine karşı bir aksiyon alınması hedeflenmektedir (World Bank, 2007: 11).

3. Sürdürülebilir kalkınma ve temiz enerji yatırımlarının temel noktaları nelerdir?

Raporda, gelişmekte olan ülkelerin enerji ihtiyaçlarının sorumlu bir biçimde karşılanması ile sera gazı emisyonlarının azaltılması ve düşük karbonlu ekonomiye doğru geçiş vurgulanmıştır. Bu noktada temel amaç, gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ile mücadelesine ve risklerine ve bunlara uyum sürecine katkıda bulunmaktır (World Bank, 2007: 3).

4. Temiz enerji çözümlerinin uygulamaya geçmesi açısından oluşan finansal zorluklar neler olabilir?

Rapor, bu noktada gelişmekte olan ülkelere odaklanarak, bu ülkelerdeki enerji üretimi için gerekli finansman kaynağının yıllık 30 milyar dolar kadar ek yatırıma ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Özel sektör yatırımlarının teşvik edilmeden sürdürülebilir tüketim ile emisyon seviyelerinin korunmasının zor olacağını altı çizilmiştir (World Bank, 2007: 6).

5. Gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi için hangi yöntemler önerilmektedir?

Gelişmiş ülkelerin teknoloji transferi noktasında öncülük etmesinin önemi tartışılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için bu teknolojilerin erişebilirlik ile satın alınabilirliğini sağlamak için fikri mülkiyet hakları ile birlikte işbirliğine dayalı araştırma konuları raporda ele alınmıştır (World Bank, 2007: 2).

6. Sürdürülebilir büyüme ve kalkınmaya temiz enerjinin nasıl bir katkısı olabilir?

Rapor, hem arz hem de talep için verimlilik kazanımları ile temiz enerji, sürdürülebilirlik açısından zaruri olduğunu ifade etmektedir. Fakat, bu durumun gerçekleşmesi için hem teknoloji transferinin hem de kaynak mevcudiyeti konularının ele alınması gereken kritik noktalar olduğu vurgulanmaktadır (World Bank, 2007: 3).

7. Temiz enerji yatırımları noktasında kamu ve özel sektör arasındaki işbirliği neden önemlidir?

Rapor, temiz enerji yatırımlarının artırılması açısından bu işbirliğinin önemli olduğunu vurgulamak ile birlikte özellikle düşük gelirli ülkelerde yatırım oranlarının yükseltilmesi ve iyileştirilmesi için uluslararası finans kuruluşlarından politik destek ve tavsiye alınması gerektiğini ifade etmektedir (World Bank, 2007: 2).

8. Birden fazla temiz enerji kaynaklarına odaklanmak neden gereklidir?

Rapor, sadece hazır seçeneklere güvenmekten kaçınmanın gerektiği ve bu nedenle enerji üretimi için daha geniş bir çözüm alanı sağlanması gerektiğini vurgular. Bunun da sağlanmasının deneysel teknolojileri de içinde barındırarak çeşitli temiz enerji kaynaklarına odaklanmanın gerektiğini ifade eder (World Bank, 2007: 3).

Son olarak, literatürde yeşil büyümenin 1970'lerden itibaren oluşum süreci, sürdürülebilir kalkınma içerisinde direkt isimlendirilmese de ona yönelik atıflar ile başlamıştır. 2000 yılında Paul Ekins tarafından ilk defa tanımlanan yeşil büyüme 2005 yılında evrimleşmiştir. Özellikle bu yılda yapılan MCED ile uluslararası bir adım atılarak, belirtilen hedefler doğrultusunda bir yeşil büyüme planı çizilmiştir. Uluslararası kuruluşların 2005 ile 2008 arasında yeşil büyümeye direkt atıf yapmamış olmasının yanında yeşil büyümenin öz kavramlarına değinmesi yeşil büyümenin gelişmesi açısından değerli olmuştur. Dolayısıyla 2008 ve sonrasında yeşil büyümenin artık kavramsal olarak tartışıldığı ve birçok uluslararası konferanslar ve literatürdeki ideolojik tartışma noktasında incelenmelidir.

4.2. 2008 Sonrası: Raporlar

Tablo 4.2. 2008 Sonrası Raporlar

Yıl	İsim
2008	Yeşil İşler: Sürdürülebilir, Düşük Karbonlu Bir Dünyada İnsana Yakışır İşe Doğru (UNEP)
	Ekosistemlerin Biyoçeşitliliği ve Ekonomisi (European Communities)
	2030'a kadar Çevre Genel Görünümü (OECD)

Tablo 4.2. Tablonun Devamı

	İklim Değişikliğinin Mali Etkileri (IMF)
2009	Küresel Yeşil Yeni Anlaşma: Bir Politika Özeti (UNEP)
	Dünya Enerji Görünümü (IEA)
2010	Yeşil Büyüme Stratejisi Ara Raporu: Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Taahhüdümüzü Uygulamak (OECD)
	Endüstride Eko-İnovasyon Yeşil Büyüme için Mümkün Kılmak (OECD)
	Avrupa Komisyonu 2020 Bildirisi
2011	Yeşil Büyümeye Doğru (OECD)
	Yeşil bir Ekonomiye Doğru: Sürdürülebilir Kalkınmaya Giden Yollar ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması (UNEP)
2012	Çevresel İnovasyon Çalışmaları Enerji ve İklim Politikası (OECD)
	Kapsayıcı Yeşil Büyüme: Sürdürülebilir Kalkınmaya Giden Yol (World Bank)
2013	İstedığımız Gelecek Rio Konferansı (UN)
	Yeşil Ekonomi ve Ticaret (UNEP)

4.2.1. 2008 Yılı Raporları

2008 yılında Yeşil İşler: Sürdürülebilir, Düşük Karbonlu Bir Dünyada İnsana Yakışır İşe Doğru isimli UNEP tarafından yayınlanan rapor yeşil büyümeye doğru bir giriş yapmaktadır. Raporun incelediği önemli noktalar aşağıdaki gibidir:

1. Yeşil istihdamın oluşumunu sağlayacak temel kaynaklar nelerdir?

Raporda yeşil inovasyon, ileriye düşünen hükümet politikaları, çevre standartları ve eko-etiketleme, yenilenebilir enerji gelişimi, kamu ve özel sektör işbirliği ile birlikte sermaye piyasası araçlarının kaydileştirilmesi ve kapalı döngü sistemleri olarak ifade edilmiştir. Yeşil inovasyon ile karbon emisyonlarının azaltılması sağlanması hedeflenmiştir. Devlet müdahalesi özellikle yeşil istihdama geçiş açısından kritik öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Bu durumun yeşil projelere sağlanacak olan finansman desteği ile iddialı hedefler ve standartlar belirlenmesine ve yeşil büyüme için gerekli altyapının inşaa edilmesine olanak sağlayabilir. Rapor, politik müdahalelerin karbon piyasası, sübvansiyon desteği, vergi reformu ve düzenleyici yetkiler ile sağlanabileceğini açıklamaktadır. Çevre standartları ve eko-etiketleme tüketici talebini yeşil ürün ve hizmetlere yönlendirmek amacıyla geliştirilmelidir. Dolayısıyla bu durumun döngüsel ekonomi girişimlerinde işgücü için talep yaratacağı belirtilmiştir. Kaydileştirme ve kapalı döngü sistemleri ile hem aynı çıktı için daha az kaynak kullanımı hem de malzemelerin geri dönüşümü ve yeniden kullanımının yeşil işler yaratırken çevresel etkileri azaltma noktasında bir strateji olarak sunulmuştur (UNEP, 2008: 5-6).

2. Yeşil ekonomiye geçişin mevcut iş durumuna etkisi nasıl olabilir?

Rapor mevcut istihdamın üzerinde dört etkinin olacağını ifade etmektedir. Bunlar, iş yaratma, iş ikamesi, iş dönüşümü, iş ortadan kaldırması şeklinde sıralanabilir. İş yaratma, yeşil ekonomi açısından özellikle yenilenebilir enerji kaynakları, enerji verimliliği, geri dönüşüm ve sürdürülebilir tarım alanları içerisinde fırsat yaratacağı düşünülmektedir. İş ikamesi ile kömür madenciliği, petrol çıkarma gibi fosil yakıt endüstrilerindeki işler ile daha yeşil alternatifi olan işlerle değişimi söz konusu olacağı belirtilmiştir. Ayrıca otomotiv sektöründeki benzinle çalışan araçların, hibrit veya elektrikle çalışan araçlarla ikamesi sonucunda enerji sektöründe yeni iş kapıları açacak ve fosil yakıttan sürdürülebilir enerjiye doğru bir geçiş süreci olacağı ifade edilmiştir. İş dönüşümü ile amaçlanan mevcut olan birçok iş, süreçleri ve uygulamaları açısından daha sürdürülebilir bir hale dönüştürülmesi ile gerçekleşecektir. Rapor, bu noktada geleneksel meslek türlerinde yeni beceriler ve yöntemler ile sürdürülebilir bir ekonomiye uyum sağlayacağını ifade etmiştir. Rapor, iş ortadan kaldırma ile yeşil dönüşüme uyum sağlamayan,

sürdürülebilirlik hedefleri ile uyuşmayan sektörlerde kayıpların olacağını ifade etmektedir (UNEP, 2008: 5-24).

3. Hangi sektörlerde yeşil iş büyümesi gerçekleşmesi beklenmektedir?

Raporda belirtilen, yenilenebilir enerji, inşaat ve yeşil binalar, ulaştırma, sürdürülebilir tarım ve gıda sistemleri, geri dönüşüm sektörlerinde yeşil iş büyümesi beklenmektedir. Yenilenebilir enerji sistemleri karbon ayak izlerinin azaltımına katkı sağlayacağı ve yeşil büyümenin gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, biyoenerji, hidroelektrik ve jeotermal enerji örnekleri verilerek 2030 yılına kadar gelecek tahminleri yapılmıştır. Bu tahminlere göre küresel olarak rüzgar enerjisinde 2.1 milyon, güneş enerjisinde 6.3 milyon ve biyoyakıt ile tarım ve sanayi içerisinde toplam 12 milyona kadar istihdam oluşumu beklenmektedir (UNEP, 2008: 6-8).

İnşaat ve yeşil binalar sektörü ise enerji tasarruflu altyapıların oluşturulması ile birlikte tüketimde sürdürülebilir bir yaşam standardı sağlayacağı ve yeşil iş büyümesini de gerçekleştireceği belirtilmiştir. Politik olarak katı enerji standartları ve zorunlulukların yeşil bina talebini artıracığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda rapor, yeşil tasarımcılar, mimarlar, enerji denetçileri, boru tesisatı, sac metal işçileri ile inşaat yöneticileri gibi sektör içerisindeki rollerde küresel olarak istihdam yaratılma potansiyelinin olduğu ifade edilmektedir. Bunlar gerçekleşirken de enerjiden yapılan tasarrufun halka imalat, eğitim ve hizmet gibi diğer sektörlerde de istihdam yaratmasına yol açabilir (UNEP, 2008: 10).

Ulaştırma sektöründe de düşük emisyonlu araçlar ve toplu taşıma sistemlerindeki değişimin yeşil iş yaratımına etkisi olacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, düşük emisyonlu araç üretimi, toplu taşıma ve mod değişimi, demiryolları raporun odak noktasıdır. Düşük emisyonlu araç üretimi ile yakıt tasarruflu ve elektrikli araç üretiminde bir artışın yaşanacağı belirtilmiştir. Bu noktada hükümetlerin hem daha sıkı yakıt verimliliğini sağlamak için hem de emisyonların azaltımına destek olması amaçlı politik düzenlemeler ile standartların sağlanmasının önemi vurgulanmıştır. Dolayısıyla hibrid araçlar, elektrik motorları, bataryalar ve diğer ilgili iş gruplarında üretimde yeşil işlerin büyümesi beklenmektedir. Toplu taşıma ve mod değişimi ile özellikle enerjide özel araç kullanımı ile karşılaştırıldığında yolcu-kilometre başına çok daha az enerji tüketimi söz konusudur. Dolayısıyla toplu taşıma ve mod değişimlerine yapılacak olan yatırımların istihdama katkısı olacaktır. Demiryolları ise hem karayollarına kıyasla çevre dostu hem de emek emek yoğunudur. Dolayısıyla demiryolu

ağlarının genişlemesinin de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından yeşil iş fırsatları ve istihdamını artıracakı öne sürülmüştür (UNEP, 2008: 12-13).

Geri dönüşüm sektörü de özellikle malzemelerin toplanması, ayırma ve yeniden işlenilmesi açısından yeşil büyüme için çok önemli bir kaynaktır. Geri dönüşüm, enerji tüketimi ve çevresel kirliliğin azaltılması ile daha sürdürülebilir bir ekonomik uygulamaların gerçekleşmesi için önemlidir. Dolayısıyla raporda, malzeme toplama ve işleme ile bir işveren olarak geri dönüşüm olarak ikiye ayrılmıştır. Tarım ve sürdürülebilir gıda sistemleri ile endüstriyel tarım modellerinden uzaklaşılmasıyla yeşil iş fırsatlarının doğması beklenmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilir tarım ile organik tarım, zirai ormancılık ve sürdürülebilir toprak yönetimi alanlarında istihdam artışı gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Tarımda yeşil işler ile Hindistan örneği verilerek özellikle biyokütle pişirme ocaklarının daha gelişmiş enerji tasarruflu teknolojiler ile ikamesi yeni istihdam kaynakları yaratabileceği öngörülmüştür (UNEP, 2008: 10-17).

4. Kamu politikaları yeşil iş sektörlerinin yaratılmasını nasıl teşvik edebilir?

Kamu politikaları açısından rapor çeşitli noktalara değinmektedir. Bunlar, zararlı sübvansiyonların aşamalı olarak kaldırılması, karbon piyasası ve ticareti, vergi reformu, hedefler ve yetkiler, yenilikçi enerji politikaları, genişletilmiş üretici sorumluluğu, etiketleme, AR-GE finansmanı, uluslararası yardım ve kalkınma yardımı olarak sınıflandırılabilir.

Zararlı sübvansiyonların aşamalı olarak kaldırılması açısından çevreye zararlı olan fosil yakıt ve diğer endüstrilere verilen sübvansiyonlar yeşil büyümenin önündeki en büyük engellerden biridir. Politika yapımcıların zararlı sübvansiyonların aşamalı olarak kaldırılması ve verilecek olan desteğin yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve temiz enerji gibi sektörlerle odaklanması gerekir. Bu bağlamda çevreye zararı olan halihazırdaki fosil yakıtlara verilen sübvansiyonlar, güneş enerjisi, rüzgar enerjisi ve sürdürülebilir tarım gibi sektörlerle istihdam sağlanması için kullanılabilir. Bu durum aynı zamanda yatırımları da destekleyerek sera gazı emisyonlarının azalmasına da yardımcı olacaktır. Rapor ayrıca, karbon piyasalarının şirketlere emisyon tahsisatlarının ticaretini yapmayı ve karbon ayak izlerinin dengeleme imkanı sağladığını belirtmektedir. Ancak, yeşil iş ve projeler için bu sistemlerin güvenilir ve yeterli finansman kaynakları haline gelmesi için karbon ticaretindeki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. İyi bir şekilde çalışan karbon piyasası yenilenebilir enerji, inşaat sektörü ve düşük karbonlu ulaşım sektörü gibi alanlarda yeşil işler için önemli olanaklar sağlayacaktır.

Vergi reformu kısmında ise eko-vergi biçimindeki kamu politikası reformları, çevreyi kirleten vergi faaliyetlerin engellenmesi ve yeşil projeleri desteklemek için gelir elde edilmesi bağlamında önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda eko-vergiler, karbon emisyonları su kullanımı veya atık üretimi gibi kirliliğe etkisi olan faaliyetlerden alınabilir. Bu vergilerden elde edilen gelir ile sürdürülebilir ulaşım, geri dönüşüm ve yenilenebilir enerji girişimleri desteklenmek için kullanılabilir. Eko-vergilendirmenin çevreye zararlı faaliyetlere kaydırılması ile işgücü üzerindeki vergi yükü azaltılabilir ve bu sayede hem çevresel sürdürülebilirlik hem de istihdamı teşvik edebilir. Rapor bu noktada örnek olarak Almanya'nın eko-vergilendirme üzerinden elde ettiği geliri yenilenebilir enerji faaliyetlerine kaydırarak yüzbinlerce istihdam yarattığını ifade etmiştir (UNEP, 2008: 5-6).

Rapor hedefler ve yetkiler kısmında hükümetlerin, yeşil iş yaratımını sağlamak amacıyla düzenleyici araçlar kullanabileceğini ifade etmiştir. Bu düzenleyici araçlar arasında yenilenebilir enerji hedefleri belirlemek, enerji verimliliği standartları uygulamak ve arazi kullanım politikaları ve bina yönetmelikleri oluşturmak yer alır. Yenilenebilir enerji hedefleri, enerji karışımında yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak için yapılan zorunlu düzenlemelerdir. Bu hedefler, yenilenebilir enerjiye yatırımı teşvik eder ve istihdam yaratır. Enerji verimliliği standartları ise aletler, araçlar ve binalar için daha katı kurallar koyarak daha verimli ürünlerin geliştirilmesini ve istihdamın artmasını sağlar. Arazi kullanım politikaları ve bina yönetmelikleri ise sürdürülebilir mimarilik, yeşil inşaat ve kentsel planlamaya yönelik düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler, yeşil bina projelerini teşvik eder ve istihdam yaratır. Sonuç olarak, hükümetlerin bu düzenleyici araçları kullanması, yeşil iş yaratımını destekler ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlar. Rapordaki diğer bir sınıflandırma olan yenilikçi enerji politikaları, temiz enerji teknolojilerini teşvik etmek ve yenilenebilir enerji gelişimini hızlandırmak için önemlidir. Tarife garantisi politikası, yenilenebilir enerji üreticilerine sabit ödeme oranlarıyla uzun vadeli sözleşmeler sunarak elektrik şebekesine erişimlerini garanti eder. Almanya ve İspanya gibi ülkelerde tarife garantisi politikası, güneş ve rüzgar enerjisi sektörlerinde istihdam artışına yol açmıştır. Üretim vergi kredileri ise yenilenebilir enerji üreten şirketlere verilen teşviklerdir ve bu şirketlerin faaliyetlerini genişletmelerini teşvik eder. Üretim vergi kredileri, yenilenebilir enerji projelerine yatırım çekerek sektörde hem doğrudan hem de dolaylı istihdam yaratır. Ayrıca, yenilenebilir enerji projelerinin ulusal elektrik şebekelerine bağlanabilmesi için şebeke erişimi ve modernizasyonu kritik öneme sahiptir. Hükümetler, değişken yapısı olan yenilenebilir enerji kaynaklarına uyum sağlamak için şebeke altyapısına yatırım yaparak istihdam yaratılmasını teşvik edebilirler (UNEP, 2008: 5-6).

Bu rapor, Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu yasalarının üreticileri ürünlerinin yaşam döngüsünü yönetmekten sorumlu tuttuğunu belirtmektedir. Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu yasaları, üreticilerin kullanılmış ürünleri toplamasını ve geri dönüştürmesini veya imha etmesini sağlayan geri alım programlarını teşvik etmektedir. Bu durum geri dönüşüm, yeniden üretim ve atık yönetimi alanlarında istihdam yaratmaktadır. Aynı zamanda, şirketler geri dönüşümü veya yeniden kullanımı daha kolay ürünler tasarladıkça inovasyonu da teşvik etmektedir. Eko-etiketleme politikaları da tüketicilerin çevresel etkiler hakkında bilgi sahibi olarak bilinçli kararlar almalarını sağlamaktadır. Bu politikalar, işletmeleri çevreci uygulamaları benimsemeye teşvik ederek sürdürülebilir üretime öncelik veren sektörlerde istihdam yaratılmasını teşvik edebilir. Örneğin, aletler, araçlar veya yapı malzemeleri için eko-etiketler, üreticilerin daha verimli üretim yöntemlerine yatırım yapmalarını ve atıkları azaltmalarını gerektirerek AR-GE, mühendislik ve yeşil üretim alanlarında istihdam yaratabilir (UNEP, 2008: 5-6).

Rapor ayrıca politika yapıcıların, yenilenebilir enerji ve enerji verimli teknolojilerde AR-GE için daha fazla fon ayırması gerektiğini ifade etmektedir. AR-GE'ye yapılan yatırım, inovasyonu teşvik eder. Dolayısıyla, güneş ve rüzgar enerjisi teknolojisi geliştirme, enerji tasarruflu cihazlar ve sürdürülebilir yapı malzemelerinde istihdam yaratır. Finansmanın temiz enerji teknolojilerini desteklemesi, nükleer enerji ve fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak yeşil işlerin büyümesini hızlandırabilir. Artan AR-GE finansmanı, bilimsel araştırmaların yanı sıra yeni teknolojilerdeki imalat, kurulum ve bakım işlerini de destekler. Uluslararası yardım ve kalkınma yardımı programları ise gelişmekte olan ölkelerdeki yeşil endüstrilere odaklanmalıdır. Bu programlar, fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye, enerji verimliliğine ve sürdürülebilir tarıma kaymaya yönlendirilmelidir. Örneğin, güneş enerjisi projelerini finanse eden yardım programları, yerel işler yaratabilir (UNEP, 2008: 5-6).

5. Gelişmekte olan ölkelerde yeşil işlerin oluşturulmasına ilişkin güçlükler nelerdir?

Rapora göre, yeşil işlerin oluşturulması için gelişmekte olan ölkelerin ekonomik, işgücü ve çevresel yapı ve uygulamaları ile ilgili bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım ve atık yönetimi gibi noktalarda istihdam oluşturulması için potansiyelin var olmasının yanında bu işlerin insana yakışır, sürdürülebilir ve kapsayıcı olmasını sağlamak için çeşitli güçlüklerin ele alınması gerekmektedir. Bu güçlükler, ekonomilerin kayıt dışılığı, eğitim ve beceri geliştirmeye erişim eksikliği, finansal engeller ve sermayeye erişim, yeşil

işlerin eşitsiz dağılımı, iklim değişikliğine karşı kırılganlık, politika çerçevelerinin eksikliği, sosyal eşitsizlik ve toplumsal cinsiyet farklılıkları gibi sıralanabilir.

Ekonomilerin kayıt dışılığı konusunda rapor, gelişmekte olan ülkelerde, birçok insan resmi bir sözleşme veya işçi hakları olmadan kayıt dışı ekonomilerde çalıştığını ifade etmektedir. Bu kayıt dışı çalışanlar düşük ücretler, kötü çalışma koşulları ve sınırlı iş güvencesi ile karşı karşıyadır. Rapor, geri dönüşüm, tarım ve inşaat gibi sektörlerdeki birçok yeşil işin kayıt dışı sektörde yer aldığını belirtmektedir. Bu çalışanlar, sürdürülebilir uygulamaların bir parçası olarak atık toplama veya tarım yapabilir, ancak resmi olarak tanınmadan veya düzgün çalışma koşullarına sahip olmadan çalışmaktadırlar. Yeşil işlere geçiş, bu kayıt dışı çalışanların kayıt altına alınmasını, sosyal koruma sağlanmasını ve kayıtlı ekonomiye entegre edilmesini gerektirmektedir. Ancak bu geçişin gerçekleştirilmesi, iş kanunlarında, ekonomik yapıda ve hükümet politikalarında ciddi değişiklikler yapılmasını gerektirmektedir (UNEP, 2008: 24). Gelişmekte olan ülkelerde yeşil olarak sınıflandırılan işlerde düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları yaygın bir sorundur. Biyoyakıt üretimi, atık geri dönüşümü ve sürdürülebilir tarım gibi sektörlerde çalışanlar, genellikle düşük ücretler, tehlikeli çalışma koşulları ve sömürü ile karşı karşıya kalmaktadır. Latin Amerika'da biyoyakıt plantasyonlarında şeker kamışı veya palmye yağı üretimi gibi işlerde düşük ücretler ve güvensiz çalışma ortamları yaygındır. Asya'da ise e-atık geri dönüşümü, genellikle güvenli olmayan koşullarda, yeterli koruma olmadan tehlikeli maddeleri işleyen kayıt dışı işçileri içermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yeşil işlerin adil ücret, güvenli koşullar, iş güvenliği ve işçi haklarını içeren insana yakışır iş kriterlerini karşılaması önemlidir. Bu, çalışma standartlarının sıkı bir şekilde uygulanmasını ve kayıt dışı ekonomide çalışma koşullarının iyileştirilmesini gerektirir (UNEP, 2008: 5-7).

Eğitim ve beceri geliştirmeye erişim eksikliği, gelişmekte olan ülkelerin yeşil işler için gereken becerilere sahip çalışan eksikliği çektiği belirtilmektedir. Bu eksiklik, özellikle yenilenebilir enerji ve yeşil inşaat gibi hızla büyüyen sektörlerde ortaya çıkmaktadır. Raporda, kırsal bölgelerde yaşayan işçilerin güneş panelleri kurma ve enerji tasarrufu sağlama gibi becerilere sahip olmadığına dikkat çekilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin, bu sektörlerde çalışanlarına gereken becerileri kazandırmak için eğitim, mesleki eğitim ve kapasite geliştirme alanlarında önemli yatırımlara ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır. Eğitim programlarının, hem örgün eğitim hem de iş başında eğitimi içermesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu şekilde çalışanlar, yeşil ekonomiye katkıda bulunabileceklerdir (UNEP, 2008: 6).

Finansal engeller ve sermayeye erişim ise, yeşil ekonomiye geçişin önündeki önemli bir sorundur. Gelişmekte olan ülkeler genellikle yeşil altyapı projelerini ve sürdürülebilir tarım

girişimlerini desteklemek için gerekli sermayeyi sağlamakta zorlanır. Birçok küçük işletme, temiz teknolojilere geçiş için gerekli kaynaklara sahip değildir. Yeşil endüstrilerin gelişimini desteklemek için mikrofinans, yeşil tahviller ve uluslararası yardım gibi finansal mekanizmalara ihtiyaç vardır. Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar da gelişmekte olan ülkelerdeki yeşil projeleri desteklemek için sübvansiyonlar, hibeler ve düşük faizli krediler sağlamalıdır. Bu finansal mekanizmaların oluşturulması ve uygulanması, yeşil ekonominin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından önemlidir (UNEP, 2008: 24).

Raporda, yeşil iş oluşturulmasının genellikle hızla gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaştığı belirtilmektedir. Çin, Brezilya ve Hindistan gibi ülkeler, yenilenebilir enerji ve biyoyakıt gibi sektörlerde önemli adımlar atmaktadır. Bununla birlikte, diğer gelişmekte olan ülkeler, özellikle Afrika ve küçük ada devletleri, sınırlı kaynaklar ve az gelişmiş altyapı nedeniyle yeşil iş yaratma konusunda geride kalmaktadır. Bu eşitsizlikle başa çıkmak için UNEP gibi uluslararası kuruluşlar ve çok taraflı kalkınma bankaları, az gelişmiş ülkelere yönelik finansmana öncelik vermelidir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin yeşil iş yaratımını desteklemek için ulusal politikalarını güçlendirmesi gerekmektedir. Bu durum, yeşil işlerin daha adil bir şekilde dağılımını sağlayabilecek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynayabilecektir (UNEP, 2008: 24).

Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler, iklim değişikliği nedeniyle tarım, balıkçılık ve ormancılık gibi sektörlerde geleneksel geçim kaynaklarına sahip olan işlerini kaybetmektedir. Özellikle Sahra Altı Afrika'daki çiftçiler, giderek daha tahmin edilemez hava koşulları nedeniyle mahsullerini ve gelirlerini riske atmaktadır. İlâveten, iklim değişikliği doğal kaynaklara dayanan ormancılık ve balıkçılık sektörlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu durum, iş kayıpları ve verim düşüklüğü anlamına gelmektedir. Bu zorlukla mücadele etmek için, gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetler iklim uyum stratejilerini ekonomik planlamalarına entegre etmeli ve hassas sektörleri desteklemelidir. Ayrıca, çalışanlara daha dirençli yeşil endüstrilerde alternatif istihdam fırsatları sunulması da önemlidir. Örneğin, ağaçlandırma, yeniden ağaçlandırma ve sürdürülebilir ormancılık alanlarında iş imkanları oluşturulabilir (UNEP, 2008: 24).

Politika çerçevelerinin eksikliği gelişmekte olan ülkeler için bir sorundur. Yeşil iş yatırımını teşvik etmek için gerekli olan politika çerçevesi, gelişmiş ülkelerde yenilenebilir enerji hedefleri, eko-vergileme ve karbon ticareti düzeneğini yürürlüğe koyma açısından gerçekleştirilebilirken, diğer ülkeler açısından bu politikalar eksik veya az gelişmiştir.

Dolayısıyla bu durum, işletmelerin yeşil yatırıma teşvik edilmesi zorlaşır ve işçilerin de sürdürülebilir endüstrilerde insana yakışır işlere erişme imkanları kısıtlıdır. Bu sebeple, gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin, yenilenebilir enerji için sübvansiyonlar, enerji verimliliğine ilişkin düzenlemeler ve sürdürülebilir uygulamalara yönelik güçlü bir yeşil politika çerçevesi uygulaması gerekmektedir. Yeşil istihdamın oluşturulması için de kamu-özel sektör ortaklıkları teşvik edilmelidir (UNEP, 2008: 6).

Rapor son olarak, toplumsal eşitsizlik ve cinsiyet eşitsizliğine değinerek, cinsiyet ve gelir açısından sosyal eşitsizlik özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yeşil iş fırsatlarının oluşturulmasında bir engel yaratmaktadır. Örneğin kırsal kesimlerde yaşayan kadınların eğitim, öğretim ve kayıtlı istihdama ulaşmaktan yoksun kalmaktadırlar. Bu da, yeşil ekonomiye katılmalarına imkan sağlamamaktadır. Rapor bu noktada Afrika ve Güney Asya'nın bazı bölgelerinde çevresel bozulmadan kadınların orantısız bir şekilde etkilendiğini ifade etmiştir. Bu sebeplerle, yeşil iş yaratma planları toplumsal cinsiyet kapsayıcılığını güvence altına almalı ve toplumun her kesimleri için adil fırsatlar yaratmalıdır. Bu durum, kadınlar ve toplumun içindeki dezavantajlı gruplar için amaçlanan eğitim programları ile birlikte gelir eşitsizliğini ele alan ve marjinalleştirilmiş nüfus gruplarına insan onuruna yakışır işlere erişim sağlayan politikaların uygulanmasını gerektirmektedir (UNEP, 2008: 24).

2008 yılında yazılmış olan diğer bir önemli rapor ise, ekosistemlerin biyoçeşitliliği ve ekonomisi isimli rapordur. Bu raporda yeşil büyüme açısından şu sorular üzerinden değerlendirilmiştir:

1. Nüfus ve ekonominin büyümesi biyoçeşitliliği nasıl etkilemektedir?

Nüfus artışı ve ekonominin refah seviyesine gelmesi, doğal kaynaklar ile birlikte biyoçeşitlilik üzerinde bir baskı oluşmasına neden olmaktadır. Rapor bu noktada ABD, Japonya ve Avrupa ülkelerinin ekolojik ayak izi biyokapasitesinin çok üzerinde olduğunu ve sürdürülemez bir duruma dönüştüğünü ifade etmektedir. Ayrıca Çin ve Hindistan'da da durum benzerdir. Özellikle bu iki ülkede ekolojik ayak izi bu ülkelerin iki katı durumdadır. Brezilya dünyadaki en yüksek biyokapasitelerinden birine sahip olmasına rağmen ormansızlaşma yüzünden ekolojik stres yaşamaktadır. Sadece Amazon'un %70i ormansızlaştırılarak mera olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla doğal ekosistemlerden tarım arazisine doğru dönüşümün biyoçeşitliliği azaltmaktadır. Rapor, küresel gıda ihtiyacının 2050 yılına kadar önemli ölçüde artacağını öngörmektedir. Artan küresel nüfusun gıda talebi ve tüketimi daha fazla ete doğru kaydırmak, gıda üretiminin 2050 yılına kadar %50 oranında artacağı öngörülmektedir.

Dolayısıyla bu durum doğal yaşam alanlarının, tarım alanlarına dönüştürülmesine zemin hazırlamakta ve biyoçeşitliliğin azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, artan gıda talebi ekosistemlere daha fazla zarar vereceği ifade edilmektedir. Sonuçta, nüfus artışı ve ekonomik kalkınma biyoçeşitliliği ciddi şekilde etkilemektedir (TEEB, 2008: 18-19).

2. Ekonomik büyüme çevresel bozulmayı haklı çıkarabilir mi?

Çevresel etkiler göz önüne alınmadan sürdürülen bir ekonomik büyüme, geleneksel olarak teknoloji ve yatırımdaki gelişmelerin gelecekte refaha yol açacağı düşüncesiyle meşru hale gelmektedir. Ancak, bu durumun ekosistemler ve biyolojik çeşitliliğe geri dönüşü olmayan zararı söz konusudur. Dolayısıyla rapor, GSYH gibi geleneksel ekonomik büyüme ölçütlerinin piyasa değeri doğrudan ölçülemeyen ancak insan refahı için son derece önemli olan temiz hava, su ve biyoçeşitlilik gibi temel ekosistem hizmetlerinin dikkate alınmadığını belirtmektedir. Rapor, gelecekteki çevresel faydaların mevcut ekonomik kazançlardan daha düşük bir değerle ölçüldüğü ve iskontonun bunu destekleyen bir argüman olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu yaklaşım özellikle nesiller arası eşitlik bağlamında etik açıdan sorgulanabilir. Pratik açıdan bakıldığında, gelecekteki teknolojilerin sorunları çözeceği beklentisi günümüzde ekosistem tahribatına yol açmaktadır. Oysa kaybedilen ekosistem hizmetlerinin birçoğu geri dönüşü olmayabilir. Rapor, politikaların uzun vadeli sürdürülebilirlik ilkesi gözetilerek oluşturulması ve gelecek nesillere önemli çevresel maliyetlerin aktarılmasını önlemek için ekonomik büyüme ile ekolojik koruma arasında bir denge kurulması gerektiği vurgulanmaktadır (TEEB, 2008: 30).

3. Biyoçeşitliliğin korunması için gerekli politikaların oluşturulmamasının potansiyel sonuçları nelerdir?

Rapor, 2050 yılına kadar gerekli politikaların oluşturulmamasının yedi temel sonucu olacağını öngörmektedir. Doğal alanların kaybı, yoğun tarım ve biyoçeşitliliğin azalması, mercan resiflerinin risk altında olması, hassas mangrov ekosistemleri, küresel balıkçılık sektörünün çöküşü, iklim değişikliği ve türlerin yok olması ile istilacı yabancı türler diye bir kategorileştirme yapılmıştır.

Rapor, 2050 yılına kadar doğal alanların %11'inin kaybedebileceği öngörülmektedir. Bu kayıp, ekosistemlerin direncini azaltacak ve temiz hava, su ve verimli toprak gibi hizmetlerin sağlanması için hayati önem taşıyan ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin azalmasına neden olacaktır. Ayrıca, tarımın yoğunlaşması ve biyoçeşitlilik kaybının artmasıyla sonuçlanabilecek düşük verimli tarım arazilerinin dönüştürülmesi de muhtemeldir. Rapor

ayrıca, 2030 yılına kadar mercan resiflerinin %60'ının kaybedilebileceğini ve bu durumun kıyı koruma, balıkçılık ve turizm gibi temel hizmetlerin kaybıyla sonuçlanabileceğini belirtiyor. Benzer şekilde, mangrov ormanlarının yok edilmesi de önemli bir tehdit olarak ön plana çıkıyor. Bu ormanlar, fırtınalara ve tsunamilere karşı koruma sağlar ve balıklar için üreme alanı olarak önemli bir rol oynar. Ancak, bu alanların birçoğu ticari kazanç için dönüştürülebilir, bu da yerel nüfusun bu ekosistem hizmetlerinden mahrum kalmasına neden olabilir. Rapor ayrıca, aşırı avlanma ve etkili politika müdahaleleri yapılmaması durumunda küresel balıkçılığın çökmesine dikkat çekiyor. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeler için küresel gıda tedarikinde önemli bir aksaklığa sebep olabilir. Ayrıca, iklim değişikliğinin etkilerinin biyoçeşitlilik kaybını şiddetlendireceği ve istilacı yabancı türlerin küresel ticaret ve hareketlilik nedeniyle artan tehditler oluşturduğu da belirtiliyor. Rapor ayrıca, biyoçeşitlilik kaybının özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksul kesimi orantısız bir şekilde etkilediğini vurguluyor. Yoksul kesim, temiz su, verimli topraklar ve balık stokları gibi doğal sermayenin kaybına uyum sağlamak için gerekli kaynaklardan yoksun oldukları için çevresel bozulmaya karşı en savunmasız gruplardır. Rapor bu nedenlerle uygun politikaların biyoçeşitlilik ve ekosistemlerin korunması için hayati önem taşıdığını ve bu politikaların benimsenmemesi durumunda geri döndürülemez sonuçlarla karşılaşabileceğimizi vurgulamaktadır. Dolayısıyla, acil eylemler ve politikaların gerekliliği ifade edilmektedir (TEEB, 2008: 17).

OECD tarafından yayınlanan 2030'a kadar Çevre Genel Görünümü raporunda ise, 2008 yılından itibaren 2030'a kadar olabilecek çevresel etkileri ifade edilmiştir. Aşağıdaki sorular ile raporda yeşil büyüme bağlantıları incelenmiştir:

1. Önemli çevresel zorlukların çözümlenmesinin çevresel ve ekonomik etkileri nelerdir?

Rapor, gerekli politikaların uygulanması halinde çevresel iyileştirmelerin görece daha az ekonomik maliyetlerle gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. Bu noktada örnek olarak nitrojen ve sülfür oksit gibi ana kirletici maddelerin 2030 yılına kadar %31 ve %37 oranında düşürülmesinin mümkün olduğu verilmiştir. Bunların küresel ekonomide maliyetlerinin düşük olacağı ve GSYH büyümesini yaklaşık yüzde 0.03 puan azaltacağı ifade edilmiştir (OECD, 2008: 28-29). Dolayısıyla bu noktada, hem sera gazı emisyonlarının azaltılmasına katkı sağlanırken hem de çevresel iyileştirmenin gerçekleşmesinin ekonomik açıdan mümkün olduğu anlamına gelmektedir.

2. Yeşil büyümenin teşvik edilmesinde etkin kaynak kullanımı ve eko-inovasyonun sağlayabileceği faydaları nelerdir?

Rapor, küreselleşmenin eko-inovasyon ile etkin kaynak kullanımının geliştirilmesi ve yayılmasına fırsatlar yaratabileceğini vurgulamaktadır. Bu noktada, biyoyakıt üretimi amacıyla arazi kullanımının genişletilmesiyle bağlantılı çevresel etkilerin azaltılmasını sağlayabilecek ikinci nesil biyoyakıtlar gibi teknolojik ilerlemeler önem kazanmaktadır. Dolayısıyla rapor bu noktada, Çin ve Hindistan'ın altyapı yatırımları yapıldıkça yeni eko-teknolojilerin uygulanabileceği temel alanları temsil edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca rapor, çevresel ürünlerin ticaretinin serbest bir hale gelmesi, AR-GE için devlet desteği ve güçlü kurumsal çerçevelerin bir araya getirilmesinin, firmaların inovasyonları ve yeşil teknolojileri uygulamaya almaları açısından şart olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla, eko-inovasyon ile çevresel etkilerin en aza düşürülmesi gerçekleşirken ekonomik üretim artırılabilir (OECD, 2008: 28-30).

3. Yeşil büyüme politikalarının uygulanmasının karşısındaki başlıca engeller nelerdir?

Rapor, endüstriyel rekabet edilebilirlik üzerindeki potansiyel etkisi ve doğal kaynakların ve kirliliğin düşük fiyatlandırılması olarak iki ayrım yapmıştır. Endüstriyel rekabet edilebilirlik üzerinde özellikle enerji alanındaki şirketlerin emisyon standartlarına ve yeşil vergiler benzeri çevresel yönetmeliklerin yürürlüğe girmesine karşı direnmektedir. Bu durumun, küresel rakiplerine nazaran kendilerini dezavantajlı bir konuma getireceğinden çekinmektedirler. Fakat, rapor bu konuda çevre politikalarının aslında uzun vadede verimlilik kazanımlarını sağlayacağını belirtmektedir. Öte yandan, ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan çevresel zararın tüm maliyetleri piyasaya yansıtılmamaktadır. Dolayısıyla çevresel dışsallıkların doğru fiyatlandırılmasının kaynak ve enerji verimliliğini artırılması için itici bir kuvvet olacağı vurgulanmaktadır. Ancak, rapor bu durumun gerçekleşmesinin siyasi açıdan zor kararlar gerektiğini de ifade etmektedir. Bu nedenle, özellikle tarım ve enerji gibi alanlar üzerinde politik önlemlerin kademeli olarak hayata geçirilmesi ve zararlı sübvansiyonların kaldırılması şeklindeki reformlar ile bu zorlukların aşılmasında büyük bir etkiye sahip olacağı öne sürülmüştür (OECD, 2008: 31-34).

2008 yılındaki diğer bir rapor ise IMF tarafından yayınlanan İklim Değişikliğinin Mali Etkileri isimli rapordur. Yeşil büyüme açısından bu raporun önemli noktaları şunlardır:

1. İklim değişikliğinin ekonomik sonuçları nelerdir?

İklim değişikliği esasen bir dışsalılık sorunu olması ile birlikte sera gazı emisyonlarının yol açtığı genel zararı çözebilmek için uluslararası işbirliği gerekmektedir. Geçmişteki emisyonların %80'inden yükümlü olan gelişmiş ülkeler, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri orantısız biçimde etkileyen iklim değişikliği sonuçlarını azaltmak için daha fazla sorumluluk üstlenmelidir. Dolayısıyla küresel emisyonların %60-80 azaltılması için 2020-2040 yılları arasında kolektif bir şekilde aksiyon alınması gereklidir (IMF, 2008: 6).

2. Kamu maliyesi iklim değişikliğinden nasıl etkilenmektedir?

Rapor, iklim değişikliğini çeşitli ülkelerde kamu maliyesi üzerinde hem acil hem de kalıcı mali sonuçları olduğunu ifade etmektedir. Gelir azalmaları, kamu harcamalarında artış, altyapı üzerinde baskı, nesiller arası mali yük, mali koordinasyon zorlukları, piyasa başarısızlıkları, uyum maliyetleri, vergi gelirlerine bağımlılık gibi sonuçlar ifade edilmiştir. Bu noktada rapor, çözüm önerisi olarak azaltım ve adaptasyon için mali araçları da önermiştir. Karbon fiyatlandırması, kamu harcamalarının yeniden tahsisi, destekleyici vergi politikaları, kamu mallarının sağlanması, gelir getirici önlemler, zamanlar arası değerlendirmeler, inovasyon teşvikleri ve mali maliyetlerin değerlendirilmesi yolları ile kamu maliyesi üzerindeki iklim değişikliği etkilerinin azaltılabileceği ifade edilmiştir (IMF, 2008: 6-35).

3. Karbon fiyatlandırması iklim değişikliğini azaltma noktasında nasıl bir işlev sağlayabilir?

Rapor, karbon fiyatlandırma prensipleri, karbon fiyatlandırma mekanizmaları, sosyal ve ekonomik faydalar, uluslararası koordinasyon, zorluklar ve değerlendirme konuları içerisinde soruyu cevaplamaktadır. İlk olarak karbon fiyatlandırma prensipleri içerisinde ekonomik sinyaller belirtilmiştir. Bu, işletmeler ve tüketicilere karbon salınımlarının maliyetleri hakkında bir uyarı göndererek karbon ayak izlerinin azaltılmasına yönlendirir. Dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi ile karbon üzerinde bir fiyat konulması ile daha sürdürülebilir alternatiflerin cazip gelmesi sağlanmaktadır. Gelir yaratma noktasında karbon fiyatlandırılması, kamu hizmetlerine mali destek sağlaması amacıyla devlete ekstra gelir yaratacak ve böylece kamu maliyesi üzerindeki mali yük azaltılabilecektir (IMF, 2008: 9-11).

4.2.2. 2009 Yılı Raporları

2009 yılında tam anlamıyla yeşil büyümeyi doğrudan ilgilendiren raporlar yayınlanmıştır. Bu yıl içerisindeki yeşil büyüme üzerindeki gelişmelerini inceleyelim. UNEP tarafından yayınlanan Küresel Yeşil Yeni Anlaşma: Bir Politika Özeti isimli rapor ile incelemeye başlanacaktır. Bu rapor, isminden de anlaşılacağı üzere küresel ekonomik krizin

etkileri sonucunda politik bir çözüm önerisi kapsamında yeşil çözümlerin entegrasyonunu içermektedir. Bu nedenle, aşağıdaki sorular üzerinden incelenecektir:

1. Yeşil büyüme mali yardımlar ile nasıl geliştirilebilir?

Rapor, 3 trilyon dolar küresel mali yardımların büyük bir bölümünün yeşil yatırımlara aktarılmasını tavsiye etmektedir. Bu bağlamda hedeflenen sektör yatırımları enerji verimli binalar, sürdürülebilir ulaşım, sürdürülebilir enerji, tarım ve tatlı su olarak değerlendirilmiştir. Enerji verimli binalar ile devletler, enerji verimliliğinin artırılması amacıyla kamu binalarının iyileştirilmesine yönelik teşvik edilmelidir. Sera gazı emisyonlarını yaklaşık %30-40 civarında artıran bu binalar, yalıtımda iyileştirme ile enerji tasarrufu sağlayan cihazların tesis edilmesi ile güçlendirilerek enerji tasarrufunu yaklaşık %80 civarında azaltabilir. Dolayısıyla bu durum hem sera emisyonlarını azaltacak hem de yeşil teknoloji ve inşaat alanlarında istihdamı artıracaktır. Rapor bu noktada Almanya ve Fransa'yı öncü ülkeler kapsamında değerlendirmektedir (UNEP, 2009: 6).

Sürdürülebilir ulaşım sistemleri enerji verimliliğini artırabilir. Bu noktada rapor, toplu taşımanın geliştirilerek yeşil teknoloji uyumlu olmasını teşvik etmektedir. Dolayısıyla yakıt tasarruflu araçlar ve daha temiz ulaşımın önü açılacaktır. Ayrıca düşük emisyonlu araçların üretimlerinin artırılması ile birlikte hızlı tren gibi toplu ulaşım yatırımların küresel ölçekte yaklaşık 3.8 milyon istihdam yaratma potansiyeli vardır (UNEP, 2009: 7).

Rapor, sürdürülebilir enerjin akıllı şebekeler üzerinden geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Rüzgar, jeotermal ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimini destekleyebileceği öngörülmüştür. Bu sektörler karbon emisyonlarının azalmasına yardımcı olmakla birlikte yüksek yatırım getirileri sağlayabilecektir. Dolayısıyla karbon bağımlılığı da azalacağı tahmin edilmektedir (UNEP, 2009: 7-8).

Tarım ve tatlı su açısından rapor, gelişmekte olan ülkelerin verimliliği artırmak için su yönetim sistemlerini daha sürdürülebilir bir noktaya getirmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Tarım ve su yönetim sistemleri sektör açısından bakıldığında yüksek sosyal getiri kazandırmasının yanında yoksullukla mücadele ve gıda güvenliğini sağlayabilir. Dolayısıyla bu sektörlerde hem istihdam hem de hassas toplulukların dayanıklılıkları artırılabilir. Rapor, yeşil yatırımların istihdamı artırıcı etkisini göz önüne almaktadır. Ayrıca, yeşil büyümeye yatırım yapmak, karbon bağımlılığını azalmasının yanında çevre dostu sektörlerle teşvik ederek ekonomik toparlanma ve uzun vadede sürdürülebilirlik faydalarının oluşacağını ifade etmiştir (UNEP, 2009: 8).

2. Global ekonomik iyileşmenin bir parçası olarak yeşil altyapıyı hedeflemenin gerekçesi nedir?

Rapor, çevresel ve finansal krize yanıt olarak yeşil altyapının global ekonomik iyileşme için dört temel neden sunmaktadır. Bunların ilki olarak, çoklu krizlerin sunduğu fırsattır. Dünyada ekonomik durgunluk, iklim değişikliği ve ekolojik bozulma gibi birçok krizin var olması nedeniyle yeşil altyapının benimsenmesi tarihi bir fırsat olarak görülmektedir. Bu kapsamda ülkeler mali sistemlerini sürdürülebilir yatırımlara yöneltmesi ile hem karbon emisyonlarının azaltılmasına hem de yeşil yatırımları koordine etme imkanı olduğunu ifade etmektedir. İkinci olarak, yeşil sektörlere daha yüksek yatırım getirisi sunulmaktadır. Yeşil sektörler, fosil yakıt gibi geleneksel sektörlere oranla daha yüksek sermaye getirisi sağladığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda rapor, yenilenebilir enerji ve yeşil bina iyileştirmelere olan yatırımlar hem karbon emisyonlarını azaltmakta olduğunu hem de geleneksel enerji sektörlerine olan yatırımlara kıyasla harcanan paraya göre daha fazla istihdam sağlayacağını belirtmiştir. Diğer bir gerekçe ise uzun vadeli ekonomik istikrarın itici gücü olarak yeşil altyapıdır. Yeşil altyapı yatırımları enerji güvenliğini sağlamakta olduğu ifade edilmiştir. İstikararlı bir sürdürülebilir büyüme modelleri oluşturacağı ve bunun sonucunda da petrol ve kömür gibi sınırlı enerji kaynaklarına daha az ihtiyaç duyulacağı belirtilmiştir. Son olarak yoksulluğun azaltılması ve giderilmesi gerekçesi sunulmuştur. Bu, yeşil yatırımların çevresel bozulmayı azaltıp, kaynak kıtlığını daha sürdürülebilir bir duruma getirmesi için gelişmekte olan ülkeler için gerekli olduğu saptanmıştır. Rapor, sürdürülebilir tarım ve tatlı su yöntemlerine yapılacak olan yatırımların kırsal nüfus için istihdam sağlayacağını ve yaşam koşullarının iyileştirilebileceğini ifade etmektedir (UNEP, 2009: 5-6).

3. Sürdürülebilir ulaşım için gerekli ve önerilen politikalar nelerdir?

Rapor, sera gazı emisyonlarının azaltılmasına, yeşil işlerin oluşturulmasına ve enerji verimliliğinin sağlanmasına odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bunların gerçekleştirilmesi ile daha sürdürülebilir ulaşım sisteminin oluşturulmasına yol açabilir. Bu kapsamda önerilen politikalar, enerji verimli ve düşük karbonlu ulaşım yöntemlerine geçiş, temiz ve şehir içi toplu taşıma sistemlerine yatırım ve daha çevreci araçlar ve altyapıdır.

İlk olarak, toplu taşıma, motorsuz ulaşım ve daha çevre dostu araçlar ile hem daha enerji tasarruflu hem de çevresel kirlenmeyi azaltacak sistemler politika yapımcılar tarafından yatırım yapılmaya teşvik edilmelidir. Rapor bu düzenlenmelerin uygulanmaması halinde 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarının %80 oranında artacağını ve her geçen yıl %2 civarında ulaşım

harcanan enerjinin talebini azaltmak için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, demiryolu ve otobüs hızlı transit sistemleri, entegre toplu taşıma ve motorsuz taşıma, araçlar için geliştirilmiş enerji verimli sistemlere odaklanması gerektiği ifade edilmiştir (UNEP, 2009: 7).

Temiz ve şehir içi toplu taşıma sistemlerine yatırımlar hem emisyonları azaltılmasına yardımcı olacak hem de istihdam fırsatları yaratacaktır. Bu kapsamda rapor, ABD'nin hızlı ray sistemi için 10 yıllık bir federal yatırım programı ile 250.000 kişiye istihdam sağlayabileceğini ifade etmiştir. Diğer yandan ise Güney Kore'nin 7 milyar dolarlık bir yatırım ile toplu taşıma ve demiryolları inşaatları ile 138.000 kişiye istihdam sağlayacağı belirtilmektedir (UNEP, 2009: 8).

Son olarak, politika yapıcılarının yeşil teknolojiler olarak hibrit ve elektrikli araçlara öncelik vermesi ile fosil yakıtlara olan bağımlılığı düşürülebilir. Bu kapsamda verilecek olan sübvansiyonlar ile yeşil dönüşümün desteklenmesi gibi politik destekler verilerek daha çevreci araçlar ve altyapı oluşturulabilir. Rapor, Güney Kore'nin toplu taşıma altyapısına ve yeşil araçlara yaptığı yatırımı örnek göstermiştir (UNEP, 2009: 7-8).

4. Gelişmekte olan ülkeler yeşil büyümede nasıl bir rol oynamaktadır ve nasıl desteklenmelidir?

Rapor, gelişmekte olan ülkelerin yeşil büyümedeki önemli rolünü ve bu ülkelerin çevresel bozulma ve iklim değişikliğine karşı daha savunmasız olmaları nedeniyle desteklenmeleri gereken çeşitli yolları vurgulamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin tarım, tatlı su yönetimi ve sağlık önlemlerine odaklanması önerilmektedir çünkü bu sektörler yoksulluğun azaltılması gibi önemli sosyal getiriler sağlamaktadır. Bununla birlikte, yeşil ekonomiye geçişin mali kaynak ve teknoloji eksikliği nedeniyle zor olabileceği belirtilmektedir. Rapor, yeşil büyümeyi desteklemek için kilit sektörlerdeki yatırımlara öncelik verilmesini önermektedir. Tarım sektörü, gelişmekte olan ülkelere büyük bir istihdam kaynağı olup organik tarım ve sürdürülebilir sulama sistemlerinin kullanılması önemlidir. Tatlı su yönetimi, gelişmekte olan ülkelerin verimsiz su sistemlerine sahip olmaları nedeniyle önemli bir alan olarak vurgulanmaktadır. Bu sektörlerde yapılan yatırımların milyonlarca iş imkanı yaratabileceği ve önemli bir kaynak israfını azaltabileceği belirtilmektedir. Ayrıca yeşil altyapı yatırımlarının yoksulluğun azaltılması için kritik olduğu vurgulanmaktadır. Geçimini ekosistem hizmetlerine dayandıran yoksulların, bu kaynakların bozulmasıyla doğrudan etkilendiği belirtilmektedir. Bu nedenle, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım ve tatlı su yönetimi gibi sektörlerde yapılan

yatırımların hem çevresel sürdürülebilirlik sağlayabileceği hem de yoksulları kurtarabileceği ifade edilmektedir (UNEP, 2009: 6-9).

Raporda, gelişmekte olan ülkelerin yeşil ekonomiye geçiş için uluslararası yardım ve teknoloji transferine ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Bu ülkelerin mali kaynak eksikliği ve teknolojik kapasiteleri nedeniyle desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kalkınma yardımlarının sürdürülebilir altyapı projelerine yönlendirilmesi, teknoloji transferinin teşvik edilmesi ve yerel Ar-Ge kapasitelerinin güçlendirilmesinin önemli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi doğrultusunda gelişmekte olan ülkelere mali yardım ve teknoloji desteği sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Yeşil büyümeyi desteklemek için gelişmekte olan ülkelerin iç politikalarında reform yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bazı sübvansiyonların kaldırılması, mali teşviklerin uygulanması, sürdürülebilir kentleşme ve tatlı su kaynaklarının yönetiminin iyileştirilmesi gibi politikaların yeşil büyümeyi teşvik edeceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, kapasite geliştirme ve eğitimin de önemine değinilmektedir. Yeşil teknolojilerin ve uygulamaların etkin bir şekilde uygulanabilmesi için yerel kurumların güçlendirilmesi, eğitim programlarının oluşturulması ve Güney-Güney işbirliği çerçevelerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu girişimlerin gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir bir ekonomik modele geçiş yapmalarını sağlayacağı ifade edilmektedir (UNEP, 2009: 9-12).

2009 yılındaki diğer önemli bir rapor ise, IEA tarafından yayınlanan Dünya Enerji Görünümü raporudur. Aşağıdaki sorular üzerinden incelenmiştir:

1. Yeşil enerji ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi için ne tür finansal yatırımlar yapılmıştır?

Dünyadaki birçok hükümetin yeşil enerji girişimlerinin sağlanması için açıkladıkları teşvik paketlerine ayrılan fon miktarı yaklaşık 242 milyar dolar civarındadır. Bu fonlar, yenilenebilir enerji projeleri, demiryolu altyapısı iyileştirmeleri ve araçların verimliliğinin artırılması gibi yeşil ekonominin çeşitli sektörlerine yönelik kullanılmaktadır. Özel sektörün de yatırım yapması teşvik edilmektedir. Rapor, hükümetler tarafından enerji projelerine yapılan her 1 dolarlık yatırıma, özel yatırımcılar tarafından 3,6 dolar daha fazla yatırım yapıldığını ifade etmektedir. Yeşil teknolojilerin geniş çapta benimsenmesini sağlamak ve sürdürülebilir bir enerji geleceği oluşturmak için bu çarpan etkisinin anahtar bir rolü bulunmaktadır. Hükümetler, doğrudan yatırımların yanı sıra temiz enerji politikası desteği, düşük karbon teknolojilerinde Ar-Ge çalışmaları ve yenilenebilir enerji dağıtımını teşvik etmek için çeşitli teşvik programları

oluşturmuştur. Bu yatırımlar, küresel iklim hedefleriyle uyumlu olarak sera gazı emisyonlarının azaltılmasına ve ekonomik toparlanmanın sağlanmasına yöneliktir. Hükümetler, yeşil enerjiye yapılan yatırımın birçok etkisinin olduğu ifade edilerek sadece mali krize yanıt değil, aynı zamanda uzun vadede kazançlı bir strateji olarak çevresel, ekonomik ve sosyal faydalar sağlayacak düşük karbon ekonomisine geçişin önemini de kabul etmiştir (IEA, 2009: 173-174).

2. Devlet politikaları daha düşük karbon teknolojilerine yatırımı nasıl artırabilir?

Finansal kriz gibi ekonomik zorluk dönemlerinde, hükümet politikaları düşük karbonlu teknolojilere yatırım yapılmasını sağlar. Bu politikalar, piyasa koşulları zor olduğunda dahi temiz enerji yatırımlarının devam etmesi için teşvikler ve çerçeveler sunar. Raporda vurgulanan temel stratejiler arasında teşvik finansmanı, düzenleyici çerçeveler, Ar-Ge desteği, özel yatırım seferberliği ve enerji sektörünün uzun vadeli ihtiyaçlarının ele alınması yer almaktadır.

Teşvik finansmanı, hükümetlerin düşük karbon teknolojilerini desteklemek için mali kaynaklar sağlamasıyla gerçekleşir. Ulusal teşvik paketleri aracılığıyla yeşil enerjiye 250 milyar dolar tahsis edilmiştir. Bu finansman, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, toplu taşıma ve düşük karbonlu araçları kapsar. Teşvik fonları, yeni teknolojilerin başlangıç maliyetlerini dengelemek için kullanılır ve bu da işletmeler ve tüketiciler için daha cazip hale getirir. Düzenleyici çerçeveler de önemli bir rol oynar. Karbon fiyatlandırması, yenilenebilir enerji hedefleri ve emisyon standartları gibi düzenlemeler, endüstrileri daha temiz alternatiflere yönlendirir. Hükümetler ayrıca Ar-Ge için karbon yakalama ve depolama, gelişmiş biyoyakıtlar ve yeni nesil güneş ve rüzgar teknolojilerine mali destek sağlar. Bu, sürekli inovasyonu teşvik eder. Böylece, düşük karbonlu çözümlerin maliyetlerini düşürmek ve verimliliklerini artırmak için zaman içinde yardımcı olur. Son olarak, finansal krizin kısa vadede atlatılması önemlidir, ancak hükümetler aynı zamanda düşük karbonlu bir ekonomiye uzun vadeli geçişe de odaklanmaktadır. Altyapı, şebeke modernizasyonu ve enerji depolama alanında stratejik planlama, enerji sisteminin uzun vadede daha dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirilmesini sağlar. Uluslararası anlaşmalar ve iklim eylemi ile birlikte bu politikalar, küresel sıcaklık artışını sınırlamak ve sürdürülebilir bir enerji geleceği sağlamak için önemli bir rol oynayacaktır (IEA, 2009: 172-174).

3. Uluslararası iklim anlaşmalarının yeşil büyümenin gerçekleşmesinde nasıl bir etkisi bulunmaktadır?

Anlaşmalar, küresel çerçevede sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ederken sera gazı emisyonlarının azaltılması için de politik yapılandırma sunmaktadır. Rapor yeşil büyümenin

geliştirilmesi için Kopenhag'daki UN İklim Değişikliği Konferansı, üst sınır ticaret sistemleri ve karbon fiyatlandırması, sektörel anlaşmalar, gelişmekte olan ülkeler ve uzun vadeli taahhütler kapsamında değerlendirmiştir. Uluslararası anlaşmalar, ülkelerin ekonomik kalkınmayı çevresel sürdürülebilirlikle uyumlu hale getirecek uzun vadeli stratejileri benimsemelerini teşvik etmektedir. Bu stratejiler, yenilenebilir enerjiye geçişi, enerji verimliliğinin artırılmasını ve fosil yakıtlara olan bağımlılığın azaltılmasını içermektedir. Anlaşmalar, ülkeleri yeşil büyümeyi ulusal politikalarına entegre etmeye ve iklim eylemini sadece kısa vadeli bir çaba değil, sürdürülebilir bir yaklaşım olarak benimsemeye teşvik etmektedir (IEA, 2009: 56-57).

4.2.3. 2010 Yılı Raporları

2010 yılı yeşil büyümenin gelişmesi için en verimli yıllardan biri olduğu söylenebilir. Bu yıl içerisinde önemli raporlar hem direkt hem de dolaylı olarak yeşil büyümeye atıf yapmıştır. Bu yıl içerisindeki yeşil büyüme stratejilerinin oluşturulduğu ilk rapor, Yeşil Büyüme Stratejisi Ara Raporu: Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Taahhüdümüzü Uygulamak adlı OECD raporudur. Rapor yeşil büyüme açısından aşağıdaki gibi incelenmiştir:

1. Yeşil büyümeye doğru geçişi destekleyecek temel stratejiler nelerdir?

Rapor, sermaye ve işgücünün yeniden tahsisi, işgücü piyasası politikaları, yenilikçi finansman mekanizmaları, uluslararası işbirliği, yeşil büyüme göstergelerinin geliştirilmesi olarak temel stratejileri sıralamıştır.

Yeniden tahsis ile uyum maliyetlerinin daha az hale getirilmesi ve daha yeşil sektörler kaynakların yönlendirilmesini kapsamaktadır. Bu strateji ile fosil yakıtların gibi çevresel olarak zararlı sektörlerin potansiyel düşüşlerinin yönetilmesini içerir. İşgücü piyasası politikaları, çalışanların yeniden beceri kazanmalarını ve yeşil sektörler geçiş yapmalarını sağlamayı hedefler. Bu kapsamda çalışanların becerileri yenilenebilir enerji ve yeşil inşaat gibi sektörlerde geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yenilikçi finansman mekanizmaları ise yeşil projeleri desteklemek amacıyla finansal araçları içerir. Yeşil tahviller ve fonlar ile yeşil faaliyetler desteklenir. Bu araçlar ile yeşil sektörlerin büyümesi hedeflenmektedir. Uluslararası işbirliği, küresel kamu mallarının finansmanı için önemlidir ve teknoloji transferi ve inovasyonun teşvik edilmesine yardımcı olur. Bu kapsamda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin yeşil dönüşümde başarı sağlanması amaçlanmaktadır. Yeşil büyüme göstergeleri ise sürdürülebilir bir ekonomiye geçişin takip edilmesini ve yeşil politikaların etkinliğinin değerlendirilmesini

sağlar. Bu noktada ülkelerin yeni muhasebe çerçevelerini uygulamaya koyması hedeflenmiştir (OECD, 2010: 23-24).

2. Yeşil büyümenin önündeki engeller nasıl aşılabilir?

Rapor, çevreye zararlı sübvansiyonların reform edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fosil yakıt tüketimi, tarımsal faaliyetler ve balıkçılık sübvansiyonları bu noktada düzeltilmelidir. Çevresel ticaret engellerinin kaldırılması gibi politik önlemler, yeşil büyümeyi teşvik etmek ve çevresel sürdürülebilirliği artırmak için önemli adımlardır. Zararlı sübvansiyonların kaldırılması, temiz teknolojilerin benimsenmesine sebep olmakla birlikte çevresel açıdan daha sürdürülebilir olan ürünlerin küresel ticarete daha tercih edilebilir bir noktaya geleceği belirtilmiştir. Politika tutarlılığının güçlendirilmesi ile farklı sektörlerdeki politikaların yeşil büyüme hedefleriyle uyumlu olması sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda önceki hedeflerin gerçekleştirilebilmesinin yolu politik uyumluluktan geçmektedir. Çevre politikalarının sürece uygun hale getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Raporda belirtilen diğer konu ise yeşil teknolojilerin teşvik edilmesidir. Yeşil büyümeyi desteklemek ve çevresel sürdürülebilirliği artırmak için önemli bir adımdır. Özel Ar-Ge faaliyetleri, kamu yatırımları, uluslararası işbirliği ve yeşil teknoloji transferi gibi önlemler, yeşil inovasyonu teşvik ederek çevresel zarar azaltabilir ve yeni iş fırsatları yaratabilir (OECD, 2010: 23-24).

3. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin yeşil büyüme stratejilerindeki başlıca unsurlar nelerdir?

Sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesi için farklı fakat tamamlayıcı unsurlara odaklanılmıştır; gelişmekte olan ülkelerde, doğal kaynak yönetimi, iklim dirençli büyüme, düşük karbonlu büyüme olarak özetlenebilir. Yoksulluğun azaltılması için bağımlı olunan ormanlar, balıkçılık ve yaban hayatı gibi kaynakların bozulmasının çevresel sürdürülebilirliği olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Bu kapsamda, doğal kaynak yönetimi ile bu tehditleri ortadan kaldırmak hedeflenmiştir. Dolayısıyla bu kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Ayrıca, iklim değişikliğinin gelişmekte olan ülkeler için oluşturduğu risklere karşı dirençli büyüme stratejileri uygulanmalıdır. İklim değişikliğine uyum sağlamak için ulusal, yerel ve topluluk düzeyinde çözümler geliştirilerek, iklim risklerine karşı kırılganlığın azaltılması önem taşımaktadır. Son olarak, düşük karbonlu büyüme teşvik edilmeli ve gelişmekte olan ülkeler, daha temiz enerji kaynaklarına geçiş yaparak sağlık, güvenlik ve cinsiyet eşitliği gibi alanlarda iyileşme sağlayabilir. Ayrıca, ormansızlaşma ile mücadele yeni

gelir fırsatları da sunmaktadır (OECD, 2010: 63-64). Özetle, gelişmekte olan ülkelerde kullanılabilir yeşil büyüme stratejileri bu şekildedir.

Gelişmiş ülkeler, sera gazı emisyonlarını azaltmak ve düşük karbonlu ekonomik sistemlere geçişlere odaklanmıştır. Yeşil büyüme stratejileri ile enerji verimliliğini yükseltmeye, temiz teknolojilere yatırımlar yapmaya ve yenilikçi yeşil işleri teşvik etme politikalarını kapsamaktadır. Bu politikalar ile hem geleneksel sektörlerin verdiği çevresel zararın azaltılması hem de yeşil işler ve endüstriler yaratmayı amaçlamaktadır (OECD, 2010: 63-64).

4. Yeşil inovasyonu ve işgücü piyasası geçişlerini teşvik etmek için hangi politikalar önerilmektedir?

Yeşil inovasyonu ve işgücü piyasası geçişini teşvik etmek için birkaç politika önerilmektedir. İlk olarak, beceri geliştirme ve yeniden beceri kazandırma teşvik edilmelidir. Bu çerçevede, yeşil sektörleri destekleyen eğitim programlarıyla çalışanların yeşil ekonomi için gereken becerileri edinmeleri sağlanmalıdır. İkinci olarak, işgücü piyasasının uyarlanabilirliği önemlidir. Esnek çalışma politikaları, çalışanların geri çekilen sektörlerden yeşil sektörlere geçiş yapmalarını kolaylaştırırken koruma sağlamalıdır. Ayrıca yeşil işlere kamu yatırımı yapılması gerekmektedir. Bu, yeşil altyapı projelerinin desteklenmesi ve ekonomik durgunluk dönemlerinde yeşil işlere olan talebi canlandırma amacı taşır. Bölgesel farklılıklar da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun sebebi olarak, yüksek emisyonlu endüstrilere bağımlı bölgeler, yeşil büyümeye geçişte zorluklarla karşılaşabilir. Son olarak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi önemlidir çünkü birçok KOBİ, yeşil büyümeye uyum sağlama konusunda bilgi ve farkındalıktan yoksundur. Bu nedenle, KOBİ'lerin yeşil dönüşüme katılmaları için eğitim ve idari yüklerin azaltılması gerekmektedir (OECD, 2010: 56-57).

2010 yılındaki diğer incelenmesi gereken rapor ise yine OECD tarafından yayınlanan Endüstride Eko-İnovasyon Yeşil Büyüme için Mümkün Kılmak adlı rapordur. Rapor aşağıdaki sorular üzerinden incelenmiştir:

1. Yeşil büyümenin gerçekleştirilmesinde eko-inovasyon nasıl bir görev sağlar?

Rapor, eko-inovasyonun yeşil büyümenin desteklenmesi için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu, çevresel etkilerin düşürülmesi ve ekonomik yararların yükseltilmesi için hem yeni teknolojilerin hem de teknoloji dışı yeniliklerin uygulanmasını sağlar. Ayrıca endüstrilere rekabet avantajı sağlaması ile yeni sektörlerin yaratılması noktalarında yeşil

büyümeye katkısı bulunur. Hem iklim değişikliği hem de çevresel sorunların iyileştirilmesinde OECD, radikal değişikliklerin gerekliliğini vurgulamıştır. Dolayısıyla, eko-inovasyon hem çevresel sürdürülebilirliği korurken hem de sistematik yeniliklerle büyük fırsatlar sağlayacaktır (OECD, 2009: 208-262).

2. Eko-İnovasyona konu olan temel sektörler nelerdir?

Rapor, otomotiv ve taşımacılık sektörü, demir ve çelik sektörü ile son olarak elektronik sektörünü temel olarak almıştır. Otomotiv ve taşımacılık sektörü içerisinde CO2 ve diğer emisyonların azaltılması ve enerji verimliliği ile alternatif ulaşım türleri yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Demir ve çelik sektörü ise küresel olarak yaklaşık %7 seviyesinde CO2 emisyonu yaymaktadır. Dolayısıyla bu sektörün eko-inovasyon süreci bu durumu düzeltmek için enerji tüketiminin azaltılmasını hedeflemektedir. Elektronik sektörü, enerji tüketimi açısından diğer sektörlerdeki çevresel etkilerin azaltılması için fırsat sağlamaktadır. Rapor, enerji tasarrufu sağlayan tasarımlarla geri dönüşüm üzerindeki yeniliklerin potansiyel çözüm olabileceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda veri merkezlerindeki enerji verimliliği ile akıllı enerji yöntemine geçilmesi bir eko-inovasyon örneği olduğu ifade edilmiştir (OECD, 2009: 71-79).

3. OECD ülkeleri, yeşil büyüme ve eko-inovasyonu nasıl teşvik ediyor?

Rapor, hem arz hem de talep yönlü olarak belirlenen stratejiler olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre OECD ülkeleri, eko-inovasyonu inovasyon stratejilerine entegre etme konusunda çabalar göstermektedir. Örneğin Japonya, eko-inovasyonu ulusal inovasyon stratejisinin bir parçası olarak benimsemekte ve kaynak verimliliğini artırmak ve çevresel zorlukları ele almak için önemli bir strateji olarak vurgulamaktadır. Yunanistan da eko-inovasyonu ülkenin bilgiye dayalı bir ekonomiye geçişinde itici güç olarak görüp vurgulamaktadır. Bazı ülkeler, çevre politikalarını geliştirmek için "aşağıdan yukarıya" bir yaklaşım benimsemekte ve çeşitli tematik komiteler kurarak somut programlar geliştirmektedir. Örneğin, Fransa çevre politikalarını Le Grenelle de l'Environnement¹ ile geliştirirken, Danimarka yeşil bilişim teknolojisi kullanımını teşvik etmek için Yeşil Bilişim Teknolojileri Eylem Planı başlatmıştır. Eko-inovasyon genellikle devlet daireleri arasında koordinasyon gerektiren bir işbirliğini içerir. Hükümetler ayrıca yeşil kamu alımları ve standartlar gibi talep yönlü politikalar da uygulayarak eko-yenilikçi ürün ve hizmetler için pazar yaratmaya çalışmaktadır (OECD, 2009: 188-213).

¹ Detaylı bilgi için OECD, Eco-Innovation in Industry Enabling Green Growth adlı rapor 188. sayfada yer almaktadır.

2010 yılında yeşil büyüme ile bağlantılı olarak yapılan diğer bir rapor ise Avrupa Komisyonu 2020 Bildirisi'dir. Bu bildiri ile 2020 yılına kadar Avrupa Birliği (AB) sürdürülebilir kalkınma ve büyüme planlaması yapılmıştır. Aşağıdaki sorular üzerinden yeşil büyüme incelenmiştir:

1. Avrupa nasıl hem kaynak verimliliğini sağlarken hem de ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilir?

Rapor, kaynak verimli ve düşük karbonlu bir ekonomik sisteme doğru geçişi sağlayabilecek olan stratejik çalışmaları ifade etmiştir. Bu sebeplerle, AB'nin dış kaynaklara bağımlılığının azaltılması, rekabetin sağlanması ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır. Raporda soruyu cevaplamak için gerekli olan anahtar noktalar, AB mali araçları, piyasa temelli araçlar, ulaştırma sektörünün modernizasyonu, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji, 2050 için uzun vadeli vizyon şeklinde sıralanmıştır.

AB mali araçları ile hem ulusal düzeyde hem de kamu ve özel kaynakların birleştirilmesi amaçlanmıştır. Piyasa temelli araçlar ile emisyon ticaret sistemleri enerjinin vergilendirilmesi ile yeşil kamu alımlarının özendirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, bu araçların kullanılması ile çevresel anlamda daha sürdürülebilir bir ekonomik faaliyet alanları oluşturulabileceği vurgulanmıştır. Ulaştırma sektörünün karbonsuzlaştırılması ve elektrikli ve hibrit araçların yaygınlaştırılması ile ulaşım sektöründen kaynaklanan CO2 emisyonlarının düşürülmesi hedeflenmiştir. Rapor, 2050 hedefleri için hem teknolojik hem yapısal değişikliklerin gerekliliğini de ifade etmektedir (European Commission, 2010: 16-17).

2. Avrupa'da yeşil büyümenin gerçekleştirilebilmesi için hedeflenen "amiral gemisi girişimi" nedir?

Rapor, Düşük Karbonlu Ekonomiye Geçiş: Kaynak Verimli Avrupa girişimi ile amiral gemisi girişi stratejisini ifade etmektedir. Bu, düşük karbonlu bir ekonomiye geçişi desteklemek amacıyla ekonomik büyümeyi kaynak kullanımından ayıştırmaktadır. Girişim, kaynak verimliliğini artırmayı, sera gazı emisyonlarını azaltmayı ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmeyi vurgulamaktadır. Rapora göre, yeşil teknolojiler özellikle enerji ve ulaştırma sektörlerinde benimsenmeli, elektrikli araç altyapısı, akıllı şebekeler ve yenilenebilir enerji geliştirme önemli bir girişimdir. Bu eylemler Avrupa genelinde daha sürdürülebilir ve verimli bir enerji sistemi sağlarken enerji ağları da modernize edilecektir. Girişim ayrıca, sera gazı emisyonlarının %20 veya daha fazla azaltılması, yenilenebilir enerjinin nihai tüketimdeki payının %20'ye çıkarılması ve enerji verimliliğinin %20 oranında geliştirilmesi gibi belirli

hedefler ortaya koymaktadır. Yeşil kamu alımları politikaları da kullanılarak, kamu makamları kaynak verimliliği yüksek ürünlere öncelik vererek daha geniş bir pazar talebi oluşturulması hedeflenmektedir (European Commission, 2010: 14-16).

4.2.4. 2011 Yılı Raporları

2011 yılında OECD tarafından yayınlanan Yeşil Büyümeye Doğru adlı rapor direkt olarak yeşil büyüme ile ilgilidir. Dolayısıyla aşağıdaki sorular üzerinden rapor incelenmiştir:

1. Yeşil büyüme stratejileri neden önemlidir?

Rapor, yeşil büyüme stratejilerini, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı tehdit eden olumsuz çevresel etkilerin varlığı nedeniyle gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik faaliyetlerin yaratmış olduğu çevresel bozulma, geleceği tehlikeye atmaktadır. Bu durum iklim değişikliği, ekosistemin bozulması, su kıtlığı gibi birçok sorunu barındırır. Bu nedenle, gelecekteki büyümenin sürdürülebilir ve dirençli olması için doğal sermayeyi ekonomik karar alma sürecine dahil eden politika çerçevelerine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla ülkelerin, kaynak kullanımındaki verimsizlikleri azaltmaya, inovasyonu teşvik etmeye ve yeşil sektörlerde istihdam yaratmaya odaklanması gerekmektedir. Bu, uzun vadeli büyümeyle birlikte çevresel sorunları azaltabilmek için büyük öneme sahiptir (OECD, 2011: 17-20).

2. Yeşil büyüme stratejilerinin ana unsurları nelerdir?

Yeşil büyüme stratejileri, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek ve yeşil sektörlerin ekonomik büyümeye katkı sağlamasını sağlamak için önemlidir. Bu stratejiler, firmalar ve tüketiciler tarafından daha yeşil davranışların teşvik edilmesi, iş ve sermaye alanında geçişin kolaylaştırılması, yeşil inovasyon için destek sağlanması, pazar başarısızlıklarının ele alınması, olumsuz dağılımsal etkilerin en aza indirilmesi ve yeşil büyümenin daha geniş ekonomik stratejilere entegre edilmesini içermektedir. Yeşil büyüme politikalarının başarılı olabilmesi için, çevresel maliyetlerin piyasa fiyatlarına yansıtılması, düşük gelirli grupların etkilenmemesi için dağılımsal etkilerin azaltılması ve yeşil büyümenin diğer ekonomik politikalarla uyumlu olması gerekmektedir. Bütün bu noktalar, yeşil büyüme stratejilerinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak ana unsurları içermektedir (OECD, 2011: 35-36).

3. Yeşil büyümenin gerçekleşmesi için gereken politik araçlar nelerdir?

Yeşil büyümenin gerçekleşmesi için politik araçlar genellikle piyasa temelli, düzenleyici ve inovasyon odaklı yaklaşımlar ile altyapıya stratejik yatırımı içerir. Rapor, çevresel kirlilik ve doğal kaynakların aşırı kullanımı için bir fiyat belirlenmesinin önemini

vurgulamaktadır. Bunun sağlanması için çevre vergileri, kirlilik vergileri ve kaynakların verimli kullanımını teşvik eden düzenlemeler gibi mekanizmalar kullanılabilir. Bu araçlar, çevresel zararı azaltmanın yanı sıra ekonomiye gelir sağlayarak daha fazla çevresel yatırım veya sosyal program için kaynak yaratır.

Düzenleyici standartlar ve yönetmelikler, piyasa araçlarının yetersiz olduğu durumlarda önemli bir rol oynar. Enerji verimliliği, bina yönetmelikleri ve zararlı kirleticilere getirilen kısıtlamalar gibi düzenlemeler, çevresel sorunların ele alınmasında etkilidir. Ayrıca, uzun vadeli politika çerçeveleri de işletmelere gelecekteki düzenlemeler hakkında kesinlik kazandırarak yeşil teknolojilere yatırımı teşvik edebilir. Yeşil inovasyon, yeşil büyümeyi sağlamak için önemli bir rol oynar. Hükümetler, Ar-Ge destekleriyle ve özel sektöre teşvikler sağlayarak yeşil inovasyonu teşvik etmelidir. Ayrıca, yeşil teknoloji inovasyonunun finansmanında devletin rolü de vurgulanmaktadır. Kamu finansmanı, özel yatırımın yetersiz kaldığı yeşil teknoloji alanlarında Ar-Ge'yi teşvik etmek için gereklidir. Yeşil büyümeye geçiş için stratejik altyapı yatırımları da önemlidir. Temiz enerji kaynaklarının teşvik edilmesi, su ve atık yönetim sistemlerinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerine yatırım yapılması gerekmektedir. Ayrıca, kamu-özel sektör ortaklıkları ile büyük ölçekli yeşil altyapı projelerine yeterli yatırım sağlanabilir. Yeşil büyüme, uluslararası işbirliği ve küresel çerçeveler gerektiren bir konudur. Küresel çevre sorunlarının ele alınması için çeşitli uluslararası anlaşmalar ve mali yardımların düzenlenmesi önemlidir. Bu, fikri mülkiyet haklarının uyumlaştırılması, teknoloji transferinin teşvik edilmesi ve gelişmekte olan ülkelerin yeşil teknolojilere erişiminin sağlanması gibi konuları içermektedir (OECD, 2011: 35-45).

4. Yeşil büyüme ilerlemesi nasıl ölçülür?

Çevresel ve Kaynak Verimliliği, doğal kaynakların ve çevresel varlıkların ekonomide ne kadar verimli kullanıldığını ölçen bir göstergelerdir. Bu göstergeler, ekonomik çıktıyı çevresel girdilerle karşılaştırarak verimlilik artışlarını ölçmeyi hedefler. Karbon üretkenliği, enerji verimliliği ve malzeme verimliliği gibi temel göstergeler, enerjinin, malzemelerin ve karbonun daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamayı amaçlar. Doğal Varlık Tabanı kategorisi, doğal kaynakların ve ekosistemlerin durumunu izleyerek ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturan doğal sermayenin korunmasını ve tükenmemesini sağlar. Bu kategorideki temel göstergeler arasında doğal kaynak stoku, arazi kullanımı ve ekosistem bütünlüğü, biyoçeşitlilik ve ekosistemler yer alır. Dolayısıyla bunlar, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını, arazi kullanımındaki değişiklikleri ve biyoçeşitlilik kaybını izler. Çevresel Yaşam Kalitesi kategorisi, çevresel koşulların insan refahını nasıl etkilediğini

değerlendirir. Hava kalitesi, su kalitesi ve çevresel hizmetlere erişim gibi temel göstergeler, insan sağlığını, yaşam koşullarını ve kirliliğe maruz kalma durumunu değerlendirir. Ekonomik Fırsatlar ve Politika Yanıtları kategorisi ise yeşil büyümeyle ilgili yeni ekonomik fırsatları ve çevresel düzenlemelerin uygulanmasını değerlendirir. Yeşil işler, yeşil teknolojiler için Ar-Ge yatırımları ve politika araçları gibi temel göstergeler, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etme politikalarının etkinliğini izler. Rapor, kaynak verimliliğinin artmasına rağmen çevresel baskılarda mutlak azalmaların her zaman yaşanmadığını göstermektedir. Ayrıca, ekosistemlerin ve doğal sermayenin durumunu tam olarak izlemek için daha fazla çalışma yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Rapor, ekosistem hizmetleri, biyoçeşitlilik ve uzun vadeli çevresel riskler gibi piyasa dışı değerleri ölçmek zorluğu da hala devam etmektedir. Bu nedenle, bu göstergelerin geliştirilmesi ve uluslararası veri karşılaştırılabilirliğinin sağlanması için daha fazla çalışma yapılması gerektiğini ifade eder (OECD, 2011: 113-116).

5. Yeşil büyüme geçiş sürecinde karşılaşılabilecek zorluklar nelerdir?

Rapor, işgücü piyasasının zorluklar açısından etkileneceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda, yeşil bir ekonomiye geçiş sürecinde bazı karbon yoğun olan sektörlerde daralmaların meydana gelmesi ve enerji verimliliği ya da yenilenebilir enerji sektörlerinin de genişleyeceğini belirtmiştir. Dolayısıyla bazı sektörlerde iş kaybı olması ile diğerlerinde iş kazanımları olacağı ve yeniden tahsis sorununun oluşacağı tespit edilmiştir. Çözüm olarak, hükümetlerin çalışanlar üzerinde yeniden beceri kazanım eğitimleri politikaları uygulamaları gerekmektedir. Raporun bu noktadaki amacı, istihdamın korunmasıdır (OECD, 2011: 89-91).

Diğer bir zorluk olarak dağılımsal etkiler bulunmaktadır. Bu kapsamda gerçekleşen zorluk karbon vergileri ile fosil yakıtlar için sağlanan sübvansiyonun kaldırılması toplumdaki belirli gruptaki insanları olumsuz etkileyebilir. Bu gruplar gelirlerinin çoğunu enerji ve temel harcamalara ayırmakta olduğu için çevre politikaları ile ilgili artan maliyetlere karşı savunmasız olabilirler. Çözüm olarak raporda önerilen, çevre vergilerinden elde edilen gelirler ile hassas olan grupların korunması sağlanabileceği ifade edilmiştir (OECD, 2011: 97-102).

Yeşil büyüme için uluslararası işbirliği, küresel iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi çevresel zorlukları çözmek için gereklidir. Ancak, farklı ülkeler arasındaki farklılıklar koordinasyonu zorlaştırabilir. Gelişmekte olan ülkeler ise sınırlı kaynaklara ve zayıf kurumlara sahip oldukları için yeşil büyüme geçişte daha fazla zorluk ile karşılaşabilir. Yeşil büyümenin desteklenmesi için küresel bir mimari ve çerçeve oluşturulması gerekmektedir. İklim değişikliği üzerine yapılan çok taraflı anlaşmalar ve resmi kalkınma yardımları,

gelişmekte olan ülkelerin yeşil büyüme stratejilerini uygulamalarına ve temiz teknolojiye erişimlerine yardımcı olabilir. Ayrıca, küresel yeşil büyümenin faydalarının adil bir şekilde paylaşılması için çalışılmalıdır (OECD, 2011: 102-107).

Yeşil büyüme için geçiş finansmanı, özellikle yeşil altyapıya yapılan yatırımların finanse edilmesi için gereklidir. Bu finansmanı sağlamak, birçok hükümetin bütçe kısıtlamalarıyla karşı karşıya olduğu ve özel sektör yatırımlarının belirsiz politika ortamlarından etkilendiği bir dönemde zor olabilir. Hükümetlerin kamu-özel sektör ortaklıkları, yeşil tahviller ve karbon piyasaları gibi araçları kullanarak özel sermayeyi harekete geçirmeleri önemlidir. Ayrıca, yeşil teknolojilere yapılan kamu yatırımları ve uluslararası finans kuruluşlarının ve kalkınma bankalarının desteği de geçişin finansmanında önemli bir rol oynayabilir. Sistemik risklerin ele alınması ve darboğazların önlenmesi, çevresel sistemlerin karmaşıklığından kaynaklanan zorlukları içerir. Küçük rahatsızlıklar bile büyük sistemik risklere yol açabilir. Politikaların doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini teşvik etmesi ve dayanıklılığı güçlendirmesi gerekmektedir. Bu, çevresel dışsallıkların ele alınmasını, doğal sermayenin aşırı kullanımının azaltılmasını ve ekosistemlerin yönetilmesini içerir. Hükümetler, uzun vadeli sürdürülebilirlik için yeşil geçiş planları yaparak kısa vadeli kazançlara meydan vermemelidir (OECD, 2011: 63-72).

2011 yılındaki diğer bir rapor ise UNEP tarafından yayınlanan Yeşil bir Ekonomiye Doğru: Sürdürülebilir Kalkınmaya Giden Yollar ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması adlı rapordur. Bu rapor politika yapımcılar için yazılmış bir sentez olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeşil büyüme açısından rapor aşağıdaki sorular üzerinden incelenmiştir:

1. Yeşil Ekonomi nedir?

İnsan refahının artmasını sağlama amacı olan ve bu gerçekleşirken düşük karbonlu, verimli kaynak kullanımı ile de çevresel etkilerin, bozulmaların göz önünde bulundurularak azaltılmaya çalışıldığı bir ekonomik sistemdir.

Rapor, yeşil ekonominin temel özelliklerini aşağıdaki gibi vurgulamaktadır:

- Karbon emisyonları ve kirliliğin azaltılması ile daha sağlıklı bir çevre arayışı,
- Doğal kaynakların daha verimli kullanılarak, verimsizliğin azaltılması,
- Biyoçeşitliliğin korunmasına fayda sağlamak.

Rapora göre, yeşil ekonomi geleneksel sürdürülebilirlikten farklı olarak ekonomik büyüme ile sürdürülebilir kalkınmanın bir arada olması gerektiğini kavramsal olarak vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel etkileri dikkate alarak sosyal hedeflerle

uyumlu bir şekilde sağlanabileceğini ifade etmektedir. Bu kavram, kahverengi ekonomik modellerin (fosil yakıt temelli) sürdürülemez kaynak kullanımı ile birlikte çevresel bozulma ve sosyal eşitsizlik gibi etkilerin artışına neden olmaktan dolayı oluşmuştur. Rapor, ekonominin daha yeşil bir hale gelmesinin ekonomik büyümeyi azaltacağı tezini reddederek, ekonomik büyümenin yeni bir itici gücü olacağını savunmaktadır (UNEP, 2011: 4-5).

2. Yoksulluğun azaltılması için yeşil ekonomi neler sağlayabilir?

Rapor, yeşil ekonominin sürdürülebilir geçim kaynakları yaratma noktasında iyileştirme yaparak yoksulluğun azaltılmasında direkt olarak katkıda bulunacağını ifade etmektedir. Bu kapsamda yoksulluğun azaltılması için gerekli ana yollar aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

- Yoksulların doğal sermayeye olan bağımlılıkları,
- Sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği,
- Yeşil işler yoluyla istihdam fırsatları,
- Yenilenebilir enerji ile temiz enerjiye erişim imkanı,
- Su ve hijyen,
- Ulusal ve yerel girişimler.

Gelişmekte olan ülkelerde, yoksul kesimin yaşam koşulları genellikle balıkçılık, tarım ve tatlı su gibi çeşitli kaynaklara dayanmaktadır. Bu noktada, yeşil ekonomi bu kaynakların sürdürülebilir yönetimi ile güvence altına alınmasına katkıda bulunur. Ayrıca, doğal kaynakların aşırı tüketimini engelleyerek sürdürülebilir tarım yapılmasını teşvik eder. Verimliliğin artırılması ile hem iklim değişikliği ile mücadele edilmesine hem de yoksul kesimin etkilenmesi durumunu azaltabilir. Bu sayede yoksul kesimin gelirleri artırılır ve gıda güvenliği de sağlanmış olur. Yeşil ekonomiye geçişin istihdam yaratma potansiyeli olduğu da rapor tarafından ifade edilmektedir. Buna göre, kırsal kesimi destekleyen doğal kaynakların korunması hem yenilenebilir enerji alanında hem de sürdürülebilir tarım üzerinde istihdam sağlayabileceği ifade edilmiştir. Küresel ölçekte birçok yoksul kesim enerji kullanımını açısından biyokütle ve gazyağı gibi verimsiz enerji kaynaklarını kullanmaktadır. Yeşil ekonomiye geçiş ile güneş ve rüzgar enerjilerinin yaygınlaştırılması hem enerji sorununu çözecek hem de enerji maliyetini düşürecektir. Bu durum da özellikle kırsal ve yoksul kesimin yaşam standartlarını artıracığı vurgulanmıştır. Rapor, temiz su ve hijyen sağlanması açısından yeşil ekonominin kilit bir rol oynayacağını belirtmektedir. Dünyadaki yoksul kesimin bu duruma erişiminin olmadığı belirtilmektedir. Bu kapsamda yeşil ekonomi, ülkeleri temiz su ve kanalizasyon altyapılarının oluşturulmasına katkı sağlar. Dolayısıyla, bu durumdaki iyileştirmeler, su ve kanalizasyon

sebepli hastalıkların düşürülmesini sağlayacağı ve halk sağlığını olumlu yönde etkileyeceği ifade edilmiştir. Ulusal ve yerel girişimler açısından rapor, Hindistan'ın İstihdam Garantisi Yasası (NREGA) programı ile yeşil ekonomi sayesinde istihdamın nasıl artırılıp yoksulluğun nasıl azaltılacağı örneğini vermiştir. NREGA programının çevresel bozulmanın engellenmesi ve iyileştirilmesi açısından uyguladığı projeler ücretli istihdamı sağlayarak kırsal nüfusa gelir artışı sağlamaktadır (UNEP, 2011: 10-12).

4.2.5. 2012 Yılı Raporları

2012 yılında OECD tarafından rapor ise Çevresel İnovasyon Çalışmaları Enerji ve İklim Politikası'dır. Bu raporun teknolojik dönüşümlerin yeşil büyüme üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla aşağıdaki sorular üzerinden incelenmektedir:

1. Elektrik üretiminden dolayı kaynaklanan karbon emisyonlarını düşürmeye yönelik olan politik önlemler nelerdir?

Rapor, enerji verimliliği ve fosil yakıt olmak üzere iki alanda politik müdahaleler ile karbon emisyonlarını düşürmeye yönelik önlemler olabileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, doğru piyasa koşulları ve hükümetlerin önlemleri ile 2050 yılına kadar emisyonların %47 oranında bu müdahalelerden kaynaklı olarak azaltılabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla, ülkelerin elektrik politikaları yenilikçi teknoloji ve maliyetlerin azaltılması amacıyla bir çerçeve oluşturması gerektiği belirtilmiştir (OECD, 2012: 69).

2. Enerji sektöründeki yenilikler üzerinde yeşil büyümenin nasıl bir etkisi vardır?

Yenilenebilir enerji, karbon yakalama ve depolama ve fosil yakıt verimliliği gibi teknolojik gelişmeler, yeşil büyümenin itici güçleridir. Bu yenilikler, sera gazı emisyonlarını azaltmanın yanı sıra, enerji güvenliğini ve ekonomik dayanıklılığı artırarak fosil yakıtlara olan bağımlılığı da azaltır. Rapor, yeşil büyüme için önemli olan belirli teknolojiler hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu teknolojiler arasında güneş fotovoltaik, rüzgar enerjisi, biyoyakıtlar, jeotermal enerji ve deniz enerjisi yer almaktadır. Ayrıca yanma verimliliğinin artırılması, akıllı şebekelerin ve enerji depolama çözümlerinin geliştirilmesi gibi enerji verimliliği alanlarında da inovasyona vurgu yapılmaktadır. Bu iyileştirmeler, hem emisyonların azaltılmasına hem de enerji sistemlerinin güvenilirliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (OECD, 2012: 20-127).

3. Kamu politikası yeşil inovasyonu nasıl destekler?

Rapor, iklim değişikliğini azaltma teknolojilerinin geliştirilmesi açısından kamu politikasının, yeşil inovasyon üzerinde kilit rol oynadığını ifade etmektedir. Yeşil inovasyon, kamu politikasının çizeceği güçlü çerçeve ile birlikte başarılı olacağı vurgulanmaktadır. Bu kapsamda rapor kamu politikalarını şu şekilde özetlemektedir:

- Hedeflenen Ar-Ge desteği,
- Uluslararası işbirliği ve bilgi paylaşımları,
- Teknolojik kilitlenmenin önlenmesi,
- Düzenleyici ve piyasa teşvikleri,
- Özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi gibidir (OECD, 2012: 122-128).

2012 yılındaki incelenen diğer bir rapor ise Dünya Bankası tarafından yayınlanan Kapsayıcı Yeşil Büyüme: Sürdürülebilir Kalkınmaya Giden Yol adlı rapordur. Aşağıdaki sorular üzerinden yeşil büyüme bağlantısı incelenmiştir:

1. Yeşil büyüme ile ne kastedilmektedir ve bu kavram neden önemlidir?

Rapor, yeşil büyümeyi hem ekonomik gelişmenin hem de çevresel sürdürülebilirliğin bir arada sağlanarak oluşturulan büyüme modeli olarak ifade etmektedir. Kaynakların kullanımında verimlilik esaslı, çevresel bozulmanın en aza indirgenerek doğal sermayenin fiziksel felaketleri önlemesinin yerini de göz önüne alarak oluşturulan bir dirençli büyümedir.

Rapor, yeşil büyümenin önemini şu şekilde açıklamaktadır:

- Mevcut küresel büyüme modelleri sürdürülemez ve verimsizdir. Bu, ekonomik gelişmeler çoğunlukla çevresel bozulmanın dikkate alınmadan gerçekleştirilmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla doğal sermaye, çevresel maliyetleri karşılayamama durumu dolayısıyla tükenme tehlikesi altındadır (World Bank, 2012: 1-2).
- Çevresel tehditler,
- Verimlilik ve temiz kaynak kullanımı,
- Yeşil büyümenin aciliyeti, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından yeşil büyümeye geçilmemesinin maliyeti büyük olacağı ifade edilmiştir (World Bank, 2012: 2-4).

2. Yeşil büyümenin gerçekleştirilmesinin önündeki engeller nelerdir?

Rapor, siyasi, ekonomik ve davranışsal etmenlerden kaynaklı olan engeller üç ana gruba ayırmaktadır. Bu üç grubun içerisinde sayılabilecek başlıca engeller;

- Siyasi ve davranışsal eylemsizlik

Bu noktada sürdürülemez fosil yakıt tüketimi ile geleneksel ekonomik büyüme modellerinin bir engel olduğunu bunun yerine ise güçlü ve siyasi liderliğin yeşil büyüme modelinin gerçekleşmesi için gerekli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, insan davranışlarının yerleşik tüketim kalıpları yeşil büyüme modeli önündeki bir engeldir. Enerji verimliliği için yapılması gereken yatırımların yüksek ön maliyetler sebebiyle insanlar tarafından tercih edilmemesi durumu da söz konusudur (World Bank, 2012: 12-13).

- Yönetişim başarısızlıkları

Dünyadaki birçok ülkede düzenleyici kurumlar, çevre standartlarını sağlayabileceği ve sürdürülebilir uygulamaları destekleyebilecek yetki veya kaynaklardan yoksunlardır. Bu durum da çevresel bozulmayı çözme yeteneklerini sınırlamaktadır (World Bank, 2012: 46).

- Piyasa başarısızlıkları

Karbon fiyatlandırılması ve kirlilik cezalarına uygun sinyallerin olmaması sonucunda çevresel bozulmanın gerçek maliyeti hesaplanamamaktadır. Ekonomik faaliyetlere yansıtılmayan bu ücretler doğal kaynakların aşırı kullanımına sebep olmaktadır. Dolayısıyla düzenleme olmadığı takdirde, piyasadaki bu eksiklik yeşil büyümeye geçişi engellemektedir (World Bank, 2012: 12-46).

- Finansman kısıtları

Yeşil büyüme girişimlerinin başlangıçta yüksek maliyet sorunu nedeniyle finansman desteği sağlanabilmesi özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bir sorun teşkil etmektedir. Yeşil büyüme uzun vadede verimlilik sağlayacağından ötürü mali kapasitesi sınırlı olan ülkeler açısından bu durumun bir engel olduğu görülmektedir (World Bank, 2012: 12-14).

- Yerleşik özel çıkarlar

Fosil yakıt, madencilik gibi sektörlerde iş yapan güçlü çıkar gruplarının yeşil ekonomik modele geçişte dirençli bir tavır sergilediği ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu aktörler çevresel maliyetin hesaplanmadığı sübvansiyonlardan ve piyasa yapılarından yararlanmaktadır (World Bank, 2012: 12).

- Reformların karmaşıklığı ve belirsizlik

Yeşil büyüme devlet kurumları ve sektörler arasında bir işbirliği gerektiren karmaşık reformlardan oluşmaktadır. Yeşil teknolojilerin gelecekteki durumu ve ekonomik olarak uygulanabilirliği belirsiz olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla politika yapıcıların bu belirsizlik ve karmaşıklıkta çözme noktasında yeşil büyüme stratejilerini tasarlamaları gerekmektedir (World Bank, 2012: 13-14).

3. Yeşil büyüme karşılanabilir mi?

Rapor, dışsallıkların fiyatlandırılmasının doğru ve sistemli yapılması sonucunda yeşil büyümenin kendisini amorti ettiği ve uzun vadede kazançlı olabileceğine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı gibi yeşil büyüme politikaları uzun vadede maliyetleri düşürebilir. Yeşil büyüme politikalarının sadece ön maliyetlerin ötesinde uzun vadeli ekonomik faydalar sağladığı örnekler sunulmuştur. Aynı zamanda sürdürülemez uygulamaların ekonomik maliyetlerinin yüksek olduğu ve bu nedenle çevreye zararlı sübvansiyonların kaldırılmasının çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmenin yanı sıra önemli bütçe tasarrufları sağlayarak yeşil büyümeyi ekonomik olarak uygulanabilir hale getirebileceği belirtilmiştir. Yeşil büyüme politikalarının kendini amorti edebileceği örneğin doğal sermayeye yapılan yatırımların ekosistem hizmetlerini artırarak yapay altyapıya olan ihtiyacı azalttığı ve tarımsal verimi artırdığı gösterilmiştir. Yeşil büyüme politikalarına harekete geçmemenin maliyetinin büyük olduğu ve geri dönüşü olmayan çevresel zararlar nedeniyle gelecekte daha yüksek maliyetlere yol açabileceği vurgulanmıştır. Finansmanın yeşil büyüme politikaları için önemli bir zorluk olduğu ve inovatif yaklaşımların kullanılması gerektiği ifade edilmiştir (World Bank, 2012: 4-14).

4. Yeşil büyüme stratejisi geliştirilmesi için gereken temel adımlar nelerdir?

Rapor, yedi temel adım ile yeşil büyüme stratejisini oluşturulabileceğini ifade etmektedir. Bunlar;

- Ekonomik ve sosyal hedeflerin belirlenmesi

Yeşil bir büyüme stratejisi, bir ülkenin daha geniş ekonomik ve sosyal hedeflerine dayandırılmalıdır. Bunlar, net ekonomik büyüme hedefleri, yoksulluğu azaltma hedefleri ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini içermelidir. Yeşil büyüme, çevreyi korumanın yanı sıra ekonomik refahı ve kapsayıcılığı da teşvik etmelidir (World Bank, 2012: 153-154).

- Piyasa ve kurumsal aksaklıkların ele alınması

Yeşil büyüme stratejisi, çevresel bozulmaya yol açan piyasa aksaklıklarıyla mücadele etmek için önlemler içermelidir. Bunu yapmanın yolları, dışsallıkların fiyatlandırılması ve yeşil uygulamaları teşvik eden teşviklerin getirilmesidir. Ayrıca, çevre yasalarının ve politikalarının etkili bir şekilde uygulanması için zayıf düzenleyici çerçeveler veya yolsuzluk gibi kurumsal başarısızlıklar ele alınmalıdır (World Bank, 2012: 154-157).

- Çevresel hedeflerin belirlenmesi

Bir yeşil büyüme stratejisi, belirli çevresel hedefleri içermelidir. Bu hedefler, sera gazı emisyonlarının azaltılması, hava ve su kalitesinin iyileştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve yenilenebilir enerjinin teşvik edilmesi gibi konuları içermelidir. Bu hedefler ölçülebilir olmalı ve belirli bir zaman çerçevesi içinde ilerlemeyi izlemek için net göstergeler içermelidir (World Bank, 2012: 159-161).

- Politikalar arasındaki uyumun yakalanması

Ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler arasındaki sinerjileri yakalayan politikaların oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, sektörel entegrasyon da önemli bir faktördür. Politikaların birden fazla sektörü etkileyecek şekilde tasarlandığından emin olunmalıdır (World Bank, 2012: 161-162).

- Eylemlerin sıralanması ve önceliklendirilmesi

Kısa vadeli eylemler öncelikli olarak uygulanmalı ve daha geniş reformlar için ivme yaratılmalıdır. Reformların sıralanması, paydaşları bunaltmamak ve politik ekonomi kısıtlamalarını yönetmek için de önemlidir (World Bank, 2012: 158-159).

- Belirsizlik ve sağlam karar alma

Politika yapıcılar, değişen koşullara uyum sağlayabilmek için yeni bilgilere dayalı karar alma çerçeveleri kullanmalıdır. Ayrıca, paydaşları dahil etmek ve kamu desteği oluşturmak önemlidir. Stratejinin farklı bakış açılarını yansıtabilmesi için paydaşların politika oluşturma sürecine dahil edilmesi gerekmektedir. Kamu iletişimi ve eğitimi de stratejinin başarısı için kritik önem taşır (World Bank, 2012: 164-167).

- Paydaşları dahil etmek ve kamu desteği oluşturmak

2012 yılında UN yayınlanan ve yeşil büyüme için önemi olan İstedığımız Gelecek isimli Rio konferansı raporudur. Rapor aşağıdaki sorular üzerinden incelenmiştir:

1. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için yeşil ekonominin önemi nedir?

Yeşil ekonomi özellikle sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kritik öneme sahiptir. Kapsayıcı olarak sürdürülebilir kalkınmayı desteklediği için yoksul ve kırılgan kesimlerin faydalanabileceği fırsatlar yaratmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde istihdam yaratarak insan refahının artırılması ile kaynaklara erişimin eşitlenmesini sağlamaktadır. Rapor, küresel yoksulluk sorununun düzeltilmesi için yeşil ekonominin gerekliliğini ifade etmektedir. Ayrıca, yeşil ekonomiye geçişin sürdürülebilir tarım, yenilenebilir enerji gibi sektörlerde istihdam yaratması ile hem sosyal hem de sağlık açısından iyileşmelerin olacağına vurgu yapılmıştır. Verimliliğin artırılması ile birlikte kaynak sorununun çözülmesi, çevresel bozulmanın azaltılması ile ekonomik kalkınmanın gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Bunların ülkeler bazında tek bir çözümü olmadığı, her ülkenin kendi ulusal koşullarına, önceliklerine göre bir stratejik plan yaparak yeşil büyümeyi sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Yeşil ekonominin esnek olması ile sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmanın bir aracı olarak görülmektedir (UN, 2012: 14-15).

2. Sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi için yeşil ekonomi politikaları nasıl şekillendirilmelidir?

Rapor sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi için yeşil ekonomi politikalarının her ülkenin koşullarına saygı duyan ve kendine has ve esnek şekilde tasarlanıp uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre, uluslararası hukuk ile tutarlılığın esas olması gerekmektedir. Her ülke doğal kaynaklarını kendi öz iradeleri ile kendi ulusal hedefleri doğrultusunda egemenlik hakkına sahiptir. Bu noktada, yeşil ekonomi stratejileri her ülkenin çevresel koşulları gözardı etmeden sürdürülebilir kalkınmayı sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, hükümetlerin yeşil ekonomi politikasının oluşturulmasında kilit rol oynamasının yanı sıra diğer paydaşların katılımlarını da desteklemeleri gerektiği belirtilmiştir. Yeşil büyüme politikalarının sadece çevresel sürdürülebilirliği sağlamasının eksik olacağı ve bunun yanında ekonomik olarak kapsayıcı büyümeyi de teşvik etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla, ekonomik fırsatların kadınların ve hassas grupların erişebilir olması diğer bir değişle, sosyal içerme sağlanarak toplumsal iyileşme sürecinin aktif edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Rapor, gelişmekte olan ülkeler özelinde uluslararası mali yardımlar ve işbirliğinin yeşil büyümenin sağlanabilmesi için uluslararası kurumlara bir çağrıda bulunmaktadır. Yeşil ekonominin geliştirilebilmesi için ticaret engelleri ve tek taraflı eylemlerden kaçınılması gerektiği ifade edilmektedir. Küresel çevre sorunlarının çözülmesi için uluslararası kolektiflik

sağlanması ve uzlaşmaya gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkeler kapsamında yeşil büyümenin sağlanabilmesi için teknolojik açıklığın da kapatılması gerektiği, temiz, verimli teknolojik transferin yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Politik düzenlemeler ile çiftçilere, KOBİ'ler vb hassas grupların refahının artırılması gerekmektedir. Bunu sağlamak için yeşil ekonomi yolu ile yoksulluğun ortadan kaldırılması bir öncelik olarak belirtilmiştir (UN, 2012: 15-17).

3. Yeşil ekonomi politikalarının uygulanmasının önündeki zorluklar ve fırsatlar nelerdir?

Rapor, zorluklar, fırsatlar, kapsayıcı politikanın rolü ile esnekliğin ve ulusal bağlamın önemi diye dört ana madde üzerinden açıklama yapmıştır. Buna göre:

- Zorluklar:

Küresel uygulanabilirliğin olmaması, teknolojik ve kapasite boşlukları, finansal sınırlamalar, eşitsizliğin artması riski ile ticaret engelleri olarak zorluklar kısmı sıralanmıştır.

- Fırsatlar:

İş yaratma ve ekonomik büyüme, çevresel sürdürülebilirlik, teknolojik yenilik, uluslararası işbirliğinin sağlanması ve ortaklıklar, sürdürülebilir olmayan tüketimin ele alınması olarak yeşil ekonominin yaratabileceği fırsatlar ifade edilmiştir.

- Kapsayıcı politikanın rolü:

Bu madde içerisinde hassas grupların güçlendirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Yoksulluğun azaltılması hedefi ile hem fırsatlar hem de kapsayıcı politikanın rolü belirtilmiştir.

- Esnekliğin ve ulusal bağlamın önemi:

Kolektif bir çalışmayı simgelemesi ile gönüllü deneyim paylaşımı olarak esnekliğin ve ulusal bağlamın önemi vurgulanmıştır. Yeşil büyüme stratejilerinin başarıya ulaşabilmesi için özelleştirme esnekliğinin her ülkenin kendi ulusal kalkınma planlarına entegrasyonunu sağlayarak yeşil büyümenin gerçekleşmesinin başarı olasılığını artıracığı ifade edilmiştir (UN, 2012: 16-18).

4.2.6. 2013 Yılı Raporları

2013 yılında ise Yeşil Ekonomi ve Ticaret isimli rapor ile yeşil büyüme incelemeleri yapılmıştır. Aşağıdaki sorular üzerinden UNEP'in bu raporu incelenmiştir:

1. Yeşil ekonomiye geçiş GSYİH büyümesi ile birlikte istihdam artışını nasıl etkiler?

Yeşil ekonomiye geçişin GSYH büyümesi ve istihdam yaratma üzerinde büyük bir etkisi vardır. Doğal sermayedeki kazanımlar yoluyla zenginliği artırır ve kahverengi ekonomiye kıyasla altı yıl içinde daha yüksek GSYH büyüme oranlarına yol açar. Yeşil ekonomi sadece çevreyi korumakla ilgili değildir; sürdürülebilir uygulamaların ekonomik büyümeye katkıda bulunmasıyla ilgilidir. Yeşil ekonomiye geçiş, kahverengi ekonomi sektörlerindeki kayıplardan daha ağır basan yeni işler de yaratır. Ancak bu işgücünün yeşil ekonomiye uyum sağlayabilmesi için yeni becerilere ve eğitime ihtiyacı vardır. Yoksulluğun sona erdirilmesi ile doğal sermayenin korunması arasında önemli bir bağlantı vardır. Doğal sermayeden elde edilen faydalar, yoksulların geçim kaynaklarını destekleyerek önemini vurgulamaktadır (UNEP, 2013: 32-33).

2. Yeşil ekonomiye geçişte ticaret nasıl bir rol oynuyor?

Raporda, sürdürülebilir ticaretin yeşil ekonomiye geçişi teşvik edebileceği, çevreye duyarlı mal ve hizmetlerin küresel ticaretini artırarak kaynak verimliliğini sağlayabileceği ve ekonomik fırsatlar yaratabileceği vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir ticaret, yeşil teknolojilere erişimi kolaylaştırarak çevresel ayak izini azaltabilir ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilir. Raporda ayrıca sürdürülebilir ticaretin potansiyeli, yeni pazar fırsatları ve zorluklar da ele alınmaktadır. Sürdürülebilir ticaret, kaynak verimli üretim yöntemlerinin ve yeşil tedarik zincirlerinin benimsenmesiyle gerçekleştirilebilir. Yeşil ekonomiye geçiş, sertifikalı ve sürdürülebilir ürünlerin ihracat pazarlarını artırabilir. Bununla birlikte, sürdürülebilir ticaretin karşılaştığı zorluklar arasında doğal kaynaklar üzerindeki artan baskı ve sera gazı emisyonları yer almaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmek için temiz ulaşım yöntemlerinin ve kaynakları verimli kullanan üretim teknolojilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (UNEP, 2013: 34-36).

3. Sürdürülebilir ticaret geliştirmekte olan ülkelerde nasıl yeni fırsatlar yaratır?

Geliştirmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ticaret fırsatlarından yararlanabileceği belirtilmektedir. Bu ülkeler, doğal kaynakları zengin ve rekabetçi üretim maliyetlerine sahip olanlar özellikle avantajlıdır. Organik ve adil ticaret ürünleri gibi çevre sertifikalı ürünlerin küresel talebiyle ihracatlarını artırabilirler. Ayrıca, yenilenebilir enerji ve çevre dostu tarım gibi

sektörlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olabilirler. Ekoturizm gibi sektörlerin gelişmesi de ticaret fırsatlarını artırabilir. Gelişmekte olan ülkeler, yeşil teknoloji ve hizmetleri benimseyerek çevresel mal ve hizmet ihracatlarını artırabilirler. Ancak bu fırsatlar, finansal kaynaklara, düzenleyici çerçevelere ve altyapı gelişimine ihtiyaç duyulan zorlukları da beraberinde getirecektir. Ayrıca, uluslararası pazarlara erişmek için sürdürülebilirlik standartlarına uyum gerekmektedir (UNEP, 2013: 22-23).

2013 yılındaki diğer bir rapor ise Yeşil Büyüme Kalkınmanın Merkezine Yerleştirmek adlı rapordur. Aşağıdaki sorular üzerinden incelenmiştir:

1. Gelişmekte olan ülkeler için yeşil büyüme neden hayati bir önem taşımaktadır?

Yeşil büyüme, gelişmekte olan ülkelerin büyümesi için çok önemli bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilir kaynak yönetimini ekonomik modellerle birleştirir. Bu sayede kirlilik, iklim değişikliği ve büyüme için gerekli doğal kaynakların kaybı gibi çevresel sorunlardan kaynaklanan riskler azaltılmış olur. Rapor, yeşil uygulamalar olmadan büyümenin genellikle kısa vadeli başarılarla sonuçlandığını iddia ediyor. Bu da istikrarsızlığa, kaynakların tükenmesine ve iklim sorunlarıyla karşılaşma ihtimalinin artmasına yol açmaktadır (OECD, 2013: 32-33). Gelişmekte olan ülkeler yeşil büyüme seçtiklerinde birçok fayda görmektedirler. Bunlar arasında daha az yoksulluk, daha güçlü direnç ve temel doğal kaynakların daha iyi yönetimi yer alır. Bu kaynaklar insanların yaşamlarını iyileştirmeye ve ekonomiyi canlandırmaya yardımcı olur. Rapor, sürdürülebilir kaynaklara yönelik politikaların yoksulluğu azaltmaya ve sosyal adaleti teşvik etmeye yardımcı olabileceğine işaret etmektedir. Bu politikalar, bu ülkelerin karşılaştığı özel çevresel zorlukları ele alarak hassas grupların ihtiyaçlarına odaklanmaktadır (OECD, 2013: 14-32).

2. Yeşil büyüme yönelik ilerleme nasıl ölçülebilir?

OECD, ülkelerin ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi ne kadar iyi kurduklarını ölçmek için bir yöntem geliştirmiştir. Bu yöntem dört ana alana bakmaktadır. Bunlar, kaynakları nasıl kullandığımız ve çevreyi nasıl koruduğumuz, doğal varlıklarımız, çevremizin kalitesi ve ekonomimizin ve politikalarımızın çevresel zorluklara nasıl yanıt verdiğidir. Ayrıca, Çevresel-Ekonomik Muhasebe Sistemi (SEEA) çevresel faktörlerin ekonomiye nasıl uyum sağladığını izlemek için kullanılacak bir araçtır. SEEA, doğal kaynakları ve çevresel etkileri ulusal hesaplara dahil ederek sürdürülebilir uygulamaların ekonomiye nasıl katkıda bulunduğu dair daha net bir resim sunmayı amaçlamaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkeler, istatistiksel becerilerini geliştirirken bunları ölçmek söz konusu

olduğunda bazı engellerle karşılaşmaktadır. Kaynak verimliliği, kirlilik seviyeleri ve doğal sermayedeki değişiklikler gibi göstergelerin toplanması ve analiz edilmesinin karmaşıklığı, bu ülkelerdeki sınırlı kurumsal kapasiteyi vurgulamaktadır (OECD, 2013: 157-158).

3. Yeşil büyümenin teşvik edilmesi için politika yapıcıların atması gereken pratik adımlar nelerdir?

Gelişmekte olan ülkeler, yeşil büyümeyi ulusal planlamalarının bir parçası haline getirmeye ve liderlik yoluyla net bir yeşil büyüme vizyonu belirlemeye teşvik edilmektedir. Bu, farklı sektörler arasında uyum sağlayarak sürdürülebilir politikalara öncelik verilmesine yardımcı olur. Ayrıca, politika yapıcılara doğal varlıkların ekonomik değerini tanıyan politikalar oluşturmaları ve reform yapmaları tavsiye edilmektedir. Bu, sürdürülebilir kaynak yönetimi için teşvikler eklemeyi ve çevresel faktörleri ekonomik karar alma süreçlerine dahil etmeyi içerir. Yeşil büyüme, yeşil vergiler, yenilenebilir enerji teşvikleri ve ekosistem hizmetleri için ödemeler gibi politikaların benimsenmesiyle artırılabilir. Ayrıca, yeşil büyüme politikalarının etkili olabilmesi için ülkelerin yönetim yapılarını güçlendirmeleri, kurumsal kapasitelerini artırmaları ve kamu-özel sektör ortaklıklarını teşvik etmeleri gerekmektedir. Buna politika uygulama mekanizmalarının güçlendirilmesi, veri toplama ve çevresel izleme kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve paydaşların sürece dâhil edilmesi de dahildir. Bu şekilde yeşil büyüme stratejileri takip edilebilir ve ayarlanabilir (OECD, 2013: 57-98).

5. SONUÇ

Bu çalışma, yeşil büyüme söyleminin neoliberal ve neo-gramscian yaklaşımlar çerçevesinde nasıl farklılaştığını ve bu farklılaşmanın uluslararası kurumların politika önerilerine yansımalarını incelemiştir. Araştırmanın bulguları, yeşil büyüme söyleminin ağırlıklı olarak neoliberal bir hegemonik proje olarak şekillendiğini göstermektedir. OECD, Dünya Bankası ve UNEP'in raporları incelendiğinde, bu kurumların yeşil büyüme politikalarını temelde piyasa mekanizmaları üzerinden tanımladıkları ve neoliberal paradigmanın temel varsayımlarını korudukları görülmektedir. Özellikle OECD ve Dünya Bankası'nın yaklaşımlarında, doğal sermaye muhasebesi, piyasa bazlı araçlar ve özel sektör katılımı gibi neoliberal politika araçları ön plana çıkmaktadır. Bu kurumlar yeşil büyümeyi, çevresel sorunların çözümünde piyasa mekanizmalarının etkinliğini artıracak bir fırsat olarak değerlendirmektedir. UNEP'in yaklaşımı ise görece daha kapsayıcı olmakla birlikte, temel olarak mevcut ekonomik sistemin parametreleri içinde kalmaktadır.

Neo-Gramscian perspektiften bakıldığında, uluslararası kurumların geliştirmekte olan ülkelere yönelik politika önerileri, hegemonik bir projenin parçası olarak değerlendirilebilir. Bu öneriler, geliştirmekte olan ülkelerin kaynaklarının küresel piyasalara entegrasyonunu hedeflerken, aynı zamanda bu ülkelerdeki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri derinleştirebilecek unsurlar içermektedir. Özellikle doğal kaynakların metalaştırılması ve piyasalaştırılması süreçleri, Neo-Gramscian teorinin öngördüğü şekilde, mevcut güç ilişkilerini yeniden üretme eğilimindedir.

Yeşil büyüme söyleminin uluslararası kurumların politika önerilerindeki yansımalarını neoliberal ve Neo-Gramsci perspektiflerden inceleyen bu çalışma, önemli bulgular ortaya koymuştur. 2005-2013 yılları arasındaki temel raporların analizi, yeşil büyüme kavramının hegemonik bir söylem olarak nasıl yapılandırıldığını göstermektedir.

OECD, UNEP ve Dünya Bankası'nın raporlarında öne çıkan politika önerileri, ağırlıklı olarak neoliberal hegemonik söylemi yansıtmaktadır. Bu kurumların yeşil büyüme yaklaşımı, piyasa temelli mekanizmaları ön plana çıkarmakta ve çevresel sorunların çözümünü ekonomik büyüme paradigması içinde aramaktadır. Özellikle karbon piyasaları, yeşil finansman araçları ve teknoloji transferi gibi öneriler, neoliberal hegemonyanın yeniden üretilmesine hizmet etmektedir.

Geliştirmekte olan ülkelere yönelik politika önerilerinin neogramsci perspektiften değerlendirilmesi, küresel güç ilişkilerinin yapısal eşitsizliklerini ortaya koymaktadır. Bu

Ülkelerin yeşil büyüme adaptasyonu sürecinde karşılaştıkları finansal ve teknolojik kısıtlar, mevcut hegemonik düzenin sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Uluslararası kurumların önerdiği politikalar, gelişmekte olan ülkelerin teknolojik ve finansal bağımlılığını pekiştiren bir nitelik taşımaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, yeşil büyüme söyleminin sadece çevresel sürdürülebilirliği hedefleyen teknik bir yaklaşım olmadığını, aynı zamanda küresel hegemonik ilişkileri yeniden üreten politik bir araç olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin karşı-hegemonik stratejiler geliştirmeleri ve alternatif kalkınma modellerini değerlendirmeleri önem taşımaktadır. İleri araştırmalar için bu çalışmanın bulguları, uluslararası kurumların yeşil büyüme politikalarının uygulanma sürecinde ortaya çıkan güç ilişkilerinin daha detaylı incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yeşil büyüme politikalarına adaptasyon sürecinde karşılaştıkları yapısal zorluklar ve geliştirdikleri direniş stratejileri, gelecekteki araştırmalar için önemli bir alan oluşturmaktadır. Yeşil büyüme politikalarının gelişmekte olan ülkelerdeki somut etkilerinin daha detaylı incelenmesi ve karşı-hegemonik hareketlerin bu alandaki potansiyellerinin araştırılması önerilmektedir. Ayrıca, yeşil büyüme söyleminin farklı ulusal bağlamlarda nasıl yorumlandığı ve uygulandığının karşılaştırmalı analizinin yapılması, literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

Neo-Gramscian perspektiften bakıldığında, yeşil büyüme söyleminin küresel çevre yönetiminde nasıl bir hegemonik araç olarak kullanıldığı açıkça görülmektedir. Uluslararası kurumların raporlarında öne çıkan piyasa temelli çözümler ve teknoloji transferi önerileri, mevcut güç ilişkilerini pekiştiren bir işlev görmektedir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma kapasitelerini sınırlandırmaktadır.

Bu çalışmanın teorik katkısı, yeşil büyüme politikalarının arkasındaki hegemonik yapıların açığa çıkarılması ve bu politikaların gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkilerinin sistematik bir şekilde analiz edilmesi olmuştur. Pratik düzeydeki katkısı ise, uluslararası kurumların politika önerilerinin eleştirel bir değerlendirmesini sunarak, alternatif politika yaklaşımlarının geliştirilmesine zemin hazırlamasıdır.

Sonuç olarak, yeşil büyüme söyleminin uluslararası kurumlar tarafından kullanımı, neoliberal hegemonyanın sürdürülmesinde önemli bir araç haline gelmiştir. Bu söylem, çevresel sorunların çözümünü piyasa mekanizmalarına yönlendirirken, mevcut güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri yeniden üretme potansiyeli taşımaktadır. Neo-Gramscian perspektif, bu sürecin arkasındaki politik ve ekonomik dinamikleri anlamamıza ve alternatif yaklaşımların

olanaklarını tartışmamıza imkan sağlamaktadır. Yeşil büyüme söyleminin dönüştürücü potansiyelinin gerçekleşebilmesi için, mevcut hegemonik yapıların sorgulanması ve daha kapsayıcı politika çerçevelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte, gelişmekte olan ülkelerin özgün ihtiyaç ve kapasitelerinin dikkate alınması, küresel çevre yönetişiminin demokratikleşmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Acemoglu, D.** (2009). *Introduction To Modern Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press.
- Albert, M. J.** (2024). Growth Hegemony And Post-Growth Futures: A Complex Hegemony Approach. *Review Of International Studies*, 50(5), 1-11.
- Allen, C., & Clouth, S.** (2012). Green Economy, Green Growth, And Low-Carbon Development. *Un Division For Sustainable Development (Undesa)*, 1-65.
- Altınörs, G.** (2017). The Role Of International Monetary Fund As An Apparatus Of Hegemonic World Order: A Gramscian/Coxian Approach To The Neoliberal Transformation Of Turkey. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 493-514.
- Altınörs, G.** (2021). The Political Sociology Of International Organisations (Ios) In The Age Of Neoliberal Globalisation. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 1338-1354.
- Amin, S.** (2011). *Ending The Crisis Of Capitalism Or Ending Capitalism*. Pambazuka Press.
- Andrée, P.** (2013). Civil Society And The Political Economy Of Gmo Failures In Canada: A Neo-Gramscian Analysis. *Environmental Politics*, 20(2), 173-191.
- Apeldoorn, B. V.** (2004). Theorizing The Transnational: A Historical Materialist Approach. *Journal Of International Relations And Development*, 7(2), 76-142.
- Apostolopoulou, E., & Adams, W. M.** (2014). Neoliberal Capitalism And Conservation İn The Post-Crisis Era: The Dialectics Of “Green” And “Un-Green” Grabbing İn Greece And The Uk. *Antipode Foundation Ltd.*, 47(1), 15-35.
- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X.** (2004). *Economic Growth*. London: Mit Press.
- Bieler, A., & Morton, A. D.** (2004). A Critical Theory Route To Hegemony, World Order And Historical Change: Neo-Gramscian Perspectives İn International Relations. *Capital And Class*, 28(1), 85-113.
- Bieler, A., & Morton, A. D.** (2001). The Gordian Knot Of Agency – Structure İn International Relations: A Neo-Gramscian Perspective. *European Journal Of International Relations*, 7(1), 5-35.
- Bieler, A., Bruff, I., & Morton, A. D.** (2015). Gramsci And ‘The International’: Past, Present And Future. M. McNally İçinde, *Antonio Gramsci* (S. 137-155). Critical Explorations İn Contemporary Political Thought.

- Blaikie, P., & Brookfield, H.** (1987). *Land Degradation And Society*. London: Routledge.
- Blaug, M.** (1997). *Economic Theory In Retrospect*. Amsterdam: Cambridge University Press.
- Bond, A., Pope, J., Fundingsland, M., Morrison-Saunders, A., Retief, F., & Hauptfleisch, M.** (2020). Explaining The Political Nature Of Environmental Impact Assessment (EIA): A Neo-Gramscian Perspective. *Journal Of Cleaner Production*, 244 Makale 118694, 1-10.
- Brand, U.** (2012). Green Economy – The Next Oxymoron? No Lessons Learned From Failures Of Implementing. *Gaia*, 21(1), 28-32.
- Brown, E., Cloke, J., Gent, D., Johnson, P. H., & Hill, C.** (2014). Green Growth Or Ecological Commodification: Debating The Green Economy In The Global South. *Swedish Society For Anthropology And Geography*, 96(3), 245-259.
- Buch-Hansen, H., & Carstensen, M. B.** (2021). Paradigms And The Political Economy Of Ecopolitical Projects: Green Growth And Degrowth Compared. *Competition & Change*, 25(3-4), 1-20.
- Büscher, B., Sullivan, S., Neves, K., Igoe, J., & Brockington, D.** (2012). Towards A Synthesized Critique Of Neoliberal Biodiversity Conservation. *Capitalism Nature Socialism*, 23(2), 4-30.
- Caradaica, M.** (2024). Civil Society As The Arena Of The New European Climate Hegemony: A Neo-Gramscian Approach To European Green Transition. *Civil Szemle*, 21(2), 5-18.
- Carroll, W. K.** (2010). Crisis, Movements, Counter-Hegemony: In Search Of The New. *Interface*, 2(2), 168-198.
- Carroll, W. K., & Ratner, R. S.** (2010). Social Movements And Counter-Hegemony: Lessons From The Field. *Journal Of Marxism And Interdisciplinary Inquiry*, 4(1), 7-22.
- Chang, H. J.** (2014). *Economics: The User's Guide*. Penguin Books.
- Corson, C., Macdonald, K. I., & Neimark, B.** (2013). Grabbing “Green”: Markets, Environmental Governance And The Materialization Of Natural Capital. *Human Geography*, 6(1), 1-15.
- Cox, R. W.** (1981). Social Forces, States And World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium: Journal Of International Studies*, 10(2), 126-155.
- Cox, R. W.** (1983). Gramsci, Hegemony And International Relations: An Essay In Method. *Millennium: Journal Of International Studies*, 12(2), 162-175.

- Cox, R. W.** (1987). *Production, Power And World Order: Social Forces In The Making Of History*. Columbia University Press.
- Crehan, K.** (2016). *Gramsci's Common Sense: Inequality And Its Narratives*. Durham: Duke University Press.
- Death, C.** (2014). The Green Economy In South Africa: Global Discourses And Local Politics. *Politikon: South African Journal Of Political Studies*, 41(1), 1-22.
- Denison, E. F.** (1962). The Sources Of Economic Growth In The United States And The Alternatives Before Us. *Committee For Economic Development*, 120-146.
- Ekers, M., Loftus, A., & Mann, G.** (2009). Gramsci Lives! *Geoforum*, 40(3), 287-291.
- Ekins, P.** (2000). *Economic Growth And Environmental Sustainability: The Prospects For Green Growth*. London Ve New York: Routledge.
- Endl, A., & Sedlacko, M.** (2012). National Sustainable Development Strategies – What Future Role With Respect To Green Economy? *European Sustainable Development Network*, 1-33.
- ESCAP.** (2005). *State Of The Environment In Asia And The Pacific 2005*. Thailand: Economic And Social Commission For Asia And The Pacific.
- European Commission.** (2010). *Communication From The Commission Europe 2020 A Strategy For Smart, Sustainable And Inclusive Growth*. Brussels: European Commission.
- Evans, B.** (2005). *Philosophy Of Management*, 5(1), 25-46.
- Finkeldey, J.** (2022). *Fighting Global Neo-Extractivism: Fossil-Free Social Movements In South Africa*. Routledge: New York.
- Finley-Brook, M.** (2007). Green Neoliberal Space: The Mesoamerican Biological Corridor. *Journal Of Latin American Geography*, 6(1), 101-124.
- Fiorino, D.** (2018). *A Good Life On A Finite Earth: The Political Economy Of Green Growth*. Oxford University Press.
- Fletcher, R., Dressler, W. H., Zachary, A. R., & Büscher, B.** (2018). Natural Capital Must Be Defended: Green Growth As Neoliberal Biopolitics. *The Journal Of Peasant Studies*, 46(5), 1-28.
- Fontana, B.** (2006). State And Society: The Concept Of Hegemony In Gramsci. M. Haugaard, & H. H. Lentner İçinde, *Hegemony And Power Consensus And Coercion In Contemporary Politics* (S. 23-44). Oxford: Lexington Books.

- Ford, A., & Newell, P.** (2021). Regime Resistance And Accommodation: Toward A Neo-Gramscian Perspective On Energy Transitions. *Energy Research & Social Science*, 70, 1-10.
- Gill, S.** (1995). Globalization, Market Civilization And Disciplinary Neoliberalism. *Millennium*, 24(3), 399-423.
- Gill, S.** (2008). *Power And Resistance In The New World Order*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gramsci, A.** (1971). *Selections From The Prison Notebooks*. New York: International Publishers.
- Hallegatte, S., Heal, G., Fay, M., & Treguer, D.** (2012). From Growth To Green Growth - A Framework. *National Bureau Of Economic Research*, 1-39.
- Hallin, D. C.** (2008). Neoliberalism, Social Movements And Change In Media Systems In The Late Twentieth Century. D. Hesmondhalgh, & J. Toynbee İçinde, *The Media And Social Theory* (S. 1-280). Taylor & Francis.
- Harvey, D.** (2005). *A Brief History Of Liberalism*. Oxford University Press.
- Heras, A.** (2024). Supply-Side Climate Policy And Fossil Fuels In Developing Countries: A Neo-Gramscian Perspective. *Int Environ Agreements*, 24, 49-74.
- Hollander, S.** (1987). *Classical Economics*. New York: Blackwell Publishers.
- Holmberg, K., Tilsted, J. P., Bauer, F., & Stripple, J.** (2024). Expanding European Fossil-Based Plastic Production In A Time Of Socio-Ecological Crisis: A Neo-Gramscian Perspective. *Energy Research & Social Science*, 1-13.
- Huber, M. T.** (2008). Energizing Historical Materialism: Fossil Fuels, Space And The Capitalist Mode Of Production. *Geoforum*, 105-115.
- IEA.** (2009). *World Energy Outlook*. Paris: Oecd/Iea.
- IMF.** (2008). *The Fiscal Implications Of Climate Change*. International Monetary Fund.
- Inhye, H.** (2015). *Neoliberal Developmentalism In South Korea: Evidence From The Green Growth Policymaking Process*. Asia Pacific Viewpoint.
- International Energy Agency.** (2006). *Energy Technology Perspectives*. Paris: Iea/Oecd.
- International Energy Agency.** (2006). *World Energy Outlook*. Paris : Oecd/Iea.

- İmga, O., & Olgun, H.** (2017). *Yeşil ve Siyaset: Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar* (2. baskı), İstanbul: Liberte, 1-472.
- Jackson, T.** (2016). *Prosperity Without Growth: Foundations For The Economy Of Tomorrow*. Routledge.
- Jessop, B.** (2001). Institutional Re(Turns) And The Strategic - Relational Approach. *Environment And Planning*, 1213-1235.
- Jessop, B.** (2016). *The State Past, Present, Future*. Polity Press.
- Jones, C.** (2002). *Introduction To Economic Growth*. W.W. Norton & Company.
- Kalt, T.** (2024). Transition Conflicts: A Gramscian Political Ecology Perspective On The Contested Nature Of Sustainability Transitions, *Environmental Innovation And Societal Transitions*, 1-13.
- Kammen, D. M., & Engel, D.** (2009). Green Jobs And The Clean Energy Economy (Thought Leadership Series No. 4), *Copenhagen Climate Council*, 1-22.
- South Korea.** (2010). *Framework Act On Green Growth, Strategies To Promote*. Presidential Committee On Green Growth.
- Kuznets, S.** (1973). Modern Economic Growth: Findings And Reflections. *American Economic Review*, 247-258.
- Laclau, E.** (2005). *On Populist Reason*. London: Verso Press.
- Laclau, E., & Mouffe, C.** (2001). *Hegemony And Socialist Strategy Towards A Radical Democratic Politics*. New York - London: Verso.
- Lamb, W. F., Mattioli, G., Levi, S., Roberts, J. T., Capstick, S., Creutzig, F., Steinberger, J. K.** (2020). Discourses Of Climate Delay. *Global Sustainability*, 3(E17), 1-5.
- Lander, E.** (2011). The Green Economy: The Wolf In Sheep's Clothing. *Transnational Institute*, 1-10.
- Levy, D. L., & Egan, D.** (2003). A Neo-Gramscian Approach To Corporate Political Strategy: Conflict And Accommodation In The Climate Change Negotiations. *Journal Of Management Studies*, 40(4), 29-803.
- Levy, D. L., & Newell, P. J.** (2002). Business Strategy And International Environmental Governance: Toward A Neo-Gramscian Synthesis. *Global Environmental Politics*, 2(4), 84-101.

- Lorek, S., & Spangenberg, J.** (2012). Sustainable Consumption Within A Sustainable Economy – Beyond Green Growth And Green Economies. *Journal Of Cleaner Production*, 25, 1-24.
- Lucas, R. E.** (1988). On The Mechanics Of Economic Development. *Journal Of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Mayo, P.** (2008). Antonio Gramsci And His Relevance For The Education Of Adults. *Educational Philosophy And Theory*, 40(3), 418-435.
- Mazzucato, M., & Perez, C.** (2014). Innovation As Growth Policy: The Challenge For Europe. *Swps*, 2014(13), 1-29.
- Neusteurer, D.** (2016). The Concept Of Green Economy And Its Role In Hegemonic Neoliberal Capitalism. *Soc. Ekol. Zagreb*, 311-324.
- Newell, P.** (2020). Towards A Global Political Economy Of Transitions: A Comment On The Transitions Research Agenda. *Environmental Innovation And Societal Transitions*, 344-345.
- Newell, P.** (2021). *Power Shift: The Global Political Economy Of Energy Transitions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Newell, P., & Paterson, M.** (1998). A Climate For Business: Global Warming, The State And Capital. *Review Of International Political Economy*, 5(4), 679-703.
- Nilsen, A. G., & Cox, L.** (2013). What Would A Marxist Theory Of Social Movements Look Like? C. Barker, L. Cox, J. Krinsky, & A. G. Nilsen İçinde, *Marxism And Social Movements* (S. 63-82). Leiden - Boston: Brill.
- O'brien, D. P.** (2004). *The Classical Economists Revisited*. Princeton: Princeton University Press.
- O'manique, C.** (2017). The Fallacies Of Clean Growth: Neoliberal Climate Governance Discourse In Canada. *Corporate Mapping Project*, 1-16.
- OECD.** (2005). *Environment And The Oecd Guidelines For Multinational Enterprises*. Oecd Publishing.
- OECD.** (2005). *Environment At A Glance: Oecd Environmental Indicators*. Oecd.
- OECD.** (2008). *2030'a Çevresel Bakış*. Paris: Oecd.
- OECD.** (2009). *Eco-Innovation In Industry Enabling Green Growth*. Paris: Oecd Publishing.

- OECD.** (2010). *Interim Report Of The Green Growth Strategy: Implementing Our Commitment For A Sustainable Future*. Paris: Oecd.
- OECD.** (2011). *Towards Green Growth*. Oecd Publishing.
- OECD.** (2012). *Energy And Climate Policy: Bending The Technological Trajectory*. Oecd Publishing.
- OECD.** (2013). *Putting Green Growth At The Heart Of Development*. Oecd.
- Ossewaarde, M., & Ossewaarde-Lowtoo, R.** (2020). The Eu's Green Deal: A Third Alternative To Green Growth And Degrowth. *Sustainability*, 12(23), 1-15.
- Overbeek, H. W.** (2000). *Transnational Historical Materialism: Theories Of Transnational Class Formation And World Order*. London: Routledge.
- Palley, T. I.** (2004). From Keynesianism To Neoliberalism: Shifting Paradigms In Economics. A. Saad-Filho, & D. Johnston İçinde, *Neoliberalism: A Critical Reader* (S. 20-29). Pluto Press.
- Perkins, H. A.** (2011). Gramsci In Green: Neoliberal Hegemony Through Urban Forestry And The Potential For A Political Ecology Of Praxis. *Geoforum*, 42(5), 558-566.
- Pijl, K. V.** (2005). Pijl, Kees Van Der (2005): 'Gramsci And Left Managerialism. *Critical Review Of International Social And Political Philosophy*, 8(4), 499-511.
- Radice, H. (2008).** Gramsci And Neo-Gramscianism: To What Purpose? A. J. Ayers İçinde, *Gramsci, Political Economy, And International Relations Theory* (S. 53-73). New York: Palgrave Macmillan.
- Ramos, V. J.** (1982). Ramos, Valeriano, Jr. (1982). The Concepts Of Ideology, Hegemony, And Organic Intellectuals In Gramsci's Marxism. In: *Theoretical Review*, 30, 1982, 3-8, 34. *Theoretical Review*, 1-17.
- Ray, D.** (1998). *Development Economics*. Princeton: Princeton University Press.
- Ricardo, D.** (1951). *On The Principles Of Political Economy And Taxation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roger, S.** (2015). *Gramsci's Political Thought: An Introduction*. London: Lawrence & Wishart Limited.
- Roland-Holst, D.** (2008). Energy Efficiency, Innovation, And Job Creation In California. *Research Papers On Energy, Resources, And Economic Sustainability*, 1-82.

- Saad-Filho, A., & Johnston, D.** (2005). *Neoliberalism: A Critical Reader*. London: Pluto Press.
- Schmidlehner, M. F.** (2023). The Green Growth Narrative, Bioeconomy And The Foreclosure Of Nature. *Sustainability Science*, 18(2), 723–736.
- Silva, D. R.** (2022). Gramsci And Intellectuals, From Organic To Lorian: A Facet To Think About Bolsonarism. *Educação Em Revista*, 38, Makale E252799, 1-18.
- Silvester, B. R., & Fisker, J. K.** (2023). A Relational Approach To The Role Of The State In Societal Transitions And Transformations Towards Sustainability. *Environmental Innovation And Societal Transitions*, 49, 1-12.
- Smith, A.** (1937). *An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations*. (E. Cannan, Dü.) Modern Library.
- Soubbotina, T., & Sheram, K.** (2000). *Beyond Economic Growth: Meeting The Challenges Of Global Development*. Wasington, Usa: World Bank.
- Spangenberg, J. H.** (2014). Institutional Change For Strong Sustainable Consumption: Sustainable Consumption And The Degrowth Economy. *Sustainability: Science. Practice And Policy*, 10(1), 62-77.
- Spangenberg, J. H.** (2016). The World We See Shapes The World We Create: How The Underlying Worldviews Lead To Different Recommendations From Environmental And Ecological Economics – The Green Economy Example. *Int. J. Sustainable Development*, 19(2), 127-146.
- Stegemann, L., & Ossewaarde, M.** (2018). A Sustainable Myth: A Neo-Gramscian Perspective On The Populist And Post-Truth Tendencies Of The European Green Growth Discourse. *Energy Research & Social Science*, 43, 25-32.
- Suárez-Eiroa, B., Ferreira, A., Sánchez, V., & Alonso-Rodríguez, A.** (2024). Social Change In Sustainability Transitions: An Assessment Through The Case Of The Circular Economy. *Ssrn*, 1-23.
- Swyngedouw, E.** (2010). Apocalypse Forever? Post-Political Populism And The Spectre Of Climate Change. *Theory, Culture & Society*, 27(2-3), 213-232.
- Taylor, C.** (2004). *Modern Social Imaginaries*. Durham - London : Duke University Press.

- TEEB.** (2008). *The Economics Of Ecosystem Biodiversity Interim Report*. Wesseling: European Communities.
- Thiam, T.** (2016). *Conservation Finance From Niche To Mainstream: The Building Of An Institutional Asset Class*. Credit Suisse Group Ag And Mckinsey Center For Business And Environment.
- Thirlwall, A. P.** (2002). *The Nature Of Economic Growth*. Northampton: Edward Elgar.
- Thomas, S.** (2006). *Classical Economics Reconsidered*. Princeton: Princeton University Press.
- UN.** (2012). *The Future We Want*. Rio: Un.
- UNEP.** (2006). *Global Environment Outlook Year Book*. Division Of Early Warning And Assessment (Dewa) United Nations Environment Programme.
- UNEP.** (2007). *Climate Change 2007 Mitigation Of Climate Change*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, Delhi: Unep/Cambridge Press.
- UNEP.** (2007). *Global Environment Outlook 4*. Valletta/Malta: United Nations Environment Programme.
- UNEP.** (2008). *Green Jobs: Towards Decent Work In A Sustainable, Low-Carbon World*. Washington: Worldwatch Institute.
- UNEP.** (2009). *Global Green New Deal Policy Brief*. United Nations Environment Programme.
- UNEP.** (2011). *Towards A Green Economy: Pathways To Sustainable Development And Poverty Eradication - A Synthesis For Policy Makers*. Unep.
- UNEP.** (2013). *Green Economy And Trade: Trends, Challenges And Opportunities*. Unep.
- UNFCCC.** (2007). *Report Of The Conference Of The Parties On Its Thirteenth Session, Held In Bali From 3 To 15 December 2007*. Bali: United Nations.
- Venugopal, R.** (2015). Neoliberalism As Concept. *Economy And Society*, 44(2), 165-187.
- Wanner, T.** (2015). The New 'Passive Revolution' Of The Green Economy. *New Political Economy*, 20(1), 21-41.
- Watson, I.** (2014). Green Growth, Neoliberalism And Conflicting Hegemonic Interests: The Case Of Korea. *International Critical Thought*, 4(1), 53-66.

Winkler, H. (2020). Towards A Theory Of Just Transition: A Neo-Gramscian Understanding Of How To Shift Development Pathways To Zero Poverty And Zero Carbon. *Energy Research And Social Science*, 70, 101789, 1-11.

Wiseman, J. (2017). The Great Energy Transition Of The 21st Century: The 2050 Zero-Carbon World Oration. *Energy Research & Social Science*, 31, 1-6.

World Bank. (2006). *Clean Energy And Development: Towards An Investment Framework*. World Bank.

World Bank. (2007). *An Investment Framework For Clean Energy And Development*. World Bank.

World Bank. (2012). *Inclusive Green Growth The Pathway To Sustainable Development*. Washington Dc: World Bank.

Yılmaz, V. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Yeşil Büyüme Arasındaki İlişki. *Journal Of International Management, Educational And Economics Perspectives*, 6(2), 79-89.